

**T.C.
HASANKALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME ALANI**

**TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİĞİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR, SOSYAL
YARDIMLAR, YOKSULLUK VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hakan ÜSTÜN

İstanbul 2013

T.C.
HASANKALYONCU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
İŞLETME ALANI

**TÜRKİYE’DE SOSYAL GÜVENLİĞİN GEÇİRDİĞİ AŞAMALAR, SOSYAL
YARDIMLAR, YOKSULLUK VE İŞSİZLİK İLİŞKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Hakan ÜSTÜN
Danışman: Doç. Dr. Levent ÇİNKÖ

İstanbul-2013

ÖZET

Türk Anayasasında, “Türkiye Cumhuriyeti sosyal bir hukuk devletidir.” denmektedir. Sosyal Devlet anlayışı Türk anayasa hukukuna 1961 Anayasası ile birlikte "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlığı altında sayılan temel bir unsur olarak girmiştir.

Sosyal devlet; ferdin huzur ve refahını gerçekleştiren ve teminat altına alan, kişi ve toplum arasında denge kuran, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenleyen, özel teşebbüsün güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlayan, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma hayatının kararlılık içinde gelişmesi için sosyal, iktisadî ve malî tedbirler alarak çalışanları koruyan, işsizliği önleyici ve millî gelirin adalete uygun biçimde dağılmasını sağlayıcı tedbirler alan adaletli bir hukuk düzeni kuran ve bunu devam ettirmeye kendini yükümlü sayan, hukuka bağlı kararlılık içinde ve gerçekçi bir özgürlük rejimini uygulayan devlet demektir. (T.C. Anayasası)

Bu tezle, Sosyal Devlet anlayışının bir gereği olarak asgari bir yaşam sürme imkanı sunmaya çalışan Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin ve diğer ilgili kurumları sosyal yardım politikalarının işsizlik üzerindeki etkileri ele alınarak bu anlamda kurumların faaliyetlerinin objektif bir şekilde analiz edilmesi, gerekli önerilerin verilmesi ve yapılmakta olan Sosyal Yardımların işsizlik üzerinde ne kadar etkili olup olmadığının saptanması ve birtakım çözüm önerileri sunulmuştur.

Dünya’daki sosyal devlet ve sosyal güvenlik uygulamaları ışığında ele alınarak kurumların sorunlarına değinilmesi, sorunların objektif bir şekilde analiz edilmesi, gerekli önerilerin verilmesi ve yapılmakta olan reformların ne kadar etkili olup olmadığının saptanması amaçlanmıştır.

Türk Sosyal güvenlik sisteminde Özellikle 2000 ve sonrası yapılan reformlarla birçok değişiklikler yapılmış, yapılan bu değişiklikler 7 den 70 e herkesi ilgilendiren yönlerine kısaca değinmeye çalıştım.

ANAHTAR KELİMELE: Sosyal Güvenlik, Sosyal Devlet, Yardımlar, İşsizlik

İstanbul, 2013

Hakan ÜSTÜN

ABSTRACT

The Turkish Constitution, "The Republic of Turkey is a social state of law." Is called. Understanding of the social state with the 1961 Constitution, the Turkish constitutional law "Characteristics of the Republic under the title" has been regarded as a key element.

The social state; individual performs and guaranteeing peace and prosperity of individuals and society, establishing a balance between labor and capital in a balanced relationship, regulating the operation of private enterprise in providing security and stability, humanitarian workers to live and work life commitment to the development of social, economic taking measures to protect employees and the financial, preventing unemployment and national income measures to ensure the equitable distribution of justice in accordance with the rule of law and establishing himself obliged to continue it counts, on the stability of the law and implement a realistic regime is a state of freedom. (Constitution of the Republic of Turkey)

This thesis, the concept of the social state as a requirement to offer at least the possibility of leading a life of Turkish Social Security System and other relevant institutions working in social welfare policies by considering the effects of unemployment on an objective analysis of the activities of the institutions in this regard, given the necessary proposals and ongoing Social Benefits I did not get on unemployment and determining how effective and some solutions are presented.

Applications are dealt with in the world of the social state and social security institutions, the problems to be addressed, the problems to be analyzed in an objective way, and be given the necessary proposals and did not get to determine how effective the reforms underway.

The Turkish social security system reforms, especially after 2000, and many changes have been made, with interest, from 70 to seven aspects of these changes I tried to touch on briefly.

KEY WORDS: Social Security, Welfare State, Welfare, Unemployment

İstanbul, 2013

Hakan ÜSTÜN

İÇİNDEKİLER

	Sayfa Nu.
İÇ KAPAK	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv-vii
TABLO LİSTESİ.....	viii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
KISALTMALAR	x
GİRİŞ	1-2

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GEÇİRDİĞİ EVRELER

1.1. Sosyal Güvenliğin Felsefesi.....	3
1.1.1. Sosyal Devlet	3
1.1.2.Sosyal Güvenlik Kavramı.....	3-4
1.2. Dünya da Sosyal Güvenliğin Geçirdiği Evreler	4
1.3. Sosyal Güvenlik Anlayışının Doğuş Nedenleri.....	4-5
1.4. Sosyal Güvenlik Anlayışı Yaklaşımları	5
1.5. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Tarihçesi.....	6
1.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Anlayışının Değişim Süreci.....	6-7

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL GÜVENLİKTE YENİLİK ARAYIŞLARI

2.1. Niçin Reform?	8
2.2. Sosyal Güvenlik Reform Kanunları	8
2.3. Sosyal Güvenliğin Yapısal Sorunları.....	8
2.3.1. Sosyal Güvenlikteki Dönüşüm ve Reform Arayışları	9-10
2.3.1.1. 4447 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler	10
2.3.1.2. Emeklilik Yaşı Ve Emekliliğe Geçişte Kademeli Yaş Uygulaması.....	10
2.3.1.3. Prim Ödeme Gün Sayılarının Artırılması	10
2.3.1.4.Aylık Bağlama Oranlarının Düşürülmesi Ve Aylık Hesabına Esas Alınan Kazanç Döneminin Değiştirilmesi.....	10
2.3.1.5. Kayıt Dışı Çalışmayı Engellemeye Yönelik Düzenlemeler.....	10
2.3.1.6.Prime Esas Kazanç Sınırlarının Belirlenme Koşullarının Değiştirilmesi	10
2.3.1.7. Prim Oranlarının Yükseltilmesi Ve Yeni Primlerin Getirilmesi	10-11
2.4. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Sisteminin Organizasyon Yapısı ve Kapsamı	11
2.5. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri ve sorunları	12
2.5.1. Dağıtım yöntemi.....	12
2.5.2. Kapitalizasyon Yöntemi	12
2.5.3. Yeni Sosyal güvenlik Kanunu arayışları ve 551 Sayılı Kanunun Zoraki Doğuşu	12
2.5.4. İdari Mali Özerlik Sorunu.....	12-13

2.5.5. Yönetimsel Sorunu.....	13
2.5.6. Sosyal Güvenlik Politikalarında Gevşeme Sorunu	13
2.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalar Dengesi	13-14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUYLA GELEN YENİLİKLER VE DEĞİŞİKLİKLER

3.1. Bütün Çalışanlar Aynı Çatı Altında Toplanması.....	15
3.2. Emeklilik Koşullarındaki Değişiklikler.....	15-16
3.2.1. Kısmi Yaşlılık Aylığındaki Değişikler	16
3.2.2. Malullük Aylığı Bağlama Koşulları	16
3.2.3. Ölüm Aylığı Bağlama Koşulları	16-17
3.3. Bağ-Kurlular Açısından Değişiklikler.....	17
3.4. Aylık Bağlama Oranları Düşürüldü.....	18
3.4.1. Taban Aylığının ve Aylıkların Alt Sınırı.....	18
3.5. Kasten Öldürene Aylık Bağlanmayacak.....	18-19
3.6. Evlenme Ve Cenaze Yardımı.....	19
3.7. Fiili Hizmet Zammının Kapsamı Daraltıldı.....	19
3.8. Emeklilerin Yeniden Çalışması	20
3.9. Yurt Dışına Götürülen Türk İşçiler İle İlgili Düzenlemeler	20
3.10. İsteğe Bağlı Sigortalılık.....	20-21
3.11. Çiftçinin Primi Üründen Alınacak	21
3.12. Emzirme Ödeneği Uygulaması Yaygınlaştırıldı.....	21-22
3.13. Sağlık Hizmetlerindeki Değişiklikler.....	22-23
3.13.1. Sağlık Hizmetlerinde Katılım Payı Uygulamasındaki Değişiklikler.....	23
3.13.2. Hastanelerin Sınıflandırılması.....	23
3.13.3. Götürü Bedelle Hizmet Alımı	24
3.13.4. Genel sağlık Sigortası Uygulaması	24-25
3.14. Sosyal Güvenlik Reformuyla Getirilen Avantajlı Yenilikler	25-26

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

4.1. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları.....	27
4.1.1. Sosyal Yardımlaşma.....	27
4.1.2. Sosyal Yardım Destek, Proje ve Programları	28
4.1.2.1. Sosyal Yardım Destekleri	28-29
4.1.2.1.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi Destekleri	29
4.1.2.1.2. Sosyal Hizmet Proje Destekleri.....	29
4.1.2.1.3. İstihdam Eğitimi Proje Destekleri	29
4.1.2.1.4. Geçici İstihdam Proje Destekleri	30
4.1.2.1.5. Toplum Kalkınması Proje Destekleri.....	30
4.1.2.2. Sosyal Yardım Projeleri	30
4.1.2.2.1. Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi	30-31

4.1.2.2.2. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi	31
4.1.2.2.3. Türkiye’de Uygulanan Şarh Eğitim ve Şarh Sağlık Yard. Prog. Değ. Pr.	31-32
4.1.2.2.4. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi	33
4.1.2.2.5. Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi.....	33
4.1.2.3. Sosyal Yardım Programları	34
4.1.2.3.1. Aile Yardımları	34
4.1.2.3.1.1 Gıda Yardımları	34
4.1.2.3.1.2 Yakacak Yardımları	34-35
4.1.2.3.1.3 Barınma Yardımları	35-36
4.1.2.3.2. Sağlık Yardımları.....	36
4.1.2.3.2.1. Tedavi Destekleri	36
4.1.2.3.2.2. Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler	37
4.1.2.3.2.3. Şarh Sağlık Yardımı	37-38
4.1.2.3.3. Eğitim Yardımları	38
4.1.2.3.3.1. Eğitim Materyali Yardımı	38-39
4.1.2.3.3.2. Şarh Eğitim Yardımı	39
4.1.2.3.3.3. Öğle Yemeği Yardımı.....	39-40
4.1.2.3.3.4. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı	40
4.1.2.3.3.5. Diğer Eğitim Yardımları.....	40
4.1.2.3.4. Özürlü İhtiyaç Yardımları	40
4.1.2.3.4.1. Özürlü İhtiyaç Yardımları Kapsamı.....	40-41
4.1.2.3.4.2. Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması Projesi.....	41
4.1.2.3.5. Özel Amaçlı Yardımları	42
4.1.2.3.5.1. Aşevleri.....	42
4.1.2.3.5.2. Aşevi Faaliyetleri.....	42
4.2. Türkiye’de Sosyal Koruma Sisteminde Rol Oynayan Kurumlar	42
4.2.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü	42
4.2.2. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı.....	42-43
4.2.3. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü	43
4.2.4. Yerel Yönetimler.....	43
4.2.5. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı.....	43
4.2.6. Sağlık Bakanlığı.....	43-44
4.3. Dünyada Sosyal Yardım Uygulamaları.....	44-45
4.4. Sosyal Yardımlarla İlgili Uluslararası Düzenlemeler	45-46
4.4.1. Philadelphia Bildirgesi.....	46
4.4.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi	46-47
4.4.3. Avrupa Sosyal Şartı.....	47-48
4.4.4. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi.....	48-49
4.5. Dünyada Sosyal Yardım Programları.....	49
4.6. Avrupa ülkelerinde sosyal yardım programları	49-56
4.7. Sosyal Yardımların Gelir ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri.....	56-57
4.8. Sosyal Yardımlar ve İşgücü Piyasası.....	57-58
4.9. Aktif İşgücü Politikaları ve Sosyal Yardımlar	58-60

BEŞİNCİ BÖLÜM

İŞSİZLİK

5.1. İşsizlik Kavramı.....	61-62
5.1.1. İşsizlik Türleri	62
5.1.1.1. Açık İşsizlik	62
5.1.1.2. Gizli İşsizlik	62
5.1.1.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği	63
5.1.1.4. İş Gücü Yönünden İşsizlik	63
5.1.1.4.1. İradi İşsizlik	63-64
5.1.1.4.2. Gayri İradi İşsizlik.....	64
5.1.1.5. Mevsimlik İşsizlik.....	64
5.1.1.6. Dönemsel İşsizlik	64-65
5.1.1.7. Yapısal İşsizlik.....	65
5.1.1.8. Gizli İşsizlik	65-66
5.1.1.9. Geçici İşsizlik.....	66
5.2. Türkiye’de İşsizlik	66-68
5.3. İşsizlik Neden Bir Sorundur?	68
5.4. İşsizliği Etkileyen Faktörler Nelerdir?	68-69

ALTINCI BÖLÜM

6.SOSYAL YARDIMLAR , YOKSULLUK VE İŞSİZLİK

6.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Yoksulluk	70-72
6.2.Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk.....	72-74
6.3. Sosyal Yardım Kimlere Yapılmalıdır?	74
6.4. Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve İşsizlik İlişkisi	74-76

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TÜRKİYE’DE YOKSULLUK VE İŞSİZLİK İLE SOSYAL YARDIMLARIN İLİŞKİSİ

7.1. Türkiye’de Yoksulluk ve İşsizlik ile Sosyal Yardımların İlişkisi.....	77-78
7.2. Türkiye’de Yoksulluk ve İşsizlik ile Mücadele ve Kurumsallaşma.....	78
7.3. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları.....	78-80
7.4. Sosyal Yardım Alanında Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler	80-82

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

9. KAYNAKÇA.....

TABLO LİSTESİ

Sayfa Nu.

Tablo 1:Sosyal güvenlik kurumu yıllara göre gelir ve gider dengesi	14
Tablo 2:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Gıda Ödenek Göstergesi.....	34
Tablo 3:Türkiye’de 2003 ile 2010 Yılları Arası Kömür Miktarı ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi	35
Tablo 4:Türkiye’de 2006 ile 2011 Yılları Arası Barınma Yardımı ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi	35
Tablo 5:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Tedavi Giderleri ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi	36
Tablo 6:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Şarh Sağlık Yardımı ve Yararlanan Çocuk Sayısı Göstergesi	37
Tablo 7:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Eğitim Materyali Yardımı Göstergesi.....	39
Tablo 8:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası 8 Yıllık Temel Eğitimdeki Taşınalı Eğitim Uygulaması Kapsamında Öğle Yemeği Yardımı Göstergesi	40
Tablo 9:Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Özürlü İhtiyaç Yardımları	41
Tablo 10:Yaşlılık ve Sağlık Harcamaları, OECD ülkeleri.....	45
Tablo 11:Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk Riski	57
Tablo 12:Türkiye’de işsizlik oranı	67
Tablo 13:Türkiye’de Kentleşme (Kentlerde yaşayan nüfusun toplama oranı)	73

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa Nu.

Şekil 1: Türkiye’de işsizlik oranı..... 67

KISALTMALAR

BAĞ-KUR	: Bağımsız Çalışanlar Esnaf ve Sanatkârlar Sosyal Sigortalar Kurumu
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
OYAK	: Ordu Yardımlaşma Kurumu
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
PTT	: Posta Telgraf Teşkilatı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜİK	: Türkiye İstatistik Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
4a	: Sgk'ya Tabi Çalışan
4b	: Bağ-Kur'a Tabi Çalışan
4c	: Emekli Sandığı'na Tabi Çalışan

GİRİŞ

Bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, iş görmezlik, yaşlılık, ölüm gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkabilecek her türlü ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara karşı toplumun kendini koruması şeklinde ifade edilen sosyal güvenlik; sosyal politika uygulamalarının en önemlisi aynı zamanda da sosyal refah devleti anlayışının en temel göstergelerinden biridir.

Her şeyden önce bir insan hakkı olan sosyal güvenlik düşüncesinin gelişimine bakıldığında insanlığın başlangıcından beri sosyal devlet anlayışı ile beraber sosyal güvenlik düşüncesinin geliştiği görülmektedir. Bu gelişme ve değişim ülkelere ve zaman dilimlerine göre farklılık arz etmektedir.

Zaman içerisinde sosyal güvenliğin zenginlerin merhametine bırakılamayacak kadar önemli ve hassas bir konu olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Yani bir bakıma her zaman sosyal güvenlik ‘sosyal devletin sosyal güvenliği’ olmuştur. Bu amaçla önceleri dini vurgularla birlikte sosyal sorumluluk ve bir arada yaşamının zorluğu ve karşılıklı dayanışma esasları üzerine kurulan sosyal güvenlik uygulamaları zamanla değişime uğramıştır. Sosyal güvenlikteki asıl köklü değişim ise refah devletinin ortaya çıkmasıyla olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada sosyal güvenliğe ilişkin refah devleti uygulamaları hızlanmış ve farklı modeller ortaya çıkmış; bu durum refah devleti uygulamalarının sınıflandırılması ihtiyacını yani farklı sosyal güvenlik sistemlerini de beraberinde getirmiştir.

1881’de Bismark tarafından sosyal sigorta anlayışının uygulamaya geçinmesi ile başlayan bu süreç 1942 yılında hazırlanan Beveridge raporunda yer alan ‘yoksulluk çağdaş bir ülkenin yüz karasıdır; geniş kapsamlı ve sistematik bir sosyal güvenlik modeliyle toplum yoksulluk sorununu çözebilir’ şeklindeki ifadelerle daha da netlik kazanmıştır. Sosyal güvenliğin önemine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer verilmesinin ardından bütün dünyada sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden oluşan sosyal refah devleti uygulamalarının hâkimiyeti artmış, kamusal harcamalar içerisinde sosyal refah harcamaları zirveye ulaşmıştır.

Sosyal Güvenlik alanında yaşanan değişim süreci Türkiye’de de gözlemlenmiştir. Bu süreç içerisinde 1980’li yıllarla birlikte kayıt dışı kesimin giderek büyümesi, prim alacaklarının tahsil edilememesi ve sosyal güvenlik fonlarının iyi işletilememesi gibi nedenler sosyal güvenlik sisteminin kendi kendinin finansmanını engellemiştir.

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminde yaşanan sorunlardan dolayı özellikle Dünya Bankası eksenli reformlar olmak üzere dünyadaki gelişmeler de dikkate alınarak sosyal güvenlik sisteminde baş gösteren krizlere çözüm bulabilmek amacıyla birtakım reform çalışmaları yapılmış ve yasalarda değişikliğe gidilmiştir.

Her şeyden önce emeklilik sistemi yeniden düzenlenerek yaş ve prim ödeme gün sayıları artırılarak emekliliği hak etme koşulları ağırlaştırılmıştır. Bunun yanı sıra sigortalı açısından bazı olumlu yeniliklere yer verilmiştir. Özellikle Bağ-Kur'lular açısından birçok yenilikler getirilmiştir.¹

Sosyal yardımlaşmanın; işsizlik sorunundan kaynaklı yoksul kalan kesimle olan ilişkisinin geliştirildiği son yıllarda, kurumun da yaptığı çalışmalar sayesinde sadece para, yiyecek ve giyecek gibi yardımların dışına çıkarak daha çok işsizliğin bitirilmesi üzerine yapılan çalışmalar gereği istihdam yaratma, iş gücünü artırma ve mesleki eğitimlerle çeşitli alanlarda kişileri meslek sahibi yapma konusunda adımlar attığını görmekteyiz. Genel anlamda bakıldığında ülkemizdeki yardım projelerinin ihtiyaç gruplarına göre tasnif edildiği görülmektedir. Bu da yapılan yardımları, yer edici ve gerçekten toplum yapısına olumlu anlamda bir tuğla koyucu bir proje haline getirmektedir.

Sosyal devlet anlayışının bir gereği olan insanlara asgari bir yaşam sürme imkânı sunmaya çalışan Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin dünyadaki sosyal devlet ve sosyal güvenlik uygulamaları ışığında ele alınarak kurumların sorunlarına değinilmesi, sorunların objektif bir şekilde analiz edilmesi, gerekli önerilerin verilmesi ve yapılmakta olan reformların ne kadar etkili olup olmadığının saptanması ve Sosyal yardımların işsizlik üzerindeki etkisini tüm yönleriyle inceleyerek, işsizlik ve sosyal yardım kavramlarının ne derece birbirleriyle ilişkili olduğunu gözler önüne sermek için bu çalışma yapılmıştır.

¹ KİTAPÇI İsmail, Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007

BİRİNCİ BÖLÜM

1. SOSYAL GÜVENLİĞİN GEÇİRDİĞİ EVRELER

1.1. SOSYAL GÜVENLİĞİN FELSEFESİ

1.1.1. Sosyal Devlet

Dünya genelinde sosyal güvenliğin tarihi gelişimine bakıldığında sosyal güvenlik uygulamalarının bir bakıma ‘sosyal devletin sosyal güvenliği’ şeklinde geliştiği görülmektedir. Bu durum sosyal devlet anlayışındaki değişimlerin sosyal güvenlik uygulamalarında da yansımaya neden olmuştur.²

1.1.2. Sosyal Güvenlik Kavramı

Sosyal devlet kavramı genel ihtiyariyle sosyal adalet ve sosyal güvenliği sağlamak ve herkes için insan haysiyetine yaraşır asgari bir yaşam düzeyini gerçekleştirmekle yükümlü devlet olarak ifade edilebilir.³

Bu tanımdan yola çıkacaksa sosyal devlet kavramının çok eskilere dayandığını söylemek mümkündür. Bu konuda Mantesguien ‘Esprit des Lois’ adlı eserinde, ‘Sokakta dağıttığınız sadaka ile devletin yükümlülüğünü yerine getirilmiş olmaz. Devlet, tüm vatandaşlara belirli bir güvence sağlamak; yiyecek, elbise vermek ve sağlığına aykırı olmayacak bir yaşam düzeyi hazırlamakla yükümlüdür.’ Sözüyle sosyal devlete vurgu yapılmıştır.⁴

Bireyler yaşamları boyunca gelir kayıplarına uğramalarına neden olabilecek sosyal tehlikelerle çoğu zaman karşılaşabilmekte hatta bazı durumlarda vücut ve ruh sağlığı için çok büyük bir harcama yapma durumuyla karşı karşıya kalabilmektedirler.⁵

Bu sebeple geçmişten günümüze aileden başlayıp dini duygulardan esinlenerek bir sosyal dayanışma ortamı oluşturulmaya çalışılmıştır. Zamanla insan düşüncesi gelişmiş, geleceği güvence altına alma isteği güçlenmiş ve bu durumun sonucunda sosyal güvenlik kavramı ortaya çıkmıştır.⁶

Sosyal güvenlik kavramı ilk kez ABD’de ‘Social Security Act’ ile 1935 yılında kullanılmıştır. Daha sonra ILO’nun ‘Approachen to Social Security’ adlı raporu ile yaygınlık kazanmış, 1944 yılında ILO’nun 1952 tarihli ve 102 sayılı sözleşmesinde tüm ayrıntıları ile açıklanarak, günlük dilde kullanılmaya başlanmıştır.⁷

² Çolak, 2006, S. 29

³ Şentop, 2006, s. 19

⁴ Özdemir, 2004, s. 140

⁵ Kurt, 2004, s. 1

⁶ Güneş, 2006, s. 7

⁷ Aydın, 1999, s. 5

En basit açıklamasıyla sosyal güvenlik bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, iş görmezlik, yaşlılık, ölüm gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkabilecek her türlü ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara karşı toplumun kendini korumasıdır.⁸

1.2. Dünya da Sosyal Güvenliğin Geçirdiği Evreler

Sosyal refah devleti anlayışının en temel göstergelerinden biri olan sosyal güvenlik anlayışı II. Dünya Savaşı'nın ardından dünya genelinde hız kazanmış, Bismarck ve Beveridge tarafından ortaya konan sosyal güvenlik sistemleri aracılığıyla sosyal güvenlik uygulamaları kurumsallaşmış, ardından zirveye taşınmıştır. Fakat 1970'lerden sonra meydana gelen makroekonomik krizlerin etkisiyle yeni liberal politikaların artması sonucunda sosyal güvenlik sistemi hem gelişmiş ülkelerde hem de gelişmekte olan ülkelerde yönetilebilir olmaktan çıkmıştır. Bu amaçla sosyal güvenlikle tek katmanlı sistemlerden çok katmanlı sistemlere geçilmiş aynı zamanda Şili'nin başını çektiği; sosyal güvenliğin özelleştirilmesine yönelik radikal uygulamalar faaliyete geçirilmeye çalışılmıştır. 1980'li yıllardan itibaren bir dönüşüm süreci geçiren bugün gelinen nokta itibariyle sosyal güvenlik sistemi gelişmiş ülkelerde yaşlanma sorunu gelişmekte olan ülkelerde ise yapısal ve kaynak yetersizliği gibi sorunlar yüzünden sıkıntı içerine girmiştir.⁹

Türkiye'de ise tüm nüfusu kapsam altına alma amacıyla kurulan sosyal güvenlik sistemi özellikle 1990'lı yıllarda başlayan popülist eksenli uygulamalar sonucu sürdürülemez duruma gelmiştir. Sonuçta Türk sosyal güvenlik sisteminin uzun dönem aktüeryal dengeleri bozulmuş, sosyal güvenlik kuruluşlarına bütçeden yapılan transferlerle sistemin ayakta kalması sağlanmaya çalışılmıştır.¹⁰ Bu çalışmada sosyal devlet ilkesinin bir gereği olarak anayasal bir hak olan sosyal güvenliğin bugünkü noktaya nasıl geldiği analiz edilmeye çalışılmış ve 1999 yılından itibaren ortaya konmaya başlanan reformların sistemin sürdürülebilirlik sorununa ne kadar çare bulabildiği gözlemlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda sağlık sigortası başta olmak üzere tüm nüfusu sosyal güvenlik kapsamı altına almayı amaçlayan, emeklilik konusunda yeni vizyonlar ortaya koyan ve 2008'de yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik sisteminin de sistemin geleceği açısından yaratabileceği fırsatlar objektif bir anlayışla değerlendirilmeye çalışılmıştır.¹¹

1.3. Sosyal Güvenlik Anlayışının Doğuş Nedenleri

Bir dizi kamu önlemi ile hastalık, doğum, iş kazası, işsizlik, iş görmezlik, yaşlılık, ölüm gibi nedenlerden dolayı ortaya çıkabilecek her türlü ekonomik ve sosyal rahatsızlıklara karşı toplumun kendini koruması şeklinde ifade edilen sosyal güvenlik; sosyal politika uygulamalarının en önemlisi aynı zamanda da sosyal refah devleti anlayışının en temel göstergelerinden biridir.

⁸ Güvercin, 2004, s. 89

⁹ Kurt, 2006, s. 1

¹⁰ Aydın, 1999, s. 5

¹¹ Güneş, 2009

Her şeyden önce bir insan hakkı olan sosyal güvenlik düşüncesinin gelişimine bakıldığında insanlığın başlangıcından beri sosyal devlet anlayışıyla beraber sosyal güvenlik düşüncesinin geliştiği görülmektedir. Zaman içerisinde sosyal güvenliğin zenginlerin merhametine bırakılamayacak kadar önemli ve hassas bir konu olduğu daha iyi anlaşılmıştır. Yani bir bakıma her zaman sosyal güvenlik ‘sosyal devletin sosyal güvenliği olmuştur.

Bu amaçla önceleri dini vurgularla birlikte sosyal sorumluluk, bir arada yaşamamanın zorluğu ve karşılıklı dayanışma esasları üzerine kurulan sosyal güvenlik uygulamaları zamanla değişime uğramıştır. Sosyal güvenlikteki asıl köklü değişim ise refah devletinin ortaya çıkmasıyla olmuştur. Özellikle II. Dünya Savaşı sonrasında dünyada sosyal güvenliğe ilişkin refah devleti uygulamaları hızlanmış ve farklı modeller ortaya çıkmış; bu durum refah devleti uygulamalarının sınıflandırılması ihtiyacını yani farklı sosyal güvenlik sistemlerini de beraberinde getirmiştir.¹²

1.4.Sosyal Güvenlik Anlayışı Yaklaşımları

1881’de Bismarck tarafından sosyal sigorta anlayışının uygulamaya geçmesiyle başlayan bu süreç 1942 yılında hazırlanan Beveridge Raporu’nda yer alan ‘Yoksulluk çağdaş bir toplumun yüz karasıdır; geniş kapsamlı ve sistematik bir sosyal güvenlik modeliyle toplum yoksulluk sorununu çözebilir.’sekindeki ifadelerle daha da netlik kazanmıştır. Sosyal güvenliğin önemine İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi’nde yer verilmesinin ardından bütün dünyada sosyal sigorta, sosyal yardım ve sosyal hizmetlerden oluşan sosyal refah devleti uygulamalarının hâkimiyeti artmış, kamusal harcamalar içerisinde sosyal refah harcamaları zirveye ulaşmıştır.¹³

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından gelişimine hızla devam eden Refah Devleti 1970’lerde bas gösteren petrol fiyatlarındaki aşırı artış sonucu oluşan stagflasyonun da etkisiyle ekonomik ve toplumsal dengelerde değişime neden olan yeni bir bunalıma girmiş, bu durum yoksulluk ve işsizlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Refah devletinin yaşadığı bu kriz, yeni bir liberal felsefenin doğmasına neden olmuştur. Böylece, gelişmiş kapitalist ülkelerde Keynesci ekonomik politikalar ve refah devleti anlayışına, azgelişmiş ülkelerde ise ulusal kalkınmacı devlet politikalarına ve bunları uygulayan kurumlara karşı bir yol açılmış ve yeni liberalizm dünya genelinde yeni bir siyasal ve ideolojik değişime neden olmuştur.¹⁴

Kapitalist ilişkilerin değişime uğradığı bu dönemde, devlet de bu değişime uygun olarak bir yeniden yapılanma sürecine girmiş ve devletin rolü ‘ Kürek çeken değil dümen tutan devlet’ şeklinde tanımlanmaya başlanmıştır. Bu durum devletlerin sosyal politikalarında önemli bir değişime yol açmıştır.¹⁵

¹² Aydın,1999,s.5

¹³ Gökçeoğlu,2006,s.55

¹⁴ Sallan Gül,2004,s.151

¹⁵ Arıcı,1999,s.3

1.5. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Tarihçesi

Türkiye’de sosyal sigorta kolları ile ilgili ilk yasa 27.06.1945 tarih ve 4772 sayılı İş Kazaları, Meslek Hastalıkları ve Analık Sigortaları Kanunu’dur. Bu yasaya paralel 16 Temmuz 1945’te işçi Sigortaları Kurumu Kanunu çıkarılmıştır. İkinci aşama olarak 02.06.1949 tarihinde ihtiyarlık Sigortası Kanunu çıkartılmış ve bu kanun 1957 yılına kadar yürürlükte kalmıştır. 04.01.1950 tarihinde hastalık ve analık sigortası birlikte düzenlenmiştir. Bunların yanı sıra 1949 tarihinde çıkartılan Emekli Sandığı Kanunu ile o güne kadar dağınık halde bulunan ve memurlara sosyal güvenlik sağlayan tüm yasa ve sandıklar birleştirilmiştir.

1961 Anayasası’nda sosyal güvenlik ve sağlık kavramları birer hak olarak tanımlanmış ve bu hakların sağlanmasının devletin görevi olduğu kabul edilmiştir.¹⁶

Ocak 1961 tarihli 224 sayılı Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirilmesi Yasası bu alanda önemli bir adım olmuştur. Bu yasa sağlık hizmetlerinin finansmanının genel bütçeden karşılanmasını ve sağlık hizmetlerinin yasal süreci izleyen herkese ücretsiz olarak verilmesini öngörmektedir. Sosyal güvenlik alanındaki gelişmeler 17.7.1964 tarih ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ve 1971’de çıkarılan Bağ - Kur (Esnaf, Sanatkârlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu) Kanunuyla devam etmiştir.1970’lerin ortalarına gelindiğinde, özellikle Sosyal Sigortalar ve Bağ – Kur kapsamında olanların sayısının artmasına karşın kurumlar ve programlar arasında uyumsuzluklar meydana gelmiştir. Bu nedenle 1974 yılında sosyal güvenlik politikalarında eşgüdüm sağlamak amacıyla ‘Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ kurulmuştur. 4951 sayılı kanunla ‘Sosyal Sigortalar Kurumu’, ‘Bağ - Kur’ ve ‘Amele Birlikleri’ bu bakanlığa bağlanmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda Türkiye’de 1978 yılında sigorta sistemine dahil olanların sayısı, toplam aktif sigortalılarda 4 milyon 346 bine ve bunların bağımlıları da dahil edildiğinde 19 milyon 207 bin kişiye ulaşmıştır. Böylece toplam nüfusun yüzde 44.74’ü sigorta kapsamında yer almıştır. 1980’li yıllarda da sosyal güvenlik uygulamalarına ilişkin gelişmeler devam etmiştir. 1983 yılında sosyal yardım hizmetlerini tek çatı altında toplamayı amaçlayan ‘Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’ yeniden düzenlenmiş, 1986 yılında ‘Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu’ oluşturulmuş, 1992’de ‘Yeşil Kart’ sistemi uygulamaya konulmuş, 25 Ağustos 1999 tarihli 4447 sayılı yasa ile de ‘işsizlik Sigortası’ hayata geçirilmiştir.¹⁷

1.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Anlayışının Değişim Süreci

Sosyal güvenlik alanında yaşanan değişim süreci Türkiye’de gözlemlenmiştir. Bu süreç içerisinde Türkiye’de de 1980’li yıllarla birlikte kayıt dışı kesimin giderek büyümesi, prim alacaklarının tahsil edilmemesi ve sosyal güvenlik fonlarının iyi işletilememesi gibi nedenler sosyal güvenlik sisteminin kendi kendini finansmanını engellemiştir. Özellikle bu dönemde sosyal güvenlik

¹⁶ Dilik,1992,s.5

¹⁷ Güzel-Okur, s.22-23

kurumlarının işletilmesinde popülist, klientelist (Al Gülüm Ver Gülüm Anlayışı) ve nepotik zihniyetin izlerini bulmak mümkündür. Bu tür nedenlerden dolayı 1990'lı yıllarla birlikte sosyal güvenlik sistemi açık vermeye başlamış ve harcamalarının genel bütçeden yapılan transferlerle karşılanması zorunlu hale gelmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde giderek artan sosyal güvenlik açıkları ‘kara delik’ olarak nitelendirilmiş ve sosyal güvenlik reformunun alt yapısını hazırlayacak biçimde bu kurumların devlete ve ekonomiye yük oluşturduğu felsefesi oluşturulmaya çalışılmıştır.¹⁸ Daha sonraki aşamada ise bu yükün ortadan kaldırılmasının tek yolu olarak sosyal güvenlik sisteminin bir kısmının özel sektör aracılığıyla yönetilmesi yönünde fikirler artış göstermiştir. Bu süreçte Latin Amerika’da radikal bir anlayış olan Şili modeli ortaya çıkarken Avrupa ülkelerinde basta İsveç olmak üzere her ülkenin kendine has özelliğinden yola çıkılarak sosyal güvenlik sistemleri oluşturulmuştur. Genelde gelişmekte olan ülkelerde sosyal güvenliğin kaynak yetersizliğinden dolayı gelişmiş ülkelerde ise yaşlı nüfus sorunlarından dolayı sosyal güvenlikle ilgili stratejilerin her ülkenin kendi iç dinamikleriyle ilgili olarak değiştiği görülmektedir.¹⁹

¹⁸ Gökçe,2006

¹⁹ Güvercin,2004,s.27-28

İKİNCİ BÖLÜM

2. SOSYAL GÜVENLİKTE YENİLİK ARAYIŞLARI

2.1.NİÇİN REFORM ?

Ülkemizde işçiler, kendi adına bağımsız çalışanlar, devlet memurları, banka çalışanları, ticaret odası çalışanlarının sosyal güvenlik hakları farklı Kanunlarla farklı kurumlar tarafından sağlanmakta ve uygulamada kesimler arasında farklılıklar, eşitsizlikler, karışıklıklar oluşmakta; ayrıca hiçbir sosyal güvencesi olmayan küçümsenemeyecek sayıda insan da bütün haklardan mahrum kalmakta, özellikle sağlık hizmetinden faydalanamamakta, sadece bir kısmı yeşil kart uygulamasından yararlanmaktaydılar.²⁰

Sosyal Güvenlik Reformu bütün bu problemleri ortadan kaldırmak, sosyal güvenlik kuruluşlarını tek çatı altında toplamak, Genel Sağlık Sigortası uygulaması ile doğumdan ölüme kadar herkesin sağlık hizmetlerinden yararlanmasını sağlamak, bütçede kara delik haline gelen sosyal güvenlik açıklarını asgariye indirerek ortadan kaldırmak amacını taşıyordu.²¹

2.2.Sosyal Güvenlik Reform Kanunları

Reformu üç kanuni düzenleme oluşturmaktaydı. Bunlar;

- Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu
- Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- Sosyal Yardımlar ve Primsiz Ödemeler Kanunun 'dan oluşmaktadır.

Bunlardan ilki olan ve sosyal güvenlik kurumlarının tek çatı altında toplayan 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu 20.05.2006 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girdi ve böylece süreç başladı, devamında da SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı tarihe karışarak tek çatı sağlanmış oldu. Daha sonra 01.01.2012 tarihinde Genel sağlık sigortası yürürlüğe girdi.²²

2.3.Sosyal Güvenliğin Yapısal Sorunları

Yapısal sorunlar adıyla; kurumlar arası norm ve standart farklılıkları, emeklilik yaşı ve erken emeklilik sorunu, af uygulamaları ve borçlanma yasaları, kayıt dışı istihdam ve kaçak sorunu, idari ve mali özerklik sorunu, mevcut sistemin yoksulluğa karşı koruma sağlayamaması, bütün nüfusun koruma altına alınamaması v.s. gibi olumsuzluklardır.²³

²⁰ Özbeke,2006,s.10

²¹ Beduk,2006,s.34

²² Yılmaz-Şeker,2000,s.57

²³ Side,2005,s.96

2.3.1. Sosyal Güvenlikteki Dönüşüm ve Reform Arayışları

Dünyanın her yerinde son 20-25 yılda sosyal güvenliğe ilişkin sorunlar ekonomi ve politika gündeminin en kapsamlı tartışmalardan biri haline gelmiştir. Özellikle yeni liberal politikaların yaygınlaşması sonucunda sosyal güvenlikle de değişimler yaşanmaya başlamıştır.

Değişen ekonomik ve sosyal koşullar da mevcut sosyal güvenlik sistemlerini belirgin bir şekilde etkilemekte ve bazı reform çalışmalarına gidilmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle artan işsiz sayısı, mevcut emekli kitlesi, bozulan aktüeryal dengeler, bütçeden sosyal programlara ayrılan payların çok üst sınıra ulaşması, daha uzun yaşam süreleri ve aile yapısında meydana gelen değişiklikler sosyal güvenlik alanında yeni düzenlemelerin yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Sosyal güvenlikle yaşanan bu tür sorunlar ve bu sorunlara yönelik geliştirilen uygulamalarda gelişmiş ülkeler ve gelişmekte olan ülkeler arasında büyük farklılıklar vardır. Çünkü gelişmiş ülkelerdeki sorunlar krizler yüzünden ortaya çıkarken gelişmekte olan ülkelerdeki sorunlar ise yetersizliklerden özellikle de faiz harcamalarının yoğun olmasından kaynaklanmaktadır.²⁴

Türkiye’de ise 1990’lı yıllarla beraber sosyal güvenlik bir sorun olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle popülist eksenli erken emeklilik uygulamaları, kayıt dışı istihdam ve kaçak sorunu, sistemin sigortacılık ilkelerine göre işletilememesi sonucu nimet-külfet bağlarının zayıflaması ve fonların iyi değerlendirilememesi sonucu sosyal güvenlik sisteminin aktüeryal dengeleri tamamen bozulmuştur.²⁵

Kısa sürede sürdürülemez boyutlara ulaşan sosyal güvenlik açıkları sosyal güvenlik alanında reform arayışlarını hızlandırmıştır.

Türkiye’deki sosyal güvenlik sistemini reforma etmek amacıyla 1995 yılında Dünya Bankası kredisıyla Türk Hükümeti tarafından ILO uzmanlarına hazırlatılan raporda, Türkiye’ye dört model önerilmiştir. Bunlardan birincisi, mevcut dağıtım modelinde sistemin yeniden organize edilmesi; ikincisi Şili’deki model örnek alınarak sistemin tasfiye edilip radikal bir biçimde bireysel emeklilik uygulamasına geçilmesi; üçüncüsü, dağıtım sistemi ve bireysel emeklilik sisteminden oluşan iki ayaklı bir model; dördüncüsü de dağıtım sistemi ile isteğe bağlı bireysel tasarruf sisteminden oluşan iki ayaklı model olmuştur. Raporda, sosyal sigorta sistemini mevcut haliyle devam ettirilmesinin mümkün olmadığı belirtilmiştir.

Yukarda sayılan nedenlerle 1999’a gelinceye kadar zaten sürdürülemez boyutlara ulaşmış olan sosyal güvenlik sistemi açıkları, kamu kesimi borçlanma gereğini ve buna paralel olarak da borçlanma maliyetini artırmış ve enflasyonun yükselmesine katkıda bulunmuştur. Böylece temel amaçlarından biri gelir dağılımını düzeltmek olan sosyal güvenlik sistemi gelir dağılımının bozulmasına katkıda bulunur hale gelmiştir. Öte yandan artan borçlanma maliyeti özel sektör yatırımlarını frenleyerek ve dışlayarak yeni istihdam oluşturulmasını yavaşlatmıştır. Bu gelişmeleri

²⁴ Kapar,2005,s.5

²⁵ Sayan,2005,s.43

kontrol altına almak amacıyla Eylül 1999'da 4447 sayılı yasa uzun dönemli aktüeryal dengeleri yeniden kurmak amacıyla yürürlüğe konmuştur.²⁶

2.3.1.1. 4447 Sayılı Kanunla Yapılan Düzenlemeler

4447 sayılı kanunla sosyal sigortaların finansman yapısına yönelik olarak gelirleri artırmaya, giderleri de kısma amacıyla getirilen değişiklikler şu şekilde sıralanabilir.²⁷

2.3.1.2. Emeklilik Yaşı Ve Emekliliğe Geçişte Kademeli Yaş Uygulaması

4447 sayılı kanun ile emeklilik için kadınlar 58, erkeklerde 60 yaşını doldurması şartı bağlanmış, yasanın çıktığı tarihten önce sigortalı olanlara ise kademeli emeklilik geçiş sistemi getirilmiştir.

2.3.1.3. Prim Ödeme Gün Sayılarının Artırılması

Sosyal Sigortalar Kurumu kapsamındaki sigortalıların prim ödeme gün sayıları artırılmış, ilk defa sigortalı olacaklar için prim ödeme gün sayısı 5000 günden 7000 güne çıkartılmıştır.

2.3.1.4. Aylık Bağlama Oranlarının Düşürülmesi Ve Aylık Hesabına Esas Alınan Kazanç Döneminin Değiştirilmesi

Aylıkların bağlanmasında %70 olan alt sınır aylığı %35'e düşürülmüştür.

2.3.1.5. Kayıt Dışı Çalışmayı Engellemeye Yönelik Düzenlemeler

Sosyal sigorta kuruluşlarını önemli gelir kayıplarına uğratan sigortasız çalışma ve eksik gün veya kazanç bildirmeyi önlemeye yönelik birtakım düzenlemeler yapılmıştır.

2.3.1.6. Prime Esas Kazanç Sınırlarının Belirlenme Koşullarının Değiştirilmesi

Sosyal Sigortalar Kurumu'nda daha önce var olan gösterge tablosu, gösterge rakamları ve memur maaş katsayısının çarpımı ile alt ve üst sınırların hesaplanması uygulamasına son verilmiştir.

2.3.1.7. Prim Oranlarının Yükseltilmesi Ve Yeni Primlerin Getirilmesi

Bu çerçevede Sosyal Sigortalar Kurumu'ndan gelir ve aylık alan bir sigortalının 506 sayılı kanuna tabi bir işte çalışmaya başlaması durumunda ödemesi gereken sosyal güvenlik destek primi

²⁶ Sayan,2006,s.57

²⁷ Özsuca,2003,s.144-145-146-147

%24'ten %30 yükseltilmiştir. 2925 sayılı kanun kapsamındaki tarım işçileri sigortalılarının ödemeleri gereken prim oranı %20'den %30'a çıkartılmıştır. Bağ-Kur sigortalılarının sağlık sigortası primi %12'den %15'e yükseltilmiştir.

4447 sayılı yasa ile yapılan değişiklikler genel olarak değerlendirildiğinde sosyal sigorta kuruluşlarının orta ve uzun vadede aktüeryal dengeleri gözeten, mali olarak sürdürülebilir bir yapıya kavuşturulması yönünde önemli adım olmuş, reformun uygulamaya geçtiği ilk altı aydan itibaren SSK ve kısmen Bağ-Kur'un finansman yapılarında görece bir iyileşme gözlemlenmiştir. Bu iyileşmeler tüm sistemin 1999'da milli gelirin %3,8'ine ulaşan açıkların 2000 yılında %2,6'sına gerilemesi sağlanmıştır. Ancak 4447 sayılı yasanın getirdiği önlemlerin tek başına yaşlılık sigortası açıklarını kapatmaya yetmeyeceği öngörülmüş, önlemlerin reformun ikinci aşaması ile tamamlanması planlanmıştır. Bu ikinci aşama ile sosyal sigorta kuruluşlarının teknolojik ve kurumsal olarak yeniden yapılandırılması ve bu yolla etkinlik ve verimliliklerin artırılması, özel sektörde sağlanacak bireysel emeklilik sigortalarına ilişkin yasal düzenlemelerin tamamlanması; sağlık hizmetlerinde kaynakların daha verimli kullanılmasını sağlayacak bir yapılanmaya gidilmesi ve kapsamı bir sosyal yardım sisteminin kurulması hedeflenmiştir.²⁸

2.4. Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Organizasyon Yapısı ve Kapsamı

Türkiye'deki sosyal güvenlik sisteminin organizasyon yapısı primli ve primsiz sosyal güvenlik rejimi olmak üzere ikili bir ayak üzerine kurulmuştur. Türkiye'de primli sosyal güvenlik rejimi; Sosyal Sigorta Kuruluşları ve Özel Sigortalardan oluşmaktadır. Sosyal Sigorta Kuruluşları ise Sosyal Sigortalar Kurumu (SSK), T.C. Emekli Sandığı ve Bağ – Kur 'dan oluşmaktadır. Tamamlayıcı Sigorta Sandıklarında ise; Ordu Yardımlaşma Kurumu (OYAK), Amele Birliği ve Diğer Tamamlayıcı Sandıklar 'dan oluşmaktadır. Primsiz Rejim ise; Kamu Sosyal Güvenlik Harcamaları, Sosyal Hizmetler, Sosyal Yardımlar ve Gönüllü Kuruluşlar 'dan oluşmaktadır. Sosyal güvenlik sisteminde en dikkati çeken nokta çeşitli gruplar için farklı sosyal güvenlik örgütlerinin bulunmasıdır. Sosyal güvenlik sisteminin bu dağınıklığı nedeniyle bu sigortalardan yararlananlar aynı riskler için farklı primler ödemekte ve farklı yardımlardan yararlanmaktaydılar. Bu dağınıklık Sosyal Güvenlik Kurumu'nun oluşturulmasıyla giderilmeye çalışılmıştır.²⁹

Türk sosyal güvenlik sisteminin kapsamına bakıldığında Türkiye'de yaklaşık olarak her 5 kişiden biri aktif sigortalı kapsamında yer almakta; fakat sistemin kişilerin aile bireylerine de sistemden yararlanma hakkına imkân tanınması sosyal güvenlikli kişilerden yararlanan kişi sayısını % 90'ların üzerine çıkarabilmektedir. Kalan diğer kesimler ise sosyal hizmet ve sosyal yardımlar sayesinde sosyal güvenlik hizmetlerinden kısmen yararlanabilmektedirler.³⁰

²⁸ Sayan,2006,ss.57-58

²⁹ Ekin-Alper-Akgey,1999,S.38

³⁰ Çolak,2006,s.29

2.5. Sosyal Güvenliğin Finansman Yöntemleri ve sorunları

Sosyal güvenlikte finansman yöntemlerinin ülkeden ülkeye işleyiş açısından benzer özellikleri yanında farklı özellikleri de bulunmaktadır. Bazı ülkelerde fon biriktirmeye dayalı sistemler olduğu gibi buna karşılık bazı ülkelerde gelirin yeniden dağıtılması sistemleri de mevcuttur. Ayrıca bu sistemlere ilaveten her iki finansman yönteminin de uygulandığı ülke örneklerine de rastlamak mümkündür. Temelde sosyal güvenliğin başlıca finansman yöntemleri fon sistemine dayalı (kapitalizasyon), dağıtım ve karma yöntemden oluşmaktadır.³¹

2.5.1. Dağıtım yöntemi

Bu sistem hem kuşaklar arasında hem de aynı kuşak içerisindeki farklı yaş grupları arasındaki reel gelirin yeniden dağıtılması esasına göre işleyen bir yapıya sahiptir. Bu yöntemin en belirgin özelliği uygulamada yedek fonlara fazla gerek duymamasıdır.³²

2.5.2. Kapitalizasyon Yöntemi

Diğer adı fon yöntemi olan bu yöntemi olan bu yöntemde aynı dönemin gelirleriyle o dönemin giderlerinin karşılaştırılması ve beklenir risklerin ileride doğuracağı ödemeleri karşılayabilmek için karşılıklar ayrılarak bir fon oluşturulması esası vardır. Biriktirilen fonlar işletilerek tekrar ekonomiye dönmekte aynı zamanda fonların işletilmesinden elde edilen gelirler paranın reel değerinin korunması koşuluyla ileride sağlanacak sosyal gelirlerin finansmanını kolaylaştırmaktadır.³³

2.5.3. Yeni Sosyal güvenlik Kanunu arayışları ve 5510 Sayılı Kanunun Zoraki Doğuşu

Gerek önceki yıllarda çıkartılan sosyal güvenlikle ilgili yapılan değişiklikler, gerekse 4447 S. Kanunla yapılan değişiklikler sosyal güvenlikle köklü çözüm üretememiştir. Yapısal ve mali sorunlar çözülememiş, ayrıca gerek norm birliği sağlama ihtiyacı, gerekse aktüeryal dengenin bozulması, bunun yanında tüm nüfusun sosyal güvenlik çatısı altına alınabilmesi için yeni arayışlara gidilmiştir.

2.5.4. İdari Mali Özerlik Sorunu

Türkiye'deki sosyal güvenlik kurumlarının tam anlamıyla idari ve mali yönden özerk olmamaları kurumların bünyesinde bulunan fonların popülist eğilimlerle beraber yanlış alanlarda kullanılması bir diğer deyişle 'Al Gülüm Ver Gülüm' (klientalist) zihniyetle işletilmiş olması sistemin aktüeryal dengelerinin zedelenmesinde başrolleri oynayan faktörlerden biri olmuştur. Oysa bir

³¹ Uğur,2004,s.49

³² Akbulak ,2003.s.10

³³ Uğur,2004,s.51

kurumun kuruluş kanununda o kurumun ‘Kamu Tüzel Kişiliğine Haiz İdari Ve Mali Özekliğe sahip, Özel Hukuk Hükümlerine Tabi...’ şeklinde devam eden ifadelerin yazılı olması o kurumun özerk olduğu anlamına gelmemelidir.

2.5.5. Yönetimsel Sorun

Siyasi otorite, 1999-2002 döneminde sadece SSK için 9 Kurum Başkanı 15 Genel Müdür Yardımcısı atamıştır. Üst kademedeki idare ve yönetiminde istikrarın olmaması bu kuruluşlar için ne kadar zararlıysa, personelin unvan değişikliğinde de hiçbir objektif ve geçerli kıstasın bulunmaması ve kadrolara niteliklerine uygun atamalar yerine mevzuata aykırı olarak uzun süreli vekâleten atama veya uzun süreli geçici görevlendirmelerin tercih edilmesi çok zararlı olmaktadır.

Bu nedenlerden dolayı sosyal güvenlikte de liyakat anlayışının tam olarak uygulamaya konulduğundan 2012 yılı itibarıyla de vazgeçilmediği acı bir gerçektir.

2.5.6. Sosyal Güvenlik Politikalarında Gevşeme Sorunu

5510 Sayılı Kanunun uygulamaya geçirirken yasayı çıkartan hükümetin sürekli eski hükümetleri eleştirerek erken emeklilik, sıkça çıkartılan afların sosyal güvenlik açıklarını artırdı gerçeği dile getirilse de, kanunun uygulamaya konmasından sonra mevcut hükümetçe iki defa af kanunu çıkartıldığı açık ve acı bir gerçektir.

Genel Olarak Bakıldığında Emeklilik Sigortası İle Sosyal Güvenlikte Amaçlanan Hedefler Şu Şekilde Özetlenebilir:

- ☐ Tüm çalışanlar için nimet-külfet dengesinin eşit olduğu tek bir sistem kurmak,
- ☐ Hak ve yükümlülükler açısından norm ve standart birliği sağlamak,
- ☐ Nüfusun yaslanmasına şimdiden tedbir almak,
- ☐ İstihdam üzerinde ilave yük yaratmamak,
- ☐ Zorunlu ve isteğe bağlı sigortalılık kavramlarını ülke gerçeklerine uygun şekilde yeniden tanımlamaktır.³⁴

2.6. Türkiye’de Sosyal Güvenlik Harcamalar Dengesi

Sosyal Güvenlik Reformunun yapılmasındaki en önemli etken kuşkusuz önlenemeyen sosyal güvenlik açıklarıdır. İlgili reformun hayata geçirilmesiyle birlikte Sosyal güvenlik açıklarında kısmen azalıyor gibi gözükse de beklentileri karşılayamamıştır. Keza tablodan da anlaşılacağı üzere Sosyal Güvenlik Reformu da mali açıdan sorunu çözemediği aşikârdır.

³⁴ Demirci,2007,s.5

Tablo 1 : Sosyal Güvenlik Kurumu yıllara göre gelir ve gider dengesi

SGK - Sosyal güvenlik kurumu yıllara göre gelir ve gider dengesi (Bin TL)						
Yıllar	Gelirler	Artış Oranı	Giderler	Artış Oranı	Açık	Toplam Gelirlerin Toplam Giderleri Karşılama Oranı
2000	8.575.831	-	10.987.036	-	-2.411.206	78,1%
2001	13.360.579	55,8%	17.830.745	62,3%	-4.470.166	74,9%
2002	20.018.189	49,8%	27.982.464	56,9%	-7.964.275	71,5%
2003	27.916.539	39,5%	41.336.077	47,7%	-13.419.538	67,5%
2004	34.689.248	24,3%	50.621.622	22,5%	-15.932.374	68,5%
2005	41.249.438	18,9%	59.941.373	18,4%	-18.691.935	68,8%
2006	53.830.886	30,5%	71.867.475	19,9%	-18.036.589	74,9%
2007	56.874.830	5,7%	81.915.401	14,0%	-25.040.571	69,4%
2008	67.257.484	18,3%	93.159.462	13,7%	-25.901.978	72,2%
2009	78.072.788	16,1%	106.775.443	14,6%	-28.702.655	73,1%
2010	95.273.183	22,0%	121.997.301	14,3%	-26.724.118	78,1%
2011	102.612.146	7,7%	116.304.047	-4,9%	-13.691.901	88,2%
2012 Yılı Tahmini Gelir ve Gider Beklentisi (Bin TL)						
2012	133.200.000	29,8%	158.700.000	36,4%	25.500.000	71,3%
NOT: Nakit Hareketler Tablosu Dikkate Alınarak Hazırlanan Gerçekleşme Rakamlarıdır.						

Kaynak:TÜİK(2012)Büyüme veri tabanı <http://www.tuik.gov.tr>

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOSYAL GÜVENLİK REFORMUYLA GELEN YENİLİKLER VE DEĞİŞİKLİKLER

3.1. Bütün Çalışanlar Aynı Çatı Altında Toplanması

Önceki sisteme göre işçiler SSK'ya, kendi adına bağımsız çalışanlar Bağ-Kur'a, devlet memurları ise Emekli Sandığına tabiiyken Sosyal Güvenlik Reformu ile tüm çalışanlar Sosyal Güvenlik Kurumuna tabi hale getirilmiştir, 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun 4 maddesi a bendinde hizmet akdi ile bir veya birden fazla işveren tarafından çalıştırılanlar yani işçiler (4/a), b bendinde köy ve mahalle muhtarları ile hizmet akdine bağlı olmaksızın kendi adına ve hesabına bağımsız çalışanlar yani Bağ-Kur'lular (4/b), c bendinde ise kamu idarelerinde çalışanlar yani devlet memurları (4/c) belirtiliyor.

3.2. Emeklilik Koşullarındaki Değişiklikler

Sosyal Güvenlik Reformu uygulamaya girmesiyle, ilk defa kanun kapsamında sigortalı olanlar için emeklilik yaşı kadınlarda 58, erkeklerde 60 oldu ve emeklilikte aranan bu 58-60 yaş şartı kademeli olarak uygulamaya konuldu. Buna göre emeklilikte; 1 Ocak 2036 ile 31 Aralık 2037 tarihleri arasında kadınlarda 59, erkeklerde 61; 1 Ocak 2038 ile 31 Aralık 2039 tarihleri arasında kadınlarda 60, erkeklerde 62, 1 Ocak 2040 ile 31 Aralık 2041 tarihleri arasında kadınlarda 61, erkeklerde 63; 1 Ocak 2042 ile 31 Aralık 2043 tarihleri arasında kadınlarda 62, erkeklerde 64; 1 Ocak 2044 ile 31 Aralık 2045 tarihleri arasında kadınlarda 63, erkeklerde 65; 1 Ocak 2046 ile 31 Aralık 2047 tarihleri arasında kadınlarda 64, erkeklerde 65 yaş şartı uygulanacak. Kadın ve erkeklerde 2048 yılından sonra ise emeklilik yaşı 65'de eşitlenecek.

Prim ödeme gün sayısı ise işçiler için (4/a) 7000 gün'den en az 7200 güne çıkartıldı, Bağ-Kur lular (4/b) ve devlet memurları (4/c) için ise prim ödeme gün sayısı en az 9000 gün olarak belirlendi.

Yaş hadlerinin uygulanmasında yukarıda belirtilen prim gün sayısı şartının doldurulduğu tarihte geçerli olan yaş hadleri esas alınacak.

Çalışma gücündeki kayıp oranı, % 50 ilâ % 59 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar, en az 16 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4320 gün, çalışma gücündeki kayıp oranı % 40 ilâ % 49 arasında olduğu anlaşılan sigortalılar ise en az 18 yıldan beri sigortalı olmaları ve 4680 gün uzun vadeli sigorta kolları primi ödemiş olmaları şartıyla 58-60 yaş şartı aranmaksızın emekli olabilecekler.

Doğuştan özürlü olan devlet memurları, 15 yıllık hizmetlerinin ardından istemeleri halinde emekli olabilecek.

Bakıma muhtaç çocuğu bulunan sigortalı kadınlar, 20 yıl çalıştıktan sonra 25 yıl çalışmış gibi kabul edilerek emekli olabilecek.

3.2.1. Kısmi Yaşlılık Aylığındaki Değişikler

Bağ-Kur 'lular, 8 Eylül 1999 tarihinden 30 Nisan 2008 tarihine kadar ilk defa sigortalı sayılan kadınlar 58, erkekler ise 60 yaşını doldurmuş ve 25 yıl sigorta primi ödemiş olması veya kadınlarda 60, erkeklerde ise 62 yaşını doldurmuş olup, en az 15 yıl malullük, yaşlılık ve ölüm sigorta primi ödenmesi şartıyla kısmi yaşlılık aylığından yararlanacaklar. Söz konusu süre içinde ilk defa sigortalı olan devlet memurlarında ise kısmi yaşlılık aylığından yararlanmada, kadınlar 58, erkekler 60 yaşını doldurmuş ve 25 tam yıl sigorta primi ödemiş olma veya 61 yaşını doldurmuş ve en az 15 yıl prim ödemiş olma şartı aranacak.

3.2.2. Malullük Aylığı Bağlama Koşulları

Sosyal Güvenlik Reformu uygulamaya girdiğinde; işçiler (4/a) ve Bağ-Kur'lular (4/b) çalışma gücünün veya iş kazası yada meslek hastalığı sonucu meslekte kazanma gücünün en az % 60'ını, memurlar (4/c) ise çalışma gücünün en az % 60'ını veya vazifelerini yapamayacak şekilde meslekte kazanma gücünü kaybettiklerinde malûl sayılacaklar, bu kişiler en az on yıldan beri sigortalı bulunup, toplam olarak 1800 gün veya başka birinin sürekli bakımına muhtaç derecede malûl olan sigortalılar ise sigortalılık süresi aranmaksızın 1800 gün malûllük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödemiş olmaları şartıyla malullükten emekli olabileceklerdir. Ancak, Bağ-Kur'lular (4/b) kendi sigortalılığı nedeniyle genel sağlık sigortası primi dâhil, prim ve prime ilişkin her türlü borçlarının ödenmiş olması şartı aranacaktır.

Malullük aylığı almaktayken, kanuna göre veya yabancı bir ülke mevzuatına göre çalışmaya başlayanların malullük aylıkları, çalışmaya başladıkları tarihi takip eden ödeme dönemi başında kesilecek, Kanuna tabi olarak çalıştıkları süre zarfında, bunların prime esas kazançları üzerinden kısa ve uzun vadeli sigorta kolları ile Genel Sağlık Sigortasına ait prim alınacaktır. Sigortalı olarak ilk defa çalışmaya başladığı tarihten önce sigortalının çalışma gücünün % 60'ını veya vazifesini yapamayacak derecede meslekte kazanma gücünü kaybettiği önceden veya sonradan tespit edilirse, sigortalı bu hastalık veya özürlü sebebiyle malûllük aylığından yararlanamayacaktır.

Keyif verici içki ve her çeşit madde kullanımı yada intihara teşebbüs sonucu sakat kalanlar, vazife malullüğü hükümlerinden yararlanamayacak.

3.2.3. Ölüm Aylığı Bağlama Koşulları

Sosyal Güvenlik Reformu yürürlüğe girdiğinde, hak sahiplerinin ölüm aylığından yararlanabilmesi için Bağ-Kur'lular (4/b) ve devlet memurlarında (4/c) en az 1800 gün, işçilerde (4/a)

ise her türlü borçlanma süresi hariç, en az 5 yıldan beri sigortalı bulunup, toplam 900 gün malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi ödeme şartı aranacak. Ayrıca malullük aylığında olduğu gibi, genel sağlık sigortası primi dâhil prim ve prime ilişkin borcu bulunan Bağ- Kur 'lu hak sahibine ölüm aylığı bağlanmayacak.

Ölen sigortalının dul eşine hesaplanan aylığının yüzde 50'si bağlanacak, dul eşin aylık bağlanmış çocuğu yoksa sigortalı olarak çalışmıyor veya kendi çalışmaları nedeniyle gelir veya aylık da almıyorsa, aylık bağlama oranı yüzde 75 olacak.

Kanun kapsamında çalışmayan veya kendi çalışmaları nedeniyle gelir veya aylık bağlanmamış çocuklardan; 18 yaşını, lise ve dengi öğrenim görmesi halinde 20 yaşını, yükseköğrenim yapması halinde 25 yaşını doldurmamışlar; Kurum Sağlık Kurulu kararı ile çalışma gücünü en az yüzde 60 oranında yitirip malul olduğu anlaşılanlar; yaşları ne olursa olsun evli olmayan, evli olmakla beraber sonradan boşanan veya dul kalan kızlara ise ölen sigortalının hesaplanan aylığının yüzde 25'i bağlanacak.

3.3. Bağ-Kurlular Açısından Değişiklikler

Sosyal Güvenlik reformu ile Bağ-Kur'lular açısından birçok değişiklik getirildi. Yürürlükteki uygulamaya göre Bağ-Kur mevzuatında 24 gelir basamağı vardı. Yeni uygulama ile Bağ-Kur'daki 'basamak sistemi' kaldırılarak beyan sistemi getirildi, böylece, Bağ-Kur'lulara, beyan edecekleri gelir üzerinden prim ödeme imkânı sağlandı. Yeni uygulamayla Bağ- Kurlular' da iş kazası ve meslek hastalığı durumlarında diğer sigortalıların yararlandığı haklardan yararlanacaklar, iş kazası gibi durumlarda geçici iş göremezlik ödeneği alabilecekler, Bağ-Kur'luların kız çocukları da evlenme ödeneğinden yararlanabilecek, ayrıca iş kazası, meslek hastalığı, acil haller gibi durumlarda, Bağ-Kur'lunun sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi için, borcunun olup olmadığına bakılmayacak.

Bağ-Kur'luların yüzde 40 olan prim oranı, reformla birlikte yapılan işin tehlikesine göre yüzde 33,5'a kadar indirildi. Mevcut uygulama ya göre Bağ-Kur'luların, sağlık hizmetlerinden yararlanabilmeleri için hiç prim borçlarının bulunmaması gerekmekteydi. Reformla birlikte Bağ-Kur sigortalıları 60 günlük prim borcunun bulunması halinde bile, sağlık yardımlarından yararlanabilme imkânı getirildi.

Bağ-Kur'lulara sağlık sigortası kapsamında yapılacak tedavi nedeniyle il dışına sevk edilmesi halinde yol ve refakatçi giderlerinin Sosyal Güvenlik Kurumu'na karşılanması sağlandı. Mevcut uygulamaya göre SSK'lılara ödenmekte olan emzirme yardımından reform yürürlüğe girmesiyle Bağ-Kur'lularda yararlanabilme imkânı getirildi. Emzirme ödeneğinin miktarı, sosyal tarafların da temsil edildiği Sosyal Güvenlik Kurumu Yönetim Kurulu Kararı ve Bakan onayı ile belirlenecek.

Mevcut uygulamaya göre Bağ-Kur'lu (4/b) çalışanlar için iş kazası veya meslek hastalığı sigortası söz konusu değilken Sosyal Güvenlik Reformu ile onlar da bu hakka kavuştular.

3.4. Aylık Bağlama Oranları Düşürüldü

Aylık bağlama oranı, sigortalının malullük, yaşlılık ve ölüm sigortalarına tabi geçen toplam prim ödeme gün sayısının, her 360 günü için yüzde 2 olarak uygulanacak, Bu hesaplamada 360 günden eksik süreler orantılı olarak dikkate alınacak, ancak aylık bağlama oranı, yüzde 90'ı geçemeyecek, dolayısıyla da aylık bağlama oranı düşmüş olacak. Ancak 30 Nisan 2008'den önce sigortalılığı başlamış olanların hak kaybını önlemek için yüzde 2 olan aylık bağlama oranı 10 yıl tamamlanıncaya kadar yüzde 3 olarak uygulanacak, 30 Nisan 2008'den itibaren sisteme giren sigortalılarda uygulanacak olan aylık bağlama oranı ise yüzde 2 olacak, böylece 30 Nisan 2008 ile kanunun yürürlüğe girdiği 1 Ekim 2008 tarihi arasında sigortalı olanların, eski mevzuattan yararlanmasının önüne geçilmiştir.

Emekli aylıklarının hesaplanmasında kullanılan güncelleme katsayısı, her yılın aralık ayında açıklanan TÜFE ile o yılın GSYİH gelişme hızının yüzde 30'unun toplamına bir tam sayının ilave edilmesiyle bulunacak.

3.4.1. Taban Aylığının ve Aylıkların Alt Sınırı

Hem eşinden hem de ana veya babasından ölüm aylığına hak kazananlar, eşinden ya da anne ve babasından bağlanacak aylığın sadece birini tercih edebilecek. Bu kural, evliliğin ölüm nedeniyle sorma durumunda, sonraki eşinden gelire hak kazananlara da uygulanacak.

Bağlanan gelir ve aylıklar; her yılın Ocak ve Temmuz aylarından geçerli olmak üzere, bir önceki 6 aylık dönemlere göre TÜİK tarafından açıklanan en son temel yıllık tüketici fiyatları genel endeksindeki değişim oranı kadar artırılarak belirlenecek.

Sigortalıya bağlanacak aylıklar ile ölen sigortalının hak sahiplerinin aylıklarının hesabına esas olan tutar, çalışma sürelerindeki her yıl için tespit edilen prime esas günlük kazancın alt sınırları dikkate alınarak ortalama aylık kazancın yüzde 35'inden az olmayacak. Eşi ve çocuğu olan sigortalılara bağlanacak olan alt sınır aylığı ise ortalama aylık kazancının yüzde 40'ndan az olamayacak

İş kazası sonucu başkasının sürekli bakımına muhtaç durumda olan sigortalıya bağlanacak olan sürekli iş göremezlik gelirinin alt sınırı, yüzde 70'den yüzde 85'e yükseltildi.

Hak sahibi olan kişilerin aylıkları; hak sahibi 1 kişi ise alt sınır aylığının yüzde 80'inden, hak sahibi 2 kişi ise de yüzde 90'ından az olamayacak.

Uluslararası sosyal güvenlik sözleşmeleri gereğince bağlanan kısmi aylıklar için bu kural uygulanmayacak.

3.5. Kasten Öldürene Aylık Bağlanmayacak

Ölen sigortalıların hak sahiplerinden, kendisinden aylık bağlanacak sigortalıyı veya gelir ya da aylık bağlanmış olan sigortalıyı kasten öldürdüğü veya iş göremez ve malul hale getirdiği mahkeme

kararıyla belirlenen kişiye, gelir ve aylık bağlanmayacak. Daha önce ödenen gelir ve aylıklar ise geri alınacak.

3.6. Evlenme Ve Cenaze Yardımı

Hak sahiplerine verilecek cenaze yardımı tutarı, SGK Yönetim Kurulunun teklifi ve Bakan'ın onayıyla belirlenecek. Kız çocukları, aylık veya gelirinin 2 yıllık tutarı kadar evlenme yardımı alacak. Evlenme ödeneği alan hak sahibinin, aylığının kesildiği tarihten itibaren 2 yıl içinde yeniden hak sahibi olması halinde, 2 yıllık sürenin sonuna kadar gelir veya aylık bağlanmayacak. Bu durumda olanlar, bu kanun veya bu kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık bağlanmış olan kişiler kapsamında, genel sağlık sigortalısı sayılacak.

3.7. Fiili Hizmet Zammının Kapsamı Daraltıldı

Sosyal Güvenlik Reformu uygulamaya girmesiyle, gazeteci ve infaz koruma memurlarının da aralarında bulunduğu bazı iş kollarında, kamuoyunda "yıpranma payı" olarak bilinen fiili hizmet zammı kaldırıldı. Gazeteciler, milletvekilleri, PTT dağıtıcıları, infaz koruma memurları, Tarım Bakanlığı Zirai Mücadele ve Karantina Teşkilatı ile Veteriner Teşkilatında görev yapanlar, Devlet Tiyatrosu sanatçıları, hava yollarındaki uçucu personel, lokomotif makinistleri, gemi adamları, Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası üyeleri de fiili hizmet zammından yararlanma hakkı ortadan kaldırıldı.

TSK, Emniyet ve MİT mensupları ile dalgıçlar, radyoaktif maddelerle yapılan işlerde çalışanlar, asit üretimi yapılan yerlerde, demir ve çelik fabrikalarında ve kurşun izabe fırınlarında çalışanlara ise bir yılda 90 gün fiili hizmet zammı verilecek. Kurşun ve arsenik işleri, cam fabrikaları, çimento fabrikaları, kok fabrikaları ve termik santralleri, alüminyum fabrikaları, döküm fabrikaları ile itfaiye ve yangın söndürme işlerinde çalışanlar ise 60 günlük fiili hizmet zammından yararlanacak. Fiili hizmet zammından yararlanmak için belirtilen iş kollarında en az 10 yıl (3600 gün) çalışma koşulu aranacak. Yer altında çalışanlarda ise bu süre, 5 yıl (1800 gün) olacak. Yer altında çalışanlar hariç, fiili hizmet zammı almaya hak kazanılan süre, 5 yıldan 3 yılı indirildi ve bu süre emeklilik yaş haddinden düşülerek uygulanmaya başlandı.

Fiili hizmet süresi kaldırılan meslek gruplarının şu ana kadar kazandıkları süreler, 3600 gün koşuluna bakılmaksızın yaşlarından düşürülecek.

Subay, astsubay, uzman jandarma ve uzman erbaşlara, seferberlik ve savaş hallerinde her 1 yıla 1 yıl itibari hizmet süresi zammı verilecek. Birleşmiş Milletler Barış Gücünde görev alan polisler de bu haktan yararlanacak.

3.8. Emeklilerin Yeniden Çalışması

Tarımsal faaliyette bulunanlar hariç, yeniden çalışmaya başlayan emekli kişilerin yaşlılık aylıkları kesilecek. Bu kişilerden prime esas kazançları üzerinden kısa ve uzun vadeli sigorta kolu primi ile genel sağlık sigortası primi alınacak. Bunlardan işten ayrılan veya iş yerini kapatarak yaşlılık aylığı talep eden kişilere, yaşlılık aylığı yeniden hesaplanarak ödenecek.

SSK emeklileri ise yüzde 31 ile yüzde 36,5 oranında sosyal güvenlik destek primi ödemeleri durumunda maaşları kesilmeden çalışabilecekler. Bu oranın dörtte biri çalışandan, dörtte üçü ise işverenden alınacak.

Bağ-Kur'dan emekli olup yine Bağ-Kur kapsamında iş yapan kişiler, yaşlılık aylığı kesilmeden yüzde 12 oranında sosyal güvenlik destek primi ödeyerek çalışabilecek. Bu oran, kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren her yıl 1 puan artırılarak yüzde 15'e çıkacak.

Kesilecek olan sosyal güvenlik destek primi tutarı, Ocak ayında ödenen en yüksek yaşlılık aylığından alınacak sosyal güvenlik destek priminden fazla olamayacak. Bu kişilerden kısa vadeli sigorta kolları primi alınmayacak.

3.9. Yurt Dışına Götürülen Türk İşçiler İle İlgili Düzenlemeler

Türkiye ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde işverenler tarafından çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçileri, kısa vadeli sigorta kolları ile genel sağlık sigortası hükümlerine tabi olacak. Bu kişiler, uzun vadeli sigorta kollarına tabi olmak istemeleri halinde, haklarında isteğe bağlı sigorta hükümleri uygulanabilecek. Bu kapsamda isteğe bağlı sigorta hükümlerinden yararlananlardan ayrıca genel sağlık sigortalı primi alınmayacak.

3.10. İsteğe Bağlı Sigortalılık

Sosyal Güvenlik Reformu yürürlüğe girmesiyle isteğe bağlı sigortalı olma hakkından yararlanabilmek için, Türkiye'de yasal olarak ikamet etmek, 18 yaşını doldurmuş bulunmak, 5510 sayılı Kanuna tabi zorunlu sigortalı olmayı gerektirecek şekilde çalışmamak veya sigortalı olarak çalışmakla birlikte, ay içerisinde 30 günden az çalışmak veya son bir yıl içinde 360 günden az çalışmış olmak ya da tam gün çalışmamak, kendi sigortalılığı nedeniyle aylık bağlanmamış olmak ve son olarak da İsteğe Bağlı Sigorta Giriş Bildirgesiyle kuruma başvuruda bulunmak şartları aranacak, şu an SSK isteğe bağlı sigortalılığı için geçerli olan aranan 1.080 gün prim ödeme koşulu aranmayacaktır. İsteğe bağlı sigortadan sosyal güvenlik sözleşmesi imzalanmamış ülkelerdeki Türk vatandaşları da yararlanabilecekler.

Ayrıca ay içerisinde 30 günden az veya kısmi süreli (part-time) çalışan sigortalılar da aylık çalışma gün sayılarını 30 güne tamamlayacak şekilde isteğe bağlı sigorta primi ödeyebilecekler. Buna

göre, ay içerisinde 30 günden az çalışan veya kısmi süreli (part time) çalışan sigortalıların primi ödenen süreler zorunlu sigortalılığa ilişkin prim ödeme gün sayısına otuz günü geçmemek üzere eklenecek ve eklenen bu süreler, (4/b) bendi kapsamında sigortalılık süresi olarak kabul edilecektir.

Burada Sosyal Güvenlik Reformu ile gelen en büyük değişiklik uyarınca, işçi (4a) ve memur (4c) statüleri için Kanun yürürlüğe girdikten sonra isteğe bağlı sigortalılık uygulaması sona erdi. Dolayısıyla isteğe bağlı olarak prim ödenen süreler bugünkü anlamda Bağ-Kur (4b) kapsamında değerlendirilecektir.

Diğer önemli bir değişiklik ise ödenen prim miktarıyla ilgili olacaktır. Eski uygulamada isteğe bağlı sigorta prim oranı %25 iken, yeni uygulama yürürlüğe girdiğinde isteğe bağlı sigorta primi, prime esas kazancın alt sınırı ile üst sınırı arasında, sigortalı tarafından belirlenen prime esas aylık kazancın yüzde 32'si oldu ve isteğe bağlı sigortalılar da sağlık yardımlarından yararlandırılmaya başlandı. Bunun yüzde 20'si malullük, yaşlılık ve ölüm sigortaları primi, yüzde 12'si ise genel sağlık sigortası primini kapsayacak.

İsteğe bağlı sigortalılar, bakmakla yükümlü olunan kişi olsa dahi, genel sağlık sigortalısı sayılacak ve genel sağlık sigortası primi ödeyecek.

Türkiye'de 1 yıldan az ikamet eden yabancı ülke vatandaşları, genel sağlık sigortası kapsamında tutulacak. İsteğe bağlı sigortalıların zorunlu sigortalılık nedeniyle prim borcunun bulunması halinde, isteğe bağlı sigortaya tabi ödenen primler, öncelikle zorunlu sigortalılık nedeniyle Kuruma olan borçlarına mahsup edilecek.

3.11. Çiftçinin Primi Üründen Alınacak

Tarımsal faaliyette bulunanların prim borçlarını, sattıkları tarımsal ürün bedellerinden borç tutarını geçmemek kaydıyla yüzde 1 ile yüzde 5 oranları arasında kesinti yapılmak suretiyle tahsil etmeye SGK yetkili olacak.

3.12. Emzirme Ödeneği Uygulaması Yaygınlaştırıldı

Sigortalıya, hastalık ve analıktan dolayı ortaya çıkan iş göremezlik süresince, günlük iş göremezlik ödeneği verilecek.

Emzirme ödeneğinden sigortalı kadın, sigortalı erkeğin çalışmayan eşi ile Bağ-Kur'lular da yararlanacak. Bu kişilere, çocuğun yaşaması şartıyla doğum tarihinde geçerli olan ve SGK Yönetim Kurulunca belirlenen, bakan tarafından onaylanan tarife üzerinden emzirme ödeneği verilecek. Emzirme ödeneğinden yararlanmak için doğumdan önceki bir yıl içinde en az 120 gün kısa vadeli sigorta kolları primi bildirilmiş olma şartı aranacak. Genel sağlık sigortası primi dâhil, prim ve prime ilişkin her türlü borcunu ödemeyen Bağ-Kur'lu, emzirme ödeneğinden yararlanamayacak.

İş göremezliğine neden olan rahatsızlık ve hastalık nedeniyle sigortalılığı sona erenler de işten ayrıldığı tarihten itibaren 300 gün içinde çocukları doğarsa, analık sigortası haklarından yararlanacak. Doğum tarihinden önceki 15 ay içinde en az 120 gün prim ödeyen bu kişilere, emzirme ödeneği verilecek.

İş kazası, meslek hastalığı, hastalık ve sigortalı kadının analığı halinde verilecek iş göremezlik ödeneği; yataklı tedavilerde günlük kazancının yarısı, ayakta tedavilerde ise üçte ikisi tutarında olacak.³⁵

3.13. Sağlık Hizmetlerindeki Değişiklikler

Sosyal Güvenlik Reformuyla birlikte, hastaneler tarafından keyfi olarak fark ücret alma uygulamasına sınır getirdi, özel ve vakıf hastanelerinin, Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonunca belirlenen sağlık hizmetleri bedeline ek olarak, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerden, sağlık hizmetlerinin maliyeti, yapılan sübvansiyonlar gibi kriterleri dikkate alınarak, bu bedellerin bir katına kadar alınabilecek ilave ücretin tavanını belirlemeye, Bakanlar Kurulu yetkili olacak. Bu tavan dâhilinde alınabilecek ilave ücret oranları, Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından belirlenecek.

Kamu idaresi hastanelerince sevk edilme koşuluyla, gazi ve bakmakla yükümlü oldukları kişilerden ilave ücret alınmayacak.

Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonunca belirlenen eşdeğer ilaçların, azami fiyatı ile kişinin talep ettiği eşdeğer ilacın fiyatı arasında oluşacak fark ile optik için tavan uygulanmayacak.³⁶

Kamu idaresi sağlık hizmeti sunucuları, otelcilik hizmeti ile istisnai sağlık hizmetleri için genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerden ilave ücret talep edebilecek. Kurum, öğretim üyeleri için alınacak ilave ücret için bir tavan belirleyebilecek.

Sözleşmesiz sağlık hizmeti sunucularından acil hallerde alınan sağlık hizmeti bedeli, genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere fatura karşılığı ödenecek. Sözleşmeli ve sözleşmesiz sağlık hizmeti sunucuları, acil hallerde, sözleşmeli sağlık hizmetleri sunucuları ise Kurumun belirlediği sağlık hizmetleri için genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerden veya Kurumdan herhangi bir ilave ücret talep edemeyecek.³⁷

Yabancı ülke vatandaşlarının, genel sağlık sigortalısı olmadan önceki kronik hastalık giderleri karşılanmayacak. Bağ-Kur 'lu ve Türkiye'de ikamet eden ve başka bir ülke mevzuatı kapsamında bulunmayan yabancı ülke vatandaşları, son 1 yıl içinde 60 gün genel sağlık sigortası primi ödemeleri şartıyla sağlık hizmetlerinden yararlanacak.

³⁵ www.isvesosyalgüvenlik.com

³⁶ www.isvesosyalgüvenlik.com

³⁷ <http://muhassebent.net/yeni/sosyal/güvenlik/reformu,23.04.2007>

Zorunlu sigortalılıkları sona eren SSK'lılar ise 10 gün süreyle sağlık hizmeti alabilecek. Ancak bu kişilerin sigortalılık niteliğini yitirdikleri tarihten, geriye doğru bir yıl içinde 90 günlük zorunlu sigortalılıkları varsa, prim borcu olup olmadıklarına bakılmaksızın, aileleriyle birlikte 90 gün süreyle sağlık hizmetlerinden yararlanılacak.

Sigortalıların Türkiye'de yapılamayan tetkikleri, yurt dışında yaptırılacak. Doku ve kök hücre tedavilerinde, sigortalılardan katılım payı alınmayacak.

Yurt dışında yapılan tedavilerde, gidilen kuruluşun talebi doğrultusunda, sağlık hizmetinin bedeli için avans ödenebilecek.

3.13.1. Sağlık Hizmetlerinde Katılım Payı Uygulamasındaki Değişiklikler

Mevcut uygulamada devlet memurlarından muayenelerde katılım payı alınmazken, Sosyal Güvenlik Reformu yürürlüğe girmesiyle; ayakta tedavilerde hekim ve diş hekimi muayenesinde tüm sigortalılardan 2 TL katılım payı alınmaya başlandı. Ortez, protez, iyileştirme araç ve gereçleri ile ayakta tedavide sağlanan ilaçlardaki katılım payı ise gereksiz kullanımı azaltmak amacıyla prime esas kazanç, gelir ve aylıkların tutarı gibi ölçütler dikkate alınarak, yüzde 10 ile yüzde 20 arasında olacak.³⁸

Genel sağlık sigortası kapsamındaki kişilerin diş tedavileri ve diş protezinden ise katkı payı alınmayacak.

3.13.2. Hastanelerin Sınıflandırılması

Sigortalıların sağlık hizmetinden yararlanmaları için muayene ve tedavi edildikleri yerleşim yeri dışına yapılan sevkinde ödenecek gündelik, yol, yatak ve yemek giderlerinin kurumca ödenecek tutarlarını belirlemeye, Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonu yetkili olacak. Komisyon; tıp eğitimini, hizmet basamağını, altyapı ve kaynak kullanımı ile maliyet unsurlarını dikkate alarak, sağlık hizmeti sunucularını fiyatlandırmaya esas olmak üzere ayrı ayrı sınıflandırabilecek.

Sağlık Hizmetleri Fiyatlandırma Komisyonu, finansmanı sağlanan sağlık hizmetlerinin kurumca ödenecek bedellerini; sağlık hizmetinin sunulduğu il ve basamak, devletin doğrudan veya dolaylı olarak sağladığı sübvansiyonlar, maliyet-etkinlik ölçütleri, genel sağlık sigortası bütçesi gibi kriterleri dikkate alarak, her sınıf için tek tek veya gruplandırarak belirlemeye yetkili olacak.³⁹

Komisyon bu konuda, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile dernek, vakıf, federasyon, konfederasyon ve kamu niteliğindeki meslek kuruluşlarından görüş alabilecek.

³⁸ www.isvesosyalguvenlik.com

³⁹ <http://muhasabent.net/yeni/sosyal/guvenlik/reformu,23.04.2007>

3.13.3. Götürü Bedelle Hizmet Alımı

Sosyal Güvenlik Kurumu, kamu idarelerince verilecek sağlık hizmetlerini, götürü bedel üzerinden hizmet alım sözleşmesiyle de sağlamaya yetkili olacak. Kamu idaresi sağlık hizmeti sunucuları, sözleşmede belirtilen götürü bedel karşılığında genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilere, sözleşme kapsamında verilmesi gereken her türlü sağlık hizmetini sunmakla yükümlü olacak ve sözleşmede belirtilen götürü bedel dışında Kurumdan veya genel sağlık sigortalısı ve bakmakla yükümlü olduğu kişilerden, kanunda belirtilen ilave ücretler ve katılım payları dışında ayrıca bir bedel talep edemeyecek.

Götürü bedel üzerinden hizmet alım sözleşmesiyle temin edilen hizmetler için Kuruma ayrıca fatura ve dayanağı belge gönderilmeyecek. Bu konularla ilişkin usul ve esaslar, Sağlık Bakanlığı ile ortaklaşa belirlenecek.⁴⁰

Sağlık hizmeti sunucularına, tahakkuk etmiş alacaklarının yüzde 70 ile yüzde 85'i arasındaki tutar, faturaların teslim tarihinden itibaren en geç 45 gün içinde, alacaklarından kesilmek üzere avans olarak verilecek. 90 gün içinde de fatura ve belgelerin incelenmesi tamamlanarak geri kalan tutar ödenecek.⁴¹

3.14.4. Genel Sağlık Sigortası Uygulaması

Sosyal Güvenlik Reformu ile hayata geçen Genel Sağlık Sigortası Uygulaması ile; İstisnasız tüm çocukların 18 yaşına kadar, hiçbir şart aranmaksızın sağlık hizmetlerinden yararlanması sağlandı, SSK, Bağ-Kurlu ve devlet memurlarının yanı sıra, bunların dışında kalıp ta sigortalı sayılmayanlardan, harcamaları, taşınır ve taşınmazları ile bunlardan doğan hakları da dikkate alınarak, kurumca belirlenecek test yöntemleri ve veriler kullanılarak tespit edilecek aile içindeki geliri kişi başına düşen aylık tutarı asgari ücretin üçte birinden az olan vatandaşlar, vatansızlar ve sığınmacılar, 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 1005 sayılı İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre şeref aylığı alan kişiler, 3292 sayılı Vatani Hizmet Tertibi Aylıklarının Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 2330 sayılı Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu hükümlerine göre korunma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinden ücretsiz faydalanan kişiler, Harp malûllüğü aylığı alanlar ile Terörle Mücadele Kanunu kapsamında aylık alanlar, 442 sayılı Köy Kanununun 74 üncü maddesinin ikinci fıkrasına göre görevlendirilen kişiler ile aynı Kanunun ek 16. maddesine göre aylık alan kişiler, 2913 sayılı Dünya Olimpiyat ve Avrupa

⁴⁰ www.isvesosyalgüvenlik.com

⁴¹ www.isvesosyalgüvenlik.com

Şampiyonluğu Kazanmış Sporculara ve Bunların Ailelerine Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümlerine göre aylık alan kişiler, Mütakabiliyet esası da dikkate alınmak şartıyla, oturma izni almış yabancı ülke vatandaşlarından yabancı bir ülke mevzuatı kapsamında sigortalı olmayan kişiler, 4447 sayılı Kanun gereğince işsizlik ödeneği ve ilgili kanunları gereğince kısa çalışma ödeneğinden yararlandırılan kişiler, 5510 sayılı Kanun veya bu Kanundan önce yürürlükte bulunan sosyal güvenlik kanunlarına göre gelir veya aylık alan kişiler, yukarıdaki belirtilenlerin dışında kalan ve başka bir ülkede sağlık sigortasından yararlanma hakkı bulunmayan vatandaşlar genel Sağlık sigortalı sayıldılar.⁴²

Genel sağlık sigortası primi kısa ve uzun vadeli sigorta kollarına tabi olanlar için prime esas kazancının yüzde 12'si olarak uygulanmaya başlandı. Bu primin yüzde 5'i sigortalı, yüzde 7'si ise işveren hissesinden oluşacak. Kamu idarelerinde çalıştırılan mevsimlik işçilerin, iş sözleşmelerinin askıda kaldığı aylara ait genel sağlık sigortası primi, günlük kazancın alt sınırının 30 günlük tutarı üzerinden ilgili kamu idaresince ödenecek. Aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarı, brüt asgari ücretin üçte birinden az olanların primleri devlet tarafından karşılanmaya başlandı.

3.14. Sosyal Güvenlik Reformuyla Getirilen Avantajlı Yenilikler

- 1-Reformla birlikte SSK, Bağ-Kur ve Emekli Sandığı Sosyal Güvenlik çatısı altında birleştirildi.
- 2-Türkiye Cumhuriyeti sınırları içerisinde yaşayan tüm vatandaşlar, vatansızlar ve sığınmacılar ile ülkemizde yaşayan yabancılar Genel sağlık sigortası kapsamına alınmıştır.
- 3-Sosyal güvenlik merkezleri açılarak hizmetler halkın ayağına kadar götürüldü.
- 4-Sağlık hizmetlerinden yararlanmak için gerekli olan süre 30 güne indirildi.
- 5-18 yaşına kadar tüm çocuklar sağlık hizmetlerinden yararlanmaları konusunda her şartta koruma altına alındı.
- 6-Yurtiçinde yapılamayan tetkik ve tedavilerinin yurtdışında yapılabilmesi imkanı getirildi.
- 7-Trafik kazalarında Sosyal Güvenlik kapsamında olup, olmadığına bakılmaksızın tedavi giderlerinin karşılanması sağlandı.
- 8-Gelir vergisinden muaf, el sanatlarında çalışan kadınların düşük primlerle isteğe bağlı sigortadan yararlanma imkânı getirildi.
- 9-Bakıma muhtaç malul çocuğu bulunan kadın sigortalılara erken emeklilik hakkı getirildi.
- 10-mevsimlik tarım işçileri, sanatçılar, ticari taksi ve toplu taşıma araçlarında kısmi süreli çalışanlar düşük miktarda prim ile sosyal güvenlik kapsamına alındı.
- 11-65 yaş ve üzeri muhtaç yaşlılar ile özür oranı %40'ın üzerinde olan vatandaşlara ödenen aylık miktarı artırıldı.

⁴² <http://muhasabent.net/yeni/sosyal/guvenlik/reformu,23.04.2007>

12-Aylıkların PTT şubesi aracılığı ile ya da başvurmaları halinde evde ödenmesi imkanı getirildi.

13-Esnaf ve çiftçilere iş kazası, meslek hastalığı ve analık sigortası hakkı getirildi.

14-Kurumumuz bünyesinde bulunan 300'ün üzerinde E-Devlet uygulaması kendi öz kaynakları ile geliştirerek tüm vatandaşların ve paydaşların hizmetine sunuldu.

15-Medula Hastane, Medula Eczane, E-Bildirge, Online Banka Tahsilatı gibi 7v gün 24 saat kesintisiz ve kaliteli hizmet vermek zorunda olan bu uygulamalar günlük hizmet hacmiyle dünyada ilk sıralarda yer almaktadır.

16-Alo 170 Çalışma ve Sosyal Güvenlik İletişim Merkezi ile 7 gün 24 saat her soruya cevap verilmeye başlandı.

17-E-Devlet uygulaması ile kişisel bilgilerin güvenliği korunarak, kişiye özel bilgiye internet üzerinden ulaşım imkânı getirildi.

18-Ve en önemlisi ülkemize yeni nesiller kazandıran annelere doğum nedeniyle çalışamadıkları süreler için 4 yıla kadar borçlanabilme imkânı getirildi. ⁴³

⁴³ www.sgk.gov.tr.15.05.2012

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TÜRKİYE’DE VE DÜNYADA SOSYAL YARDIM UYGULAMALARI

4.1. Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları

4.1.1 Sosyal Yardımlaşma

Muhtaç durumda olanlara yönelik olarak gerçekleştirilen aynî ve nakdî yardımlara verilen genel bir ad olan sosyal yardıma, insanlığın ilk tarihlerinden bu yana toplumsal düzenlerde rastlanmaktadır. İnsan, her zaman muhtaç olma riski ile karşı karşıyadır ve dolayısıyla her an muhtaç duruma düşebilmektedir. Dolayısıyla, her insan, gelir ya da kazanma gücü kaybına uğradığında sosyal yardıma ihtiyaç duymaktadır. sosyal yardım, sosyal güvenlik sisteminde oluşabilecek sıkıntıları/açıkları gidermesi veya tamamlaması bakımından, kaynakların kullanımında tasarrufa imkân vermesi açısından ve psiko-sosyal ve diğer faydaları yönünden önemli bir işlev görmektedir.

Dünyanın var oluşundan bu yana bazı insanlar diğer insanlara göre değişik yönlerden zayıf durumda kalmışlar ve bir başkasının yardımına gereksinim duymuşlardır. Bunun nedeni bazen doğum ile meydana gelmektedir. Özürlü olarak dünyaya gelme gibi. Bir kısmı da zaman içerisinde ortaya çıkmaktadır. Sonradan sakatlanmalar hastalıklar gibi. Bir başka temel neden de tamamen sosyolojik açıdan ortaya çıkmaktadır. İnsanlığın ilk yıllarında güçlü olan insanlar kendilerine ait bir dünya kurmuşlar ve bunun dışında kalan insanlar zayıf ve yönetilen durumda kalmıştır. İnsanlık tarihi zayıf ile güçlünün hakim ile mahkum olanın yöneten ile yönetilenin zengin ile fakirin savaşlarına ve karşılıklı güç kazanma mücadelelerine sahne olmuştur. İnsanoğlu bir yandan tabiatla boğuşurken bir yandan da kendi arasında müthiş bir didişmeye girmiştir. Nedeni her ne olursa olsun bir kısım insanlar gerek sağlık gerek eğitim ve gerekse beslenme ve barınma gibi ihtiyaçlar bakımından başkalarının yardımına muhtaç olmuşlardır.⁴⁴

Türk toplumunun sosyal yardımlaşma konusunda ne kadar ileride olduğu açıktır. Bu olgunun bir devlet politikası haline getirilmesi ise halkın refah düzeyini artırmıştır. Devletin sosyal bir hukuk devleti tanımına uygun olabilmesi de zaten buradan geçmektedir. Devlet yüce bir kurumdur. Ve elbette halkın huzurundan, refahından ve yaşam kalitesinden de sorumludur.

"Sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar, insanlık tarihi boyunca yoksulluk ve diğer sosyoekonomik sorun ve ihtiyaçlarla birlikte var olmuştur. Bu hizmet ve yardımların niteliği, kapsamı, yöntemi, kurumsal yapısı ve finansmanı zaman içerisinde farklılık gösterse bile yüzyıllardır toplum ve devlet yaşamının en önemli konularını teşkil etmiştir.⁴⁵

⁴⁴ <http://www.durumum.com/arastir/muslumanlikta-yarimlasmak-t30576.html-2013>

⁴⁵ <http://www.tccb.gov.tr/ddk/ddk29.pdf>

4.1.2. Sosyal Yardım Destek, Proje ve Programları

Genel Müdürlükçe 2002 yılından bu yana, çalışabilir, üretebilir durumdaki yoksul vatandaşlarımızın, işsizlerimizin toplum hayatına “aktif” ve “üretken” olarak katılımını sağlayacak proje destek programları yürütülmektedir.

Proje destek programlarının amaçları şu şekilde sıralanmaktadır:

- Çalışabilir durumda bulunan fakir ve muhtaç vatandaşlarımızın kendi işlerini kurarak geçimlerini sağlaması,
- Yoksul vatandaşlarımızın sürdürülebilir gelire kavuşturularak doğrudan sosyal yardımların hedef kitlesi olmaktan çıkarılması,
- Yoksulluk ve sosyal dışlanmaya maruz veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasıdır.

Yoksullukla mücadele alanında hizmet veren Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü, sosyal yardım uygulamalarıyla gelir dağılımının iyileştirilmesi ve toplumsal refahın düzeyinin yükselmesinde önemli rol oynamaktadır. SYGM, 3294 sayılı Kanunun hedef kitlesinde bulunan sosyal güvencesi bulunmayan fakir ve muhtaç vatandaşların temel ihtiyaçlarının (gıda, yakacak, barınma, sağlık, eğitim gibi) karşılanmasına yönelik sosyal yardımlar ile çalışabilir durumda bulunan vatandaşlarımızın üretken hale getirilmesi yönünde proje destekleri vermektedir.

Sosyal yardım uygulamalarında insanı merkeze alan bir anlayışla hizmet veren SYGM bu uygulamaları daha etkin hale getirmek adına çeşitli projeler yürütmektedir. Bu kapsamda Kalkınma Bakanlığı (Mülga Devlet Planlama Teşkilatı) tarafından onaylanarak Bütçede gerekli kaynağın tahsis edildiği veya SYGM’nin bizzat kendi kaynakları ile yürüttüğü projeler öne çıkmaktadır.

Daha öncede belirttiğimiz gibi, ülkemizdeki yardım projelerinin ihtiyaç gruplarına göre tasnif edildiği görülmektedir. Bu da yapılan yardımları, yer edici ve gerçekten toplum yapısına olumlu anlamda bir tuğla koyucu bir proje haline getirmektedir. İhtiyaç gruplarına göre tasnif ise şu şekilde karşımıza çıkmaktadır:

4.1.2.1. Sosyal Yardım Destekleri

4.1.2.1.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) Destekleri

4.1.2.1.2. Sosyal Hizmet Proje Destekleri

2.1.1.3.3. İstihdam Eğitimi Proje Destekleri

4.1.2.1.4. Geçici İstihdam Proje Destekleri

4.1.2.1.5. Toplum Kalkınması Proje Destekleri

Sosyo-ekonomik yoksunluk içinde bulunan vatandaşlarımızın toplumsal ihtiyaçları karşılanarak topluma entegre olmaları ve ekonomide aktif üretken duruma geçerek, sürdürülebilir gelire ulaşmaları amacıyla, kentsel alanda iş kurmaya yönelik, kırsal alanda yöre şartlarına uygun, sürdürülebilir faaliyetlere yönelik gelir getirici proje desteklerine önem verilmektedir.

Gelir getirici projeler için kırsal ve kentsel konularda kişi başına en fazla 15.000 TL destek sağlanmaktadır. Gelir getirici projelerde geri dönüşler ilk iki yıl ödemesiz, sonraki altı yıl altı eşit taksit şeklinde sekiz yıl faizsiz olarak uygulanmaktadır.

4.1.2.1.1. Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi (KASDEP) Destekleri

Kırsal Alanda Sosyal Destek Projesi ile üyelerinin ekonomik yoksunluk içinde oldukları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları aracılığıyla belirlenen Tarımsal Kalkınma Kooperatiflerine (en az 50-en fazla 100 üyeden oluşan) hayvancılık alanında destek verilmektedir. Bu proje destek programı ile kırsal alanda ekonomik ve sosyal yoksunluk içinde bulunan kişi ve ailelere en uygun organizasyonla, gelir seviyesini yükseltme, istihdamı artırma, üretilen ürünleri mahallinde değerlendirme ve pazarlama alanlarında gerekli maddi ve teknik desteği zamanında ulaştırarak, onların üretime katılmaları ve üretimde sürekliliklerinin sağlanması amaçlanmaktadır.

4.1.2.1.2. Sosyal Hizmet Proje Destekleri

Fon kaynakları ile yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya veya bu risk altında olan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata aktif katılımlarının artırılması ve yaşam kalitelerinin yükseltilerek toplumsal dayanışma ve bütünleşmenin sağlanmasına yönelik sosyal hizmet proje destekleri verilmektedir.

Sosyal hizmet projelerinin amacı, sokakta çalışan/yaşayan çocuklara, engellilere, yaşlılara, korunmasız kadın ve erkeklere, işsiz gençler ve yoksullara sağlanan düşük maliyetli sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması için toplum merkezleri veya sosyal amaçlı merkezlerin kurulması veya mevcut merkezlerdeki programların çeşitlendirilmesidir.

2.1.1.3.3. İstihdam Eğitimi Proje Destekleri

İstihdam eğitimi projelerinin amacı, yoksul kadınlara, işsiz gençlere, düzenlenecek kısa süreli kurslarla çeşitli teknik ve sosyal beceriler kazandırılması ve bu kişilerin daha nitelikli iş bulmalarının sağlanmasıdır.

Ancak istihdam amaçlı eğitim projelerinin Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü'nün (İŞKUR) görev alanına girmesi nedeniyle, 2008 yılı sonundan itibaren söz konusu projelerin İŞKUR işbirliğinde yürütülmesi hususunda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları yönlendirilmektedir.

2.1.1.4. Geçici İstihdam Proje Destekleri

Geçici istihdam projelerinin amacı, toplumun ortak yararı için uygulanacak çeşitli projelerde ihtiyaç duyulan işgücünün kısa süreli istihdamla karşılanması yoksul işsizlerin çalıştırılması ve bu kişilerin geçici de olsa para kazanıp aile geçimine katkı sağlamasıdır.

4.1.2.1.5. Toplum Kalkınması Proje Destekleri

Toplum kalkınması projelerinin amacı entegre bir yaklaşımla birbirini tamamlayıcı birden fazla projenin birlikte uygulanması veya çeşitli çalışmalar ile gelir getirici, eğitim içerikli veya sosyal hizmet projelerinin birlikte uygulanabilmesine olanak tanımasıdır

4.1.2.2. Sosyal Yardım Projeleri

4.1.2.2.1. Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi (Çalışmaları Devam Etmekte)

4.1.2.2.2. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi

4.1.2.2.3. Türkiye’de Uygulanan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı’nın Değerlendirilmesi Projesi (Çalışmaları Devam Etmekte)

4.1.2.2.4. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi

4.1.2.2.5. Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi

4.1.2.2.1. Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi

SYGM tarafından yürütülen ve sosyal yardımların sunumunda reform niteliği taşıyan bir diğer çalışma da “Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi”dir. Projenin amacı, oluşturulacak bir puanlama formülü ile sosyal yardım ve proje desteklerinden yararlanacak vatandaşların objektif kriterlere göre belirlenmesi ve böylelikle haksız yararlanmaların önüne geçilmesidir.

Söz konusu proje TÜBİTAK ile işbirliği içinde geniş bir akademisyen kadroyla birlikte yürütülmektedir. Projenin örnekleme planı, İstatistikî bölge birimleri sınıflandırması “düzey-1” ve her bölge içinde kır-kent ayrımına yönelik puan tahmini verebilecek nitelikte tasarlanmıştır.

Gelinen aşamada projenin birinci ve ikinci safhaları tamamlanmıştır. Bu kapsamda puanlama formülü oluşturmaya yönelik değişkenler tanımlanmış, çeşitli modeller hazırlanmış ve pilot anket uygulaması ile puanlama formülünde yer alan değişkenler denenmiştir. Projenin üçüncü safhasında

ana saha çalışması yapılarak söz konusu modellerin sınanması ve puanlama formülünün kullanılabilir hale getirilmesi planlanmaktadır.

4.1.2.2.2. Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi

Toplumlarda farklı gruplar yoksulluktan farklı derecelerde etkilenmektedir. Kadınların yoksullukla karşılaşma riskinin göreceli olarak diğer gruplardan daha yüksek olduğu bilinmektedir. Özellikle eşi vefat etmiş kadınların hem çocuklarına bakmak hem de çalışmak zorunda olması gibi sorunlar yoksulluk riskini arttıran önemli nedenlerdendir. Bu durumlarla karşılaşan kadınlar yoksulluğun en ciddi boyutu olan mutlak yoksulluk sınırında yaşamak zorunda kalmaktadır.

Çocuklarını tek başına yetiştirmek zorunda kalan ve düzenli gelirden mahrum olan kadınlar Avrupa Birliği'ne üye birçok ülkede düzenli nakit yardımdan yararlanma konusunda önde gelen grubu oluşturmaktadır. Ülkemizde eşini kaybetmiş, sosyal güvenceden yoksun olan kadınlara yönelik olarak uygulanan bir sosyal yardım programı bulunmamaktadır. Söz konusu kitleye yönelik olarak yerel düzeyde SYDV'lerce veya diğer yardım kuruluşlarınca uygulanan ayni veya nakdi yardım programları ise ülke çapında geçerli bir standart oluşturulmadan düzenlenmektedir. Ayrıca bu türdeki programların bir sürekliliğinin bulunmaması, yardım alan kitlenin en büyük ihtiyacı olan düzenli gelir gereksinimini karşılamamaktadır.

Kadınların yoksulluktan daha fazla etkilendiği gerçeğinden hareketle oluşturulan “Eşi Vefat Etmiş Kadınlar için Bir Nakit Sosyal Yardım Programı Geliştirilmesine Yönelik Araştırma Projesi” Boğaziçi Üniversitesi ile işbirliği içerisinde yürütülmüş ve 2010 yılı Aralık ayı itibarıyla proje tamamlanmıştır.

Proje hedefleri doğrultusunda 3294 sayılı Kanun kapsamındaki eşi vefat etmiş kadınların tahmini sayısı ortaya çıkarılmış, bu kapsamdaki kadınların sosyo-ekonomik durumları tespit edilmiş ve yoksunluk durumu, gelir durumu, yaş grupları gibi değişkenler çerçevesinde muhtaçlık durumlarına göre gruplandırılması yapılmıştır. Araştırmanın sonucunda eşi vefat etmiş kadınlara düzenli nakdi sosyal yardım programı oluşturulmasını da içerecek şekilde çeşitli sosyal politika önerileri sunulmuştur.

Bu kapsamda Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kararı ile 2012 yılında Eşi Vefat Etmiş Kadınlara yönelik düzenli nakdi sosyal yardım programı başlatılmıştır

4.1.2.2.3. Türkiye’de Uygulanan Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı’nın Değerlendirilmesi Projesi

Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları Programı, Türkiye’de, yoksulluk nedeniyle eğitim ve sağlık alanında sunulan hizmetlerden faydalanamayan muhtaç durumdaki ailelerin nakit transferleri yoluyla

bu hizmetlere ulaşmasını hedeflemektedir. Daha açık bir ifade ile Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu kapsamında; yoksulluk nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ya da okuldan almak zorunda kalan, okul öncesi çocuklarının sağlık kontrollerini düzenli olarak yaptıramayan ve doğumlarını bir sağlık kuruluşunda gerçekleştiremeyen yoksul durumdaki aileleri desteklemeyi hedefleyen nakdi bir sosyal yardım programıdır.

Şartlı Eğitim ve Şartlı Sağlık Yardımları Programı, 2001 yılında Dünya Bankası kredisiyle uygulanan “Sosyal Riski Azaltma Proje”sinin bir bileşenidir. Söz konusu program 2003 yılında 6 ilde pilot olarak uygulanmaya başlanmış, 2004 yılı başından itibaren kademeli olarak yurt genelinde yaygınlaştırılmıştır. SRAP’ın 31 Mart 2007 tarihinde sonlandırılması sonucu Şartlı Eğitim ve Sağlık Yardımları kapsamındaki bütün uygulamaların SYGM bünyesinde uygulanmasına devam edilmektedir.

Bu program yararlanıcı sayısı ve ayrılan kaynak itibarıyla SYGM’nin en kapsamlı yardım programlarından biridir. Bu nedenle programın yararlanıcılar üzerindeki etkisinin anlaşılması ve bu sonuçlar çerçevesinde gerekli düzenlemelerin yapılması önem taşımaktadır. Bu amaçla SYGM ile Gazi Üniversitesi arasında projenin birlikte yürütülebilmesi için 03.07.2009 tarihinde bir işbirliği protokolü imzalanmıştır. Proje, İstatistikî bölge birimleri sınıflandırması “düzey-1’lere” ve her bölge içinde kır-kent ayrımına yönelik tahmin verebilecek nitelikte tasarlanmış olup araştırılması planlanan konular 10 ana başlık altında özetlenmiştir. Buna göre araştırılacak konular;

1. Programın hedefleme mekanizmasının değerlendirilmesi,
 2. Yardım miktarının şartları yerine getirmedeki yeterliliğinin değerlendirilmesi,
 3. Yardımın olumlu davranış geliştirme; eğitim, sağlık ve gebelik hizmetlerine katılımı üzerine etkisinin değerlendirilmesi,
 4. Yardımın kızların eğitime katılımı üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi,
 5. Yardımın aile yapısı ve annenin aile içerisindeki rolü üzerine etkisinin değerlendirilmesi,
 6. Yardımın çocuklara yapılan maddi-manevi yatırım üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi,
 7. Yardımın çocuk işçiliği üzerine etkisinin değerlendirilmesi,
 8. Program hakkındaki bilgi düzeyinin değerlendirilmesi,
 9. Programın ana paydaşlarının verdiği hizmetlerin yeterliliğinin değerlendirilmesi,
 10. Programın uygulama detaylarına yönelik görüşlerin değerlendirilmesi,
- şeklindedir.

10.11.2009 tarihinde SYGM ve Gazi Üniversitesi arasında projenin yürütülmesine yönelik sözleşme imzalanmıştır. Geline aşamada nitel ve 1.dönem nicel saha çalışmaları tamamlanmış, Gazi Üniversitesi tarafından oluşturulan araştırma ekibi tarafından proje hedefleri çerçevesinde elde edilen verilerin analiz edildiği dördüncü gelişme raporu teslim edilmiştir.

4.1.2.2.4. Alo 144 Sosyal Yardım Hattı Projesi

Yoksullukla etkin bir mücadele için fakir ve muhtaç vatandaşlarımızın güçlendirilmesi, bilgiye ve yardıma erişim fırsatlarının artırılması gerekmektedir. Bu kapsamda Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından “Alo Sosyal Yardım Hattı Projesi” hayata geçirilmiştir. Proje kapsamında Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğünce çağrı merkezi oluşturulmuştur.

Projenin hayata geçirilmesiyle birlikte:

Vatandaşların sosyal yardım uygulamalarına ilişkin ilk ağızdan profesyonel bir şekilde bilgilendirilerek yönlendirilmesi,

Vatandaşların sosyal yardım ve proje uygulamaları konusunda doğru bilgiye hızlı bir şekilde erişimi sağlanmaktadır.

Aylık ortalama 50.000’inin üzerinde çağrı alan Alo Sosyal Yardım Hattına 144 tuşlanarak ulaşılmakta olup sabit hatlar, Turkcell, Vodafone ve Avea’dan ücretsiz arama yapılabilmektedir.

4.1.2.2.5. Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü hizmet kalitesini yükseltmek ve hızlı bir şekilde işlemlerini yürütmek maksadıyla teknolojinin sağladığı imkânları da kullanmaktadır. Bu maksatla geliştirilen projelerden biri de “Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi”dir.

Proje ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ve ülke genelindeki 973 Adet SYD Vakfı arasında İnternet üzerinden ses network’u oluşturularak, iletişimin hem daha kolay hem de sıfır maliyetle gerçekleşmesi sağlanmıştır.

Proje kapsamında yurt çapındaki tüm vakıfların internet bağlantıları üzerinden her bir vakıfa 1 Adet IP set kurarak hem birbirleri ile, hem de SYGM merkez binası ile ücretsiz olarak telefon haberleşmesi yapmaları sağlanmaktadır. Toplamda yaklaşık 1200 adet IP set ile Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü iletişim ağı mevcut internet altyapısı kullanılarak tamamen ücretsiz hale getirilmiş ve ülke genelinde dâhili bir iç santral gibi çalışması sağlanmıştır.

Temmuz 2009 ‘dan bu yana ülke genelindeki 973 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı birbirleriyle ve SYGM ile ücretsiz olarak telefon görüşmesi yapmaktadır.

VOIP projesi gerçekleştirilirken Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ülke genelindeki tüm vakıfları VPN (Sanal Özel Ağ) tüneller ile aynı network omurgasında birleştirmeyi hedeflemiştir. Söz konusu omurga altyapısı sayesinde intranet hizmetleri sunulmaya başlanabilmektedir. Böylelikle güvenlik gerektiren tüm uygulamalar intranet üzerinden sunulmaya başlanmış olup sadece vakıf bilgisayarlarından erişilebilir hale getirilmiştir. Sonuç olarak, uygulamaların güvenlik gereksinimleri bir seviye daha yukarı taşınmıştır. Tüm vakıf, Genel Müdürlük bilgisayarları ile yaklaşık 5.000 adet bilgisayar artık aynı ağda gibi davranmaya başlamıştır.

4.1.2.3. Sosyal Yardım Programları

Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü tarafından; Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Fonu kaynağı kullanılarak, 3294 sayılı Kanun kapsamında yer alan vatandaşlarımıza yönelik çeşitli sosyal yardım programları uygulanmaktadır.

4.1.2.3.1. Aile Yardımları

4.1.2.3.2. Sağlık Yardımları

4.1.2.3.3. Eğitim Yardımları

4.1.2.3.4. Özürlü Yardımları

4.1.2.3.5. Özel Amaçlı Yardımlar

4.1.2.3.1 Aile Yardımları

4.1.2.3.1.1. Gıda Yardımları

İhtiyaç sahibi ailelerin gıda ve giyim gibi temel ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Ramazan ayı ve Kurban Bayramı öncesinde yılda iki kez Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına (SYDV) kaynak aktarılmaktayken, 2006 yılında 3 bayram için, 2008 yılı Haziran ayından 2010 yılı Nisan ayına kadar 3'er aylık periyotlarla yılda 4 kez aktarım yapılmıştır. 20.04.2010 tarih ve 2010/3 sayılı Fon Kurulu kararı ile gıda yardımları tekrar yılda iki kez yapılmaya başlanmıştır.

Tablo 2 : Türkiye'de 2003 ile 2011 Yılları Arası Gıda Ödenek Göstergesi

YIL	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AKTARILAN KAYNAK (Milyon TL)	35,27	55,12	89,98	149,48	140	218,44	378,95	92,36	106,35

2011 yılında gıda yardımı için 106,35 Milyon TL kaynak aktarılmıştır.

4.1.2.3.1.2. Yakacak Yardımları

2003 yılından itibaren Türkiye Kömür İşletmelerinden sağlanan kömür SYD Vakıfları aracılığı ile ihtiyaç sahibi ailelerimizin kışlık yakacak ihtiyacının karşılanması amacıyla hane başına en az 500 kg olmak üzere dağıtılmaktadır. Ayrıca yoksul ailelere yakacak yardımı programı ile ülkemizin atıl vaziyetteki yeraltı kaynakları ekonomiye kazandırılmakta; ulaşım sektörüne ve istihdama ciddi katkı sağlanmaktadır.

Tablo 3. : Türkiye’de 2003 ile 2010 Yılları Arası Kömür Miktarı ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi

YIL	KÖMÜR MİKTARI (TON)	YARARLANICI SAYISI (AİLE)
2003	649.818	1.096.488
2004	1.052.379	1.610.170
2005	1.329.676	1.831.234
2006	1.363.288	1.797.083
2007	1.434.163	1.894.555
2008	1.852.278	2.347.728
2009	1.910.778	2.256.265
2010	1.957.495	2.237.423

Yakacak yardımları kapsamında 2011 yılında 2.048.786 aile için 1.920.038 Ton kömür dağıtılması planlanmıştır. Bu kapsamda 1.668.094 ton kömürün sevkiyatı tamamlanmıştır. Türkiye genelinde 2011 yılında yakacak yardımı yapılması planlanan ailelerin %83,3’üne yardım ulaştırılmıştır

4.1.2.3.1.3. Barınma Yardımları

Oturulamayacak derecede eski bakımsız ve sağlıksız evlerde yaşayan muhtaç vatandaşlara evlerinin bakım ve onarımı için ayni veya nakdi olarak yapılan yardımlardır.

Bu yardım programı sayesinde evlerinin bakımını yapamayacak durumda olan ve kötü şartlarda hayatını idame ettiren vatandaşlarımız sağlıklı ve sıcak bir yaşam ortamına kavuşmaktadır.

Tablo 4 : Türkiye’de 2006 ile 2011 Yılları Arası Barınma Yardımı ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi

YIL	AKTARILAN KAYNAK(TL)	KİŞİ SAYISI
2006	919.900	415
2007	2.503.950	642
2008	40.095.703	27.501
2009	50.001.966,75	20.183
2010	14.842.429,80	1.546
2011	29.289.707,67	3.469

*Kişi sayıları ve aktarılan kaynaklar aylık iade kararları göz önüne alınarak güncellenmiştir.

2011 yılında 3.469 kişiye barınma yardımları kapsamında 29.289.707,67 TL kaynak aktarılmıştır.

“Barınma Yardımları” ile yoksul vatandaşlarımızın en temel ve zaruri ihtiyaçlarından biri olan konut ihtiyacının karşılanması ve onlara insanca yaşam standartları çerçevesinde “barınma” imkânı sunulmaktadır. Bu kapsamda; sosyal güvenceden yoksun, fakir ve ihtiyaç sahibi vatandaşların sağlıksız ve eski evlerinin yerine yeni ev yapılmakta ya da evlerinin onarımı gerçekleştirilmektedir. Söz konusu barınma yardımlarının en önemli özelliği somut ve ihtiyaca yönelik olmasıdır. Bu kapsamda ihtiyaç sahibi olan; dul bayanların, yaşlıların, özürllülerin çalışamayacak durumdaki kronik hastaların mağdur ve muhtaç vatandaşlarımızın insan sağlığına elverişli olmayan, insan onuruna hiç de yakışmayan, eski, virane, bakımsız ve sağlıksız evlerinin onarımı, bakımı ve inşası gerçekleştirilmektedir.

4.1.2.3.2. Sağlık Yardımları

4.1.2.3.2.1. Tedavi Destekleri

Sağlık yardımı kapsamında; yeşil kartla karşılanmayan ve yeşil kartı olmayan vatandaşlarımızın ödeme güçlerini aşan sağlık giderleri ile sosyal güvenceden yoksun vatandaşlarımızın ilaç ve tedavi giderleri karşılanmaktayken 01.01.2012 tarihi itibarıyla 5510 Sayılı Kanunun Genel Sağlık Sigortası (GSS) hükümlerinin yürürlüğe girmesi ile birlikte tüm vatandaşlarımızın tedavi ve sağlık hizmeti bedelleri GSS kapsamına alınmıştır.

Tablo 5 : Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Tedavi Giderleri ve Yararlanan Kişi Sayısı Göstergesi

YIL	AKTARILAN KAYNAK (MİLYON TL)	KİŞİ SAYISI
2003	40,35	---
2004	51,36	---
2005	23,63	68.590
2006	5,45	3.196
2007	6,41	3.436
2008	3,47	2.243
2009	1,99	207
2010	2,51	120
2011	11,23	215

(*) 2005 yılında, Yeşil Kart kapsamındaki sağlık harcamaları Sağlık Bakanlığına devredilmiştir. Fondan bu kapsamda karşılanamayan sağlık yardımları karşılanmaktadır.

2011 yılında 11,23 Milyon TL aktararak 215 vatandaşımızın tedavi giderlerine yönelik masrafları karşılanmıştır.

4.1.2.3.2.2. Tedavi Giderlerine Yönelik Destekler

Bu kapsamda, Genel Sağlık Sigortasının yürürlüğe girdiği 01.10.2008 tarihine kadar sağlık güvencesi olmayanların ve 3816 sayılı “Yeşil Kart” Kanun kapsamı dışındaki sağlık giderleri karşılanmaktadır. Yeşil Kartlı vatandaşlarımız “5510 Sayılı Kanun Gereğince Genel Sağlık Sigortalısı Sayılanlar, Sayılmayanlar, Sigortalılığının Başlangıcı, Kuruma Bildirilmesi Hakkında Tebliğ”in (D) maddesi (a) bendi uyarınca 01.10.2010 tarihine kadar genel sağlık sigortasından yararlanamayacakları için, yeşil kart uygulaması dışında kalan sağlık giderlerinin Fondan karşılanmasına devam edilmiş olup, 16.6.2010 tarihli ve 5997 sayılı Kanunun 8. Maddesi ile bu tarih 01.01.2012’ye ertelenmiştir.

4.1.2.3.2.3. Şartlı Sağlık Yardımı

Şartlı Sağlık Yardımı kapsamında, nüfusun en yoksul kesiminde yer alan ailelere 0-6 yaş arası çocuklarını düzenli olarak sağlık kontrollerine götürmeleri şartı ile düzenli nakit para yardımı yapılmaktadır. Ödemeler Ziraat Bankası ve PTT’ler aracılığı ile doğrudan anneler adına açılan hesaplara yapılmaktadır. Bu alanda yapılan aylık ödemeler 23.12.2010 tarihli Fon Kurulu kararı ile Ocak 2011 döneminden başlamak üzere çocuk başına 30 TL’dir.

Tablo 6 : Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Şartlı Sağlık Yardımı ve Yararlanan Çocuk Sayısı Göstergesi

YIL	AKTARILAN KAYNAK (MİLYON TL)	ÇOCUK SAYISI
2003	0,81	24.644
2004	16,67	329.833
2005	61,29	731.784
2006	103,57	876.978
2007	95,94	999.041
2008	118,32	1.026.725
2009	137,81	753.462
2010(*)	73,40	775.204
2011	142,29	399.532

(*) 2010 yılında belirtilen fayda sahibi çocuk sayısı ilgili yıl içinde ulaşılan maksimum fayda sahibi sayısını ifade etmektedir.

Çocuk sayısı sütunlarında yazan değerler ait olduğu yılsonu itibariyle sistemdeki aktif fayda sahibi çocuk sayısını, aktarılan kaynak sütununda yazan değerler ise ait olduğu yılsonu itibariyle aktarılan toplam kaynak miktarını göstermektedir.

2011 yılı Aralık sonu itibariyle Şartlı Sağlık Yardımları kapsamında 399.532 çocuk için 142,29 Milyon TL kaynak aktarılmıştır.

Gebe bayanların doğumlarını hastanede gerçekleştirmeleri ve düzenli olarak doktor kontrolüne gitmeleri şartıyla verilen Şartlı Sağlık Yardımı Gebelik yardımları 23.12.2010 tarihli Fon Kurulu kararı ile Ocak 2011 döneminden başlamak üzere şu şekildedir;

Doğumun hastanede yapılması halinde 1 kereye mahsus **70 TL**,

Düzenli muayenelerin yapılması halinde doğumdan önce aylık **30 TL**, doğumdan sonra 2 kereye mahsus **30 TL**'dir.

2011 yılı Aralık sonu itibarıyla Şartlı Sağlık Yardımları Gebelik Bileşeni kapsamında 6.600 kişi için 1.011.050 TL kaynak aktarılmıştır

4.1.2.3.3. Eğitim Yardımları

Yoksul kesimlerin eğitim imkânlarına erişilebilirliğinin düşük olması eğitimde fırsat eşitliğini ortadan kaldırmakta ve yoksulluğun nesilden nesle aktarılmasının önüne geçilmesinde en büyük problemi teşkil etmektedir. Etkili bir sosyal yardım politikası oluşturulmasında ve yoksullukla mücadelenin başarılı olmasında eğitim faktörü kritik bir önem taşımaktadır. Bakanlığımız bu gerçekten hareketle Fon kaynağının büyük kısmını eğitim yardımları için kullanmaktadır

Ekonomik ve sosyal yoksunluk içerisinde bulunan ailelerin eğitim çağındaki çocuklarına yönelik olarak sağlanan eğitim yardımları, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun yardım faaliyetleri içerisinde büyük bir yer tutmaktadır. Eğitim Destek Yardımları kapsamında; ilköğretim ve ortaöğretimde okuyan çocuklarının okul ihtiyaçlarını karşılamaktan yoksun ailelere aynı ve nakdi yardım yapılmak suretiyle yürütülen programlar şunlardır

4.1.2.3.3.1. Eğitim Materyali Yardımı

Her eğitim-öğretim yılında iki defa olmak üzere, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarımız aracılığıyla ilköğretim ve lisede okuyan fakir ve yardıma muhtaç ailelerimizin çocuklarının önlük, ayakkabı, çanta, kırtasiye gibi temel okul ihtiyaçları karşılanmaktadır. Eğitim materyali yardımı kapsamında yılda bir kez verilen destekler 2008 yılı Haziran ayından itibaren her eğitim ve öğretim döneminin başında olmak üzere iki kez yapılmaya başlanmıştır.

Tablo 7 : Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Eğitim Materyali Yardımı Göstergesi

YIL	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AKTARILAN KAYNAK (Milyon TL)	10,22	30	50	50	50	96,15	181,85	92,10	103,44

*Aktarılan kaynaklar aylık iade kararları göz önüne alınarak güncellenmiştir.

2011 yılında Eğitim materyali yardımı kapsamında 103,44 Milyon TL kaynak aktarılmıştır

4.1.2.3.3.2. Şartlı Eğitim Yardımı (ŞEY)

Nüfusun en yoksul % 6’lık kesiminde yer alan ve maddi imkânsızlıklar nedeniyle çocuklarını okula gönderemeyen ailelere, çocuklarının okula devam etmeleri şartıyla, “Şartlı Eğitim Yardımı” yapılmaktadır. Ödemeler Ziraat Bankası ve PTT’ler aracılığı ile doğrudan anneler adına açılan hesaplara olmaktadır. Kız çocuklarına yapılan yardım miktarı erkek çocuklarına yapılan yardım miktarından daha yüksektir. 23.12.2010 tarihli Fon Kurulu kararı ile Ocak 2011 Döneminden başlamak üzere yardım miktarları artırılmıştır. Buna göre:

Aylık ödeme miktarları

İlköğretime devam eden erkek öğrenci için/aylık	30 TL
İlköğretime devam eden kız öğrenci için/aylık	35 TL
Ortaöğretime devam eden erkek öğrenci için/aylık	45TL
Ortaöğretime devam eden kız öğrenci için/ aylık	55 TL

4.1.2.3.3.3. Öğle Yemeği Yardımı

1997 yılında başlatılan 8 yıllık temel eğitimdeki taşınabilir eğitim uygulaması kapsamında, okulların bulunduğu merkezlere taşınan yoksul öğrencilere öğle yemeği verilmesini içeren bu program, 2003–2004 öğretim yılından itibaren kaynağı Fondan karşılanmak üzere il ve ilçe Milli Eğitim Müdürlükleri tarafından yürütülmektedir.

Tablo 8 : Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası 8 Yıllık Temel Eğitimdeki Taşınalı Eğitim Uygulaması Kapsamında Öğle Yemeği Yardımı Göstergesi

YIL	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
AKTARILAN KAYNAK (Milyon TL)	28,47	99,07	117,8	152	160	167	180	190	200

2011 yılında öğle yemeği yardımları kapsamında 200 Milyon TL kaynak aktarılmıştır.

4.1.2.3.3.4. Öğrenci Barınma, Taşıma, İaşe Yardımı

Taşınalı sistem dışında kalan ilköğretim ve ortaöğretim öğrencilerinin ulaşım, barınma vb. ihtiyaçlarına yönelik SYD Vakıflarınca verilen desteklerdir.

Öğrenci barınma yardımları kapsamında;

2004 yılında 568.000 TL,

2005 yılında 1.234.024 TL,

2006 yılında 1.546.200 TL,

2007 yılında 2.334 öğrenci için 899.700,96 TL,

2008 yılında 448 öğrenci için 345.750 TL,

2009 yılında 10.925 öğrenci için 8.628.527,55 TL,

2010 yılında 82.185 öğrenci için 15.557.578,90 TL kaynak kullanılmıştır. (*)

*Aktarılan kaynaklar aylık iade kararları göz önüne alınarak güncellenmiştir.

2011 Yılında Öğrenci Barınma, Taşıma ve İaşe Yardımları kapsamında 15.297 kişi için 9.747.491,22 TL kaynak aktarılmıştır.

4.1.2.3.3.5. Diğer Eğitim Yardımları (MEB)

İlk ve ortaöğretim okullarına devam eden ilköğretim öğrencileri için SBS, ortaöğretim öğrencileri için LYS-YGS sınavlarına hazırlık kitap seti tedarik etmeleri konusunda maddi destek sağlanmaktadır.

4.1.2.3.4. Özürlü İhtiyaç Yardımları

4.1.2.3.4.1. Özürlü İhtiyaç Yardımları Kapsamı

Sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülen bir sosyal yardım programıdır.

Sosyal güvenceden yoksun özürlü vatandaşların topluma uyumunu kolaylaştıracak her türlü araç gereç ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik yürütülen bir sosyal yardım programıdır. Yeşil Kartlı vatandaşlarımız “5510 Sayılı Kanun Gereğince Genel Sağlık Sigortalısı Sayılanlar, Sayılmayanlar, Sigortalılığının Başlangıcı, Kuruma Bildirilmesi Hakkında Tebliğ”in (D) maddesi (a) bendi uyarınca 01.10.2010 tarihine kadar genel sağlık sigortasından yararlanamayacakları için, yeşil kart uygulaması dışında kalan sağlık giderlerinin Fondan karşılanmasına devam edilmiş olup, 16.6.2010 tarihli ve 5997 sayılı Kanunun 8. Maddesi ile bu tarih 01.01.2012’ye ertelenmiştir. Ancak, söz konusu tarih öncesinde 01.07.2011 tarih ve 27981 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Devlet Tarafından Karşılanması ve Yeşil Kart Uygulaması Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik” ile özürlü vatandaşların SYDTF kaynakları ile karşılanan özürlü ihtiyaç yardımları uygulaması sona ermiştir.

4.1.2.3.4.2. Özürlü Öğrencilerin Okullarına Ücretsiz Taşınması Projesi

“Özel Eğitime Gerekksinim Duyan Öğrencilerin Okullara Erişiminin Sağlanması İçin Ücretsiz Taşınması Projesi” Milli Eğitim Bakanlığı Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Özürölüler İdaresi Başkanlığı ve Genel Müdürlüğümüz işbirliği ile 2004–2005 eğitim öğretim yılından itibaren uygulanmaktadır.

Tablo 9 : Türkiye’de 2003 ile 2011 Yılları Arası Özürlü İhtiyaç Yardımları

YIL	AKTARILAN KAYNAK (TL)	KİŞİ SAYISI
2003	2.585.344	2.051
2004	2.484.605	1.804
2005	1.779.881	1.344
2006	2.647.728	2.275
2007	2.494.528	1.797
2008	1.754.075	1.353
2009	1.206.479,52	462
2010	707.907	366
2011	991.600	410

Özürlü İhtiyaç Yardımları kapsamında, 2011 yılında 991.600 TL aktarılaraq 410 kişinin faydalanması sağlanmıştır.

4.1.2.3.5. Özel Amaçlı Yardımları

4.1.2.3.5.1. Aşevleri

Aşevleri, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından işsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde, yaşlı, özürlü, kimsesiz ve muhtaç vatandaşlarımıza günlük sıcak yemek verilmesi amacıyla işletilmektedir.

4.1.2.3.5.2. Aşevi Faaliyetleri

İşsizliğin ve yoksulluğun belirgin olarak yaşandığı yerlerde aşevleri aracılığıyla, ihtiyaç sahibi vatandaşlarımıza

günlük sıcak yemek verilmektedir. Dul, yaşlı, hasta, özürlü ve kimsesiz olup, muhtaç durumda bulunan kişilere hizmet veren ve Fondan kaynak aktarılmak suretiyle SYD Vakıflarınca işletilen 53 aşevi bulunmaktadır

4.2. TÜRKİYE’DE SOSYAL KORUMA SİSTEMİNDE ROL OYNAYAN KURUMLAR

Türkiye’de sosyal koruma alanında çok sayıda kurum faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar ya doğrudan doğruya sosyal yardım ve hizmet alanıyla görevlidir ya da sosyal güvenlik alanlarına ek olarak parasal transferler yaparak yoksullukla mücadele çalışmalarına katkıda bulunmaktadır. Bu kurumların isimleri aşağıdaki gibidir:

4.2.1. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü

2828 sayılı kanunla kendine verilen sosyal hizmet faaliyetleri dışında, 28.09.1986 tarihli ve 19235 sayılı “Ayni-Nakdi Yardım Yönetmeliğine” dayanarak sosyal yardım faaliyetlerinde de bulunmaktadır. Genel Müdürlükçe, yoksulluk içinde olup da temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını en düşük seviyede dahi sürdürmekte güçlük çeken kişilere ve ailelere kaynakların yeterliliği ölçüsünde ayni ve nakdi yardımlar yapılmaktadır ⁴⁶

4.2.2. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı

25 Mart 1997 tarih ve 571 sayılı “Özürlüler İdaresi Başkanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname” ile kurulan Özürlüler İdaresi Başbakanlığa bağlı şekilde faaliyetlerini yürütmektedir. Özürlüler İdaresi doğrudan parasal transfer yapmamakla birlikte, verdiği “özürlü kimlik kartı” ile özürlü vatandaşlara yardım yapılmasını sağlamaktadır. Söz konusu karta

⁴⁶ www.shcek.gov.tr

sahip olan vatandaşlarımıza 2022 sayılı “ 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” gereğince Emekli Sandığı vasıtasıyla 3 aylık maaş ödenmektedir.

4.2.3. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü

8 Haziran 1984 tarih ve 227 Sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile kurulmuş ve 20 Şubat 2008 tarih ve 5737 sayılı Vakıflar Kanunu ile daha kurumsal bir yapıya kavuşturulan Vakıflar Genel Müdürlüğü Başbakanlığa bağlı bir kuruluş olup, 5737 sayılı kanundan aldığı yetkiyle SYDGM ve SHÇEK gibi sosyal hizmet ve sosyal yardım alanında da faaliyetlerde bulunmaktadır.

4.2.4. Yerel Yönetimler

07.12.2004 tarihinde kabul edilen 5272 sayılı Belediye Kanununda belediyenin görevlerinin tanımlandığı 14’üncü maddede “Belediye, mahalli müşterek nitelikte olmak şartıyla,.....sosyal hizmet ve yardım...yapar ve nüfusu 50 bini geçen belediyeler, çocuklar ve kadınlar için koruma evleri açar” denilmekte ve devamında da “.....Hizmet sunumunda özürlü, yaşlı, düşkün ve dar gelirlilerin durumunda uygun yöntemler uygulanır” ifadesi kullanılarak belediyelere dezavantajlı gruplara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetleri yapma sorumluluğu verilmektedir

4.2.5. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Türk sosyal güvenlik sisteminde yapılan reformlar neticesinde, devlet memurları, hizmet akdine öre ücretle çalışanlar, tarım işlerinde ücretle çalışanlar, kendi hesabına çalışanlar ve tarımda kendi hesabına çalışanları kapsayan beş farklı emeklilik rejiminin, aktüeryal olarak hak ve yükümlülüklerin eşit olacağı tek bir emeklilik rejimine dönüştürülmesi için Sosyal Sigortalar Kurumu Başkanlığı, Bağ-Kur Genel Müdürlüğü ve Emekli Sandığı Genel Müdürlüğü’nü aynı çatı altında toplayan Sosyal Güvenlik Kurumu 16.05.2006 tarihli ve 5502 sayılı kanunla kurulmuştur Sosyal Güvenlik Kurumu 2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca sosyal yardım yapmaktadır. 2002 yılı sonu itibarıyla 24,48 TL olan aylık ödeme tutarı, 2009 Şubat ayı itibarıyla 90,73 TL’ye yükseltilmiştir.⁴⁷

4.2.6. Sağlık Bakanlığı

Sağlık Bakanlığı, sosyal koruma alanında Yeşil Kart uygulaması ile yoksullara yönelik ücretsiz tedavi hizmeti sunmaktadır. 18.06.1992 tarihli ve 3816 sayılı “Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların

⁴⁷ www.skg.gov.tr

Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşılanması Hakkında Kanun” kapsamında hiçbir sosyal güvenlik kurumunun güvencesi altında bulunmayan ve bu kanunun öngördüğü usul ve esaslar çerçevesinde belirlenecek aylık geliri veya aile içindeki gelir payı 1475 sayılı İş Kanununa göre belirlenen asgari ücretin vergi ve sosyal sigorta primi dışındaki miktarının 1/3’ünden az olan ve Türkiye’de ikamet eden Türk vatandaşlarının Türkiye’deki yataklı tedavi kurumlarında yatarak görecekları tedavi hizmetlerini ve her türlü masrafları yer almaktadır. Öte yandan, herhangi bir sağlık güvencesi altında olanlara bağımlı olarak sağlık hizmetlerinden yararlanması gerekenler, silâh altında bulunanlar ve sağlık güvencesi olan yüksek öğrenim öğrencileri bu Kanun kapsamı dışında tutulmuştur

4.3. DÜNYADA SOYSAL YARDIM UYGULAMALARI

Sosyal koruma mekanizmalarının genel olarak 4 amacı bulunmaktadır: Sürekli geliri ve/veya yaşam standartlarını korumak, yoksulluğu azaltmak, ekonomik eşitliği sağlamak, sosyal dışlanmayı ve marjinalleşmeyi önlemek.⁴⁸

Sosyal koruma mekanizmalarına çeşitli biçimler altında tüm ülkelerde rastlanmaktadır. Kurumsallaşma düzeyi göz önünde tutulduğunda sosyal devlet uygulamalarının yaygın olduğu Avrupa ülkelerinin bu alandaki mekanizmaların oluşturulmasına öncülük ettiği görülmektedir.

Sosyal koruma mekanizmaları 3 kategori altında sınıflandırılmaktadır: Bunlardan ilki belirli bir sosyal gruba gelirden ve istihdamdaki statüden bağımsız olarak verilen genel desteklerdir (çocuk sahibi ailelere çocuklar için verilen destekler gibi). İkincisi bireyin istihdam edilme durumuna ve istihdam sırasında yaptığı katkıya göre değişen sosyal sigorta uygulamalarıdır (işsizlik sigortası, emeklilik maaşı gibi). Üçüncüsü ise ortalama-testi ya da gelire-mal varlığına bağılı olarak, genellikle yoksulluk sınırının altında olanlara veya özel gruplara (engelliler gibi) verilen yardımlardır.⁴⁹

Ortalama-testi ya da gelire-bağılı olarak verilen yardımlar, belli bir gelir düzeyinin altındaki gelire sahip olan kişilere verilen yardımlar (asgari gelir programı vb); belirlenmiş gruplara verilen genellikle nakit olan yardımlar (hamile kadınlar, tek ebeveynli aileler vb) ve belli bir mal ya da hizmete ulaşımı sağlayan aynı yardımlar (barınma, sağlık, vb) olarak sınıflandırılmaktadır.⁵⁰

Türkiye’deki sosyal yardımlar primsiz ödemeler ve genel yardımlar olarak sınıflandırılabilir.

Sosyal yardım uygulamaları kimi ülkelerde sadece işgücü piyasası dışında yer alan ve mal varlığına sahip olmayan nüfusu kapsamaktadır.

Bu anlayış çalışanların yeterli geliri elde ettikleri yaklaşımına dayanmakta, bir başka deyişle çalışan yoksulları dışlamaktadır.

⁴⁸ Lindert, K., Survey of social Assistance in OECD Countries, World Bank, 2002

⁴⁹ Lindert, K., Survey of Social Assistance in OECD Countries, World Bank, 2002

⁵⁰ Linking welfare to work The structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union, Ditch J., 1999

Türkiye de bu sınıfa girmektedir. Oysa OECD ülkelerine bakıldığında çalışan yoksulların oranının %7 olduğu görülmektedir.⁵¹

Kamu sosyal harcama programları çerçevesine yapılan transferler Avrupa Birliği üyesi ülkelerinin GDP'lerinin %27'sini oluşturmaktadır.⁵²

Avrupa Birliği'ne yeni üye olan 8 ülkede ise bu programlar Gayri Safi Yurtiçi Hâsılanın (GSYİH-GDP) %13-%24'lük bir kısmına denk gelmektedir.⁵³

Sosyal yardımlar ise bu 8 ülkede GSYİH'nın %0,1 ile %0,5'ini oluşturmaktadır.⁵⁴

Kamu sosyal harcamalarındaki en önemli artış yaşlılık ve sağlık harcamalarında görülmektedir. 1980 yılında GSYİH'ye oranı %5,1 olan yaşlılık harcamaları 2003 yılında %6,9, 2005 yılında ise %7'ye; sağlık harcamaları ise %4,7'den 2003'de %5,9'a,

2005'de %6'ya yükselmiştir. 2003 yılında Avrupa Birliği ülkelerinde sosyal harcamalar GSYİH'nın %15,9 (İrlanda)-%31,3'ü (İsveç) arasında değişirken, Türkiye'de bu oran %13,2'dir.⁵⁵

Bu rakama sosyal sigorta Uygulamaları -emeklilik ve işsizlik sigortaları, sağlık harcamaları ve sosyal yardımlar dahildir. Eğitim bunun dışındadır.

Tablo 10 : Yaşlılık ve Sağlık Harcamaları, OECD ülkeleri

	1980	1980	1980
Yaşlılık	5,1	6,9	7
Sağlık	4,7	5,9	6

KAYNAK: The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide, 1980-2003, OECD,

4.4.Sosyal Yardımlarla İlgili Uluslararası Düzenlemeler

Sosyal yardım konusu Uluslar arası bildirgelerde yer almasına rağmen , ortak bir tanıma ve uygulaya oturtulamamıştır. Bu anlamdaki uygulamalar incelendiğinde çeşitlilik arz ettiği göze çarpmaktadır. Bu alanda ortak bir çalışmaya ihtiyaç olduğunun farkında olan uluslar arası kuruluşlar çalışmalarında bu konuya değinmişlerdir.

⁵¹ OECD Employment Outlook, 2009

⁵² Social Assistance in Central Europe and the Baltic States, World Bank, 2007.

⁵³ Polonya, Slovakia, Slovenya, Macaristan, Litvanya, Letonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti.

⁵⁴ Social Assistance in Central Europe and the Baltic States, World Bank, 2007

⁵⁵ The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide, 1980-2003, OECD, 2007; OECD

Bu düzenlemeler arasında en önemli olan ve öne çıkanları aşağıda kısaca inceleyecek olursak;

4.4.1. Philadelphia Bildirgesi

1944 yılında Philadelphia’da yapılan ILO Genel Konferansında kabul edilen ILO’nun Çalışma Amaç ve Hedeflerine İlişkin Bildirge II. Dünya Savaşı sonrasında yoksullukla mücadele konusunda uluslararası düzeydeki çabaları yansıtmaktadır. ILO bir çalışma örgütü olmasına rağmen bu bildirge ile yoksulluğu tüm dünya toplumları açısından önemli bir sorun olarak kabul ederek, çalışanlar dışındaki toplum kesimlerini de kapsayacak bir düzenlemeye gitmiştir.

Bildirgenin ilk maddesinde; yoksulluğun, bulunduğu yerlerde, herkesin refahına yönelik bir tehlike oluşturduğu kabul edilmektedir. Bu doğrultuda, bütün insanların maddi ilerlemelerini ve manevi gelişmelerini, hür ve haysiyetli bir şekilde, ekonomik güvence altında ve eşit şartlarda sürdürmek hakkına sahip oldukları ve bu sonuca ulaştıracak koşulların gerçekleştirilmesinin, her ulusal ve uluslar arası siyasetin ana hedefini oluşturması gerektiği belirtilmiştir.

Tam istihdamın sağlanması ve hayat seviyesinin yükseltilmesi; güvenceye ve eksiksiz tıbbi tedaviye ihtiyaç duyan herkes için temel bir gelir sağlamak amacına yönelik sosyal güvenlik önlemlerinin yaygınlaştırılması; çocukların ve annelerin korunması; gıda, barınma, kültür ve dinlenme olanakları bakımından uygun bir düzeye ulaşılması; eğitim ve meslek alanlarında eşit şanslar sağlanması amacıyla ülkelerin yürütecekleri programlara destek vermek ILO için bir yükümlülük olarak kabul edilmiştir. ILO’nun bu kararları bir öneri niteliğindedir. ILO bu kararları ile özetle, en az geçim olanaklarını güvence altına alacak bir sosyal güvenlik sisteminin kabul edilmesi konusunda tüm hükümetlere yardımcı olacağını taahhüt etmektedir.⁵⁶

4.4.2. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi

Sosyal yardımların en önemli dayanaklarından biri 1948 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Paris’teki oturumunda kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesidir.

Türkiye bu Bildirgeyi imzalamış ve Bildirge Bakanlar Kurulu kararı ile 27 Mayıs 1949’da Resmi Gazetede yayımlanarak bir iç hukuk düzenlemesi haline gelmiştir. Bildirgenin, sosyal yardımları herkes için bir hak olarak tanımlayan ve devletleri bu hakkı sağlama ve koruma konusunda sorumlu tutan maddeleri şunlardır:

- Her insanın, toplumun bir üyesi olarak, sosyal güvencesi, şahsiyetinin serbestçe gelişmesi ve onuru için zorunlu olan ekonomik, sosyal ve kültürel hakları vardır. Bireyler, her devletin, kuruluşları ve kaynakları göz önüne alınarak ortaya konacak ulusal çabalar ve uluslararası işbirliği yoluyla bu haklarından yararlanırlar (22. Madde).

⁵⁶ Tuncay, 1986, sy. 24

- Her insanın, yiyecek, giyecek, konut, sağlık hizmetleri ve gerekli toplumsal hizmetler de içinde olmak üzere; kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahını sağlayacak uygun bir yaşam düzeyine hakkı vardır. İşsizlik, hastalık, dulluk, ihtiyarlık ya da geçim olanaklarından iradesi dışında yoksun kaldığı diğer hallerde sosyal güvence hakkına sahiptir. Anneler ve çocuklar öncelikle özen ve yardım görmek hakkına sahiptirler. Bütün çocuklar evlilik içinde ya da dışında doğsunlar, aynı toplumsal güvenceden yararlanırlar. (25. Madde)

- Her insanın, bu Bildirgede açıklanan hak ve özgürlüklerin tam anlamıyla uygulanmasını sağlayacak bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır. (28. Madde)

4.4.3. Avrupa Sosyal Şartı

Avrupa Konseyi'nin 1961 yılında Torino'daki toplantısında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartı sosyal haklar bakımından önemli hükümler içermektedir. Şart 1996 yılında yeniden gözden geçirilmiş ve Şartta yer alan sosyal hakların kapsamı ve sayısı artırılmıştır. Avrupa Sosyal Şartının 1961 tarihli ilk metninde 19 sosyal hak sayılırken Şartın gözden geçirilmiş ikinci metninde 30 sosyal hak yer almaktadır. Gözden Geçirilmiş Şartta yer alan 13 ve 30. haklar doğrudan doğruya sosyal yardımları ifade etmekte olup, 7, 11, 14, 15, 16, 17, 19, 23, 24, 30 ve 31. haklar da sosyal yardım alanı ile ilişkilendirilebilecek diğer haklardır. Şartın 1. maddesinde, sözleşmeyi imzalayan ülkelerin Şartta sayılan hakları politika uygulamaları yoluyla gerçekleştirmeleri gerektiği belirtilmektedir. Şartın 13. maddesinde sağlık ve sosyal yardım hakkı düzenlenmiştir.

Bu maddeye göre sözleşmeci taraflar; yeterli ağı bulunmayan ve kendi çabasıyla veya başka kaynaklardan, özellikle bir sosyal güvenlik sisteminden yararlanarak böyle bir olanak sağlayamayan herkese yeterli yardımı sağlamak ve hastalık halinde bunun gerektirdiği bakımı sunmak; böyle bir yardım görenlerin bu nedenle siyasal ve sosyal haklarının kısıtlanmasını önlemek; herkesin, kişisel veya ailevi yoksunluk halini önlemek, gidermek veya hafifletmek için gerekebilecek önerilerle kişisel yardımları uygun kamusal veya özel hizmetler eliyle alabilmesini sağlamak ve ülkelerinde yasal olarak bulunan başka sözleşmeci taraf vatandaşlarını kendi vatandaşlarıyla eşit tutarak bu kişiler için de bu hükümleri uygulamakla yükümlüdürler.

Şartın 30. maddesinde toplumsal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkı düzenlenmiştir. Bu hak 1996 yılındaki gözden geçirmede eklenmiş olup, bu ekleme son yıllarda yoksulluk sorununun büyük önem kazandığını ve yoksulluğa olan bakışın Avrupa ülkelerinde sosyal dışlanma kavramı ile bütünleştiğini göstermektedir.

30. madde uyarınca; Âkit Taraflar, sosyal dışlanma ve yoksulluğa karşı korunma hakkının etkili bir biçimde kullanılmasını sağlamak amacıyla; sosyal dışlanma ve yoksulluk durumunda yaşayan ya da bu duruma düşme tehlikesinde olan kişilerin ve ailelerinin, özellikle istihdam, konut, eğitim,

öğrenim, kültür ile sosyal ve tıbbi yardım olanaklarına fiilen ulaşmalarını teşvik edecek genel ve eşgüdümlü bir yaklaşım çerçevesinde önlemler almakla yükümlü hale gelmektedirler. Bu madde, aşırı yoksulluk ve bunun sosyal bağlılığı parçalayıcı etkisinin günümüz çağdaş toplumlarının en ciddi tehditlerinden birisi olduğu anlayışına dayanmakta ve Gözden Geçirilmiş Sosyal Şart, bu madde ile sosyal dışlanmaya karşı küresel ve eşgüdümlü bir politika tatbik edilmesini akit taraflar açısından bir gereklilik olarak kabul ederek bununla mücadele etmektedir.

Şartın sosyal yardım alanıyla ilgili diğer maddeleri ise şunlardır:

Çocuklar ve gençler, uğrayacakları bedensel ve manevi tehlikelere karşı özel korunma hakkına sahiptir. (7. madde)

Herkes, ulaşılabilir en yüksek sağlık düzeyinden yararlanmasını mümkün kılan her türlü önlemlerden faydalanma hakkına sahiptir. (11. madde)

Herkes, sosyal refah hizmetlerinden yararlanma hakkına sahiptir. (14. madde)

Özürlüler toplumsal yaşamda bağımsız olma, sosyal bütünleşme ve toplumsal yaşama katılma hakkına sahiptir. (15. madde)

Toplumun temel birimi olarak aile, tam gelişmesini sağlamaya yönelik uygun sosyal, yasal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir. (16. madde)

Anneler ve çocuklar, uygun sosyal ve ekonomik korunma hakkına sahiptir. (17. madde)

Bir Sözleşmeci Taraf göçmen işçiler ve aileleri herhangi bir başka Sözleşmeci Tarafın ülkesinde korunma ve yardım hakkına sahiptir. (19. madde)

Her yaşlı insan sosyal korunma hakkına sahiptir. (23. madde)

Tüm çalışanlar, iş akdinin sona erdiği durumlarda korunma hakkına sahiptir. (24. madde)

Herkes, yoksulluğa ve sosyal dışlanmaya karşı korunma hakkına sahiptir. (30. madde)

• Herkes konut edinme hakkına sahiptir. (31. madde)

Avrupa Sosyal Şartının getirdiği hakların, siyasi denetim yoluyla korunması esası benimsenmiştir. Bu denetim, Şartı onaylayan ülkelerin, iki yılda bir vermek zorunda oldukları raporlarla sağlanmaktadır. Türkiye, 1961 tarihli Avrupa Sosyal Şartını 4 Temmuz 1989 tarihinde, Şartın 1996 tarihli gözden geçirilmiş ikinci metnini de 9 Nisan 2007 tarihinde onaylamıştır.

Türkiye'nin Gözden Geçirilmiş Avrupa Sosyal Şartında çekince koyduğu maddeler (2. maddenin 3. fıkrası ve 4. maddenin 1. fıkrası ile 5. ve 6. maddelerin tamamı) sosyal yardım alanıyla ilgili değildir.

4.4.4. Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi

Birleşmiş Milletlerin 3 Ocak 1966 tarihindeki oturumunda kabul edilen, ancak Türkiye'nin henüz onaylamamış olduğu *Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşmesi*nde de sosyal yardım hakkı ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu hükümlere aşağıda yer verilmektedir:

Bu Sözleşmeye taraf Devletler, herkese sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlik hakkı tanır. (9. Madde)

Bu Sözleşmeye taraf Devletler, toplumun doğal ve temel birimi olan aileye, özellikle kuruluşunda ve bağımlı çocukların bakım ve eğitiminden sorumlu olduğu durumda en geniş olanaklı koruma ve yardım sağlamayı kabul eder. (10. Madde)

Bu Sözleşmeye taraf Devletler, herkese, kendisi ve ailesi için beslenme, giyim ve konut dahil, yeterli bir yaşam düzeyi ve yaşama koşullarını sürekli olarak geliştirme hakkı tanır. Taraf Devletler, özgür isteğe dayalı uluslararası işbirliğinin bu alandaki temel önemini tanıyarak bu hakkın gerçekleştirilmesini sağlama yolunda gerekli girişimlerde bulunur. (11. Madde)

4.5. Dünyada Sosyal Yardım Programları

Sosyal yardım programlarının işleyişi ve sunulan yardımlar ülkeden ülkeye farklılık arz ettiğini daha önce belirtmiştik. Bu bölümde, gelişmiş sosyal yardım uygulamalarına sahip olmaları dolayısıyla Avrupa ülkelerindeki sosyal yardım programları ile farklı sosyal yardım programlarının uygulanması nedeniyle de Latin Amerika ülkelerindeki sosyal yardım programlarına yer verilmekte ve son yıllarda sosyal yardım programlarının aktif politikalar doğrultusunda yeniden şekillendirilmesi konusu ele alınmaktadır.

4.6. Avrupa ülkelerinde sosyal yardım programları

Sosyal devletin ilk adımlarının atıldığı Avrupa ülkelerinde (özellikle Kuzey ve Batı Avrupa) sosyal koruma sistemleri oldukça ileri düzeylere gelmiştir. Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal koruma sistemleri bireyin yaşamı süresince devamlılık gösteren bir yapıya sahiptir.⁵⁷ Birey yaşamının her evresinde sosyal koruma sisteminin güvencesi altında bulunmaktadır. Çocukluk dönemi için ebeveynlere çocuk yardımı verilmesi, gençlik döneminde istihdam yardımı verilmesi, aktif çalışma döneminde işsiz kalındığında işsizlik yardımı verilmesi, orta yaş sonrası dönemde emeklilik yardımı verilmesi, sosyal koruma sistemlerinin yaşamın tüm evrelerini kapsayan yapısını göstermektedir. Sosyal yardım programları da sosyal koruma sistemleri içerisinde son başvuru noktası durumundadır. Sosyal yardımlar Avrupa ülkelerinde genellikle dar kapsamlı sistemler olarak kurgulanmıştır. Bazı sosyal koruma programları sosyal yardım niteliği taşısa da sosyal yardım sisteminin dışında değerlendirilmektedir. Örneğin barınma yardımı, işsizlik durumunda işsizlik sigortası dışında sağlanmakta olan işsizlik ödenekleri, düşük gelirli olmaya bağlı olarak verilen bazı ailevi ödenekler sosyal yardım niteliği taşımakla beraber sosyal yardım programı olarak değerlendirilmemektedir.⁵⁸

⁵⁷ Neubourg ve ark., 2005, sy. 3.

⁵⁸ Adema, 2006; Neubourg ve ark., 2005; World Bank, 2007.

Yaşlılara ve özürllülere sağlanan gelir destekleri de genellikle sosyal yardımlardan ayrı olarak, sosyal sigorta sistemleri içerisinde düzenlenmiştir.⁵⁹, Sosyal yardım programlarının sosyal koruma sistemleri içerisindeki payları oldukça sınırlıdır (Bu durum sadece İngiltere’de farklıdır. Bu ülkede sosyal sigorta sisteminin kapsamı çok dar, sosyal yardımların kapsamı ise diğer Avrupa ülkelerine göre çok daha geniştir).

Bunun nedenlerinden biri sosyal yardım programlarının sosyal koruma sistemleri içerisinde son başvuru noktası olmasıdır.⁶⁰

Bir diğer nedeni ise, sosyal koruma sisteminde sosyal yardımlardan önce gelen programların bir kısmının genel karakterli olması dolayısıyla sosyal yardım programlarına ihtiyaç duyan kesimin daralmasıdır.⁶¹ Örneğin aile ve çocuk yardımları Avrupa ülkelerinin çoğunda gelir testine dayanmayıp, nüfusun geneline yönelik ödemelerdir. Nitekim,Fransa, Finlandiya, Danimarka, Almanya ve Macaristan gibi birçok Avrupa ülkesinde aile yardımları ile çocuk yardımlarının bir çoğu (bazı çocuk yardımları gelir testine dayandırılmaktadır) belirli bir yaşın altında çocuğa sahip olan tüm ailelere ödenmektedir. Sosyal yardım programları sosyal koruma sistemleri içerisinde genellikle çok küçük paylara sahip olmaları dolayısıyla, sosyal harcamalarla ilgili istatistiklerde sosyal yardım programlarına tek başına bir kalem olarak yer verilmemektedir. Sosyal yardım harcamalarının ülkeler arasında karşılaştırması yapılırken, EUROSTAT’ın sosyal ödemelerle ilgili sınıflandırmasında yer alan *Sosyal Dışlanmayla İlgili Başka Yerlerde Sınıflandırılmayan Harcamalar* kalemi ile OECD’nin sosyal koruma harcamaları sınıflandırmasında yer alan *Diğer Beklenmeyen Durumlarda Yapılan Yardımlar* kalemi kullanılabilir. Bu kalemlerin AB 27 ülkelerinin GSYİH’ları içerisindeki payı 2005 yılında sırasıyla ortalama yüzde 0,35 ve yüzde 1,5 olarak gerçekleşmiştir. Diğer taraftan sosyal koruma harcamaları içerisinde sosyal yardım niteliğinde olan ancak sosyal yardım olarak değerlendirilmeyen programlara ilişkin harcama rakamları sosyal yardım harcamalarından ayrı olarak ele alınmaktadır.⁶²

Avrupa ülkelerinin çoğunda sosyal yardımlar bir vatandaşlık hakkı olarak tanımlanmakta ve muhtaç durumdaki tüm nüfusu kapsayan genel bir nitelik taşımaktadır. Sosyal yardımlar, muhtaç durumda olup diğer sosyal koruma ödeneklerindeki haklarıyla ilgili süreleri tamamlamış olan kişilere düzenli olarak bağlanan bir gelir şeklinde düşünülmektedir. Dolayısıyla sosyal yardımların merkezinde asgari gelir desteği uygulamaları yer almaktadır

Birçok Avrupa ülkesinde sosyal yardım tutarları hanede yaşayan kişi sayısına göre artmaktadır. Her bir ilave bireyin sosyal yardım miktarında neden olduğu artış oranı bireyin yaşına göre değişmektedir.⁶³ Örneğin Belçika’da çocuksuz bir çiftte, tek başına yaşayan bir kişiye verilecek sosyal

⁵⁹ Adema, 2006.

⁶⁰ Hölsch ve Kraus, 2003.; Neubourg ve ark., 2005.

⁶¹ Neubourg ve ark., 2005.

⁶² Adema, 2006; Neubourg ve ark., 2005

yardım miktarı yüzde 33 artırılarak verilirken, iki çocuğa kadar her çocuk için yardım miktarı yüzde 25, üç çocuktan itibaren her çocuk için yüzde 43 artırılmaktadır. Almanya’da ise bu artışlar sırasıyla yüzde 57, yüzde 39 ve yüzde 50 oranında olmaktadır.⁶³

Sosyal yardım programlarının sosyal koruma sistemleri içerisindeki payları son 15-20 yıl içerisinde artmıştır. Bu gelişmeye neden olan faktörlerden biri, uzun dönemli işsizlikteki artıştır.⁶⁴Sosyal yardım sistemi dışında değerlendirilen işsizlik ödemeleri genellikle zaman kısıtlamasına sahip olduğu için, bu ödemeleri alma süresi dolduktan sonra işsizlik durumu halen devam eden kişiler sosyal yardım programlarına başvurumaktadırlar.Sosyal yardım programlarının payının artmasına yol açan etkenlerden biri de,diğer sosyal koruma programlarının bir kısmının eskiye göre daha kısıtlı hale gelmesidir. Sosyal koruma harcamalarının ek vergi ve prim artışlarıyla karşılanamayacak boyutlara varması bu ülkelerin birçoğunda sosyal koruma.

Her bir ilave bireyin sosyal yardım miktarında neden olduğu artışa eş değerlik esnekliği adı verilmektedir harcamalarının kısılması için adımlar atılmasına neden olmuştur..⁶⁵Almanya, Fransa ve İtalya gibi birçok Avrupa ülkesinde, sosyal koruma harcamaları içerisinde önemli paya sahip olan sosyal sigorta harcamalarının azaltılması amacıyla sosyal güvenlik reformları yapılmıştır. Bu reformlar sonucunda, sosyal sigorta sistemlerinin sağladığı haklara erişilebilirlik zorlaştırılmış ve fayda miktarları azaltılmıştır.⁶⁶

Sosyal yardım programlarının payının son yıllarda artmasının bir diğer nedeni, göçmen ve mülteci sayısının artmasıdır. Gelişmiş Avrupa ülkeleri sahip oldukları yüksek refah düzeyleri dolayısıyla, düşük gelirli göçmen ve mülteciler için çekici fırsatlar sunmaktadırlar. Bir önceki bölümde bahsedilmiş olan uluslar arası düzenlemeler dolayısıyla, bu kişiler,

Avrupa ülkelerine geldiklerinde, sosyal yardım programlarından yararlanma hakkına sahip olmaktadır.

Avrupa ülkelerinin çoğunda, sosyal yardımların işgücüne katılma üzerinde olumsuz etki yaratmalarına engel olmak amacıyla, ücret üzerinden alınan vergilerde indirimler ya da yardım alırken tekrar çalışmaya başlayanlar için yardımların azalan oranlı olarak verilmeye devam etmesi gibi uygulamalar söz konusudur. Örneğin Almanya’da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında 12 ay boyunca daha düşük bir tutarda sosyal yardım almaya devam edebilmekte, ayrıca uygun bir iş bulunması halinde çalışmayı reddeden faydalanıcının almakta olduğu sosyal yardım miktarı yüzde 25 oranında düşürülmektedir. İngiltere ve Estonya’da çocuklu ve düşük gelirli ailelerin istihdamını teşvik amacıyla, çalışmaları halinde bu ailelere vergi muafiyeti getirilmiştir. Macaristan ve Slovakya’da da sosyal yardım alan kişi çalışmaya başladığında, almakta olduğu yardım, ücretinin düzeyine göre azaltılarak verilmeye devam edilmektedir. Diğer taraftan, sosyal yardım sistemlerinin insanları işgücü

⁶³ Adema, 2006.

⁶⁴ Neubourg ve ark., 2005.

⁶⁵ Neubourg ve ark., 2005; Adema 2006

⁶⁶ Uebelmesser, 2004.; Palier, 2004

piyasasına geri döndürme konusunda çok etkili olmadığı, sosyal yardımlardan yararlanan kesimin önemli bir bölümünün sosyal yardım sistemine defalarca girdiği belirtilmektedir.

Son yıllarda sosyal yardım programlarının idaresi konusunda yerelleşme(adem-i merkeziyetçilik) eğilimi görülmektedir. Bu uygulamanın arkasında iki anlayış bulunmaktadır. Birincisi, bireysel sıkıntıların en iyi şekilde halledilmesinin bireyin en yakınındaki idari seviyede mümkün olacağıdır. İkincisi ise, yerelleşme sayesinde sosyal yardımlara esneklik ve etkililik kazandırılabilir. ⁶⁷ Yerel idareler sosyal yardım programlarına başvuran kişiler ve onların ihtiyaçları hakkında merkeze göre çok daha iyi bilgi edinebilecek ve bu konudaki sosyal kontrol mekanizmalarına daha yakın olabilecek konumdadırlar. ⁶⁸ Sosyal yardım programlarının idaresi genellikle yerel idareler tarafından gerçekleştirilmekte, finansmanın ise bir bölümü veya tamamı merkezi hükümet tarafından sağlanmaktadır. Merkezi hükümetin katkısı farklı biçimlerde gerçekleşebilmektedir.

Örneğin Belçika’da sosyal yardım harcamalarının yüzde 50’sini merkezi hükümet karşılamakta, İsveç ve Hollanda’da ise yapılan sosyal yardım harcamalarına bakılmaksızın merkezi hükümet tarafından belediyelere belli miktarlarda ödenek aktarılmaktadır. İngiltere’de ise merkezden yönetim yapısı hakim olup, belediyeler sosyal yardım alanında çok küçük bir role sahiptirler. ⁶⁹

Sosyal yardım programlarının idaresi yerel idareler tarafından yürütülürken yardımların bağlanması ile ilgili kurallar (yardım miktarlarının hesaplanma yöntemleri gibi) merkezi hükümet tarafından belirlenmektedir. Belçika, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Almanya, İngiltere, Fransa, Hollanda ve İsveç’deki uygulama buna örnek olarak gösterilebilir. İtalya’da yardım seviyesine bölgesel idarenin karar vermesi, Norveç’te ise yapılacak ödeme miktarını belirlemede son sözün sosyal görevlide olması ve bu nedenle yardım miktarının ülke genelinde değişmesi ise bu duruma istisna teşkil eden örneklerdir. ⁷⁰

Latin Amerika ülkelerinde sosyal yardım programları Latin Amerika ülkelerinde sosyal güvenlik alanındaki ilk uygulamalar II. Dünya Savaşından sonra sosyal sigorta programları ile başlamıştır. Düzenli sosyal yardım programlarının uygulamaya geçmesi ise 1990’ların başında gerçekleşmiştir. Bu tarihten önceki sosyal yardım benzeri uygulamalar, muhtaç durumdaki kişilere sağlık, gıda, ulaşım gibi alanlarda çok düzenli olmayan destekler sağlanması şeklindedir. ⁷¹

1980’lerde Latin Amerika ülkelerinde yaşanan ekonomik krizler nüfusun geniş kesimleri açısından iş ve gelir kaybına neden olmuştur. Ekonomik krizlerin olumsuz etkilerine ve uygulanması planlanan ekonomik uyum programlarının olası olumsuz sonuçlarına karşı nüfusun en muhtaç kesimlerini koruyacak sosyal programların geliştirilmesi ihtiyacı duyulmuştur. 1990’ların başında,

⁶⁷ Adema, 2006; Berkel, 2006.

⁶⁸ Hölsch ve Kraus, 2003, sy. 5. ; Adema, 2006.

⁶⁹ Aust ve Arriba, 2004, sy. 5.

⁷⁰ Adema, 2006, sy. 15.

⁷¹ Usami, 2004, ss 125–45.

genel olarak ekonomik gelişmelerden olumsuz etkilenen nüfus kesimlerinin gelir düzeylerinin korunmasına yönelik ve birbiriyle uyumlu olmayan bir dizi sosyal yardım programı geliştirilmiştir.⁷²

Bu programlar başlangıçta çoğunlukla sosyal fonlar (sosyal yatırım fonları) kapsamında yürütülmüştür. 86 Sosyal fon uygulamaları halen devam etmekte olup, zaman içerisinde bunların yanı sıra başka sosyal yardım programları da uygulamaya konulmuştur. İlk sosyal fon uygulaması Bolivya'da başlatılmış ve kısa zamanda bölgedeki diğer ülkelere yayılmıştır.⁷³

Başlangıçta geçici programlar şeklinde kurulan sosyal fonlar zamanla kalıcı hale gelmiştir. Sosyal fonların genel amacı niteliksiz işgücüne geçici istihdam olanakları sağlanmasıdır. Sürekli istihdam ve düzenli gelir sağlayan üretim faaliyetlerine sosyal fonlar çerçevesinde destek verilmesi oldukça sınırlı bir uygulamadır. Fonların önemli özelliklerinden biri de toplum kalkınmasını ve yerel yönetimlerin gelişmesini teşvik etmesidir. Fonlar özellikle küçük, teknik olarak karmaşık olmayan, tasarımı ve kurulması kolay projeler üzerine odaklanmaktadır. Fon kaynakları genellikle okul ve sağlık ocağı kurulması, temiz su kaynaklarına ve temel sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gibi sosyal altyapı yatırımları için kullanılmaktadır.⁸⁸ Fonların rolleri; proje tekliflerinin değerlendirilmesi, proje

döngüsünün ve projelerin gerektiği gibi tamamlanıp tamamlanmadığı hususlarının izlenmesi ile sınırlı olup, projelerin icra edilmesini içermemektedir. Projelerin icrası genellikle özel sektördeki küçük ölçekli yükleniciler, bazen de sivil toplum kuruluşları tarafından yerine getirilmektedir. Altyapı projeleri kapsamında sağlanan hizmetlerin proje tamamlandıktan sonra da sürdürülmesi görevi ilgili bakanlıklara, belediyelere veya bizzat yöre halkına verilmektedir. Fonlar, bir taraftan ihtiyaç duyulan hizmetlerin topluma götürülmesini sağlarken diğer taraftan muhtaç durumda olan ve piyasanın talep ettiği becerilere sahip olmayan niteliksiz işgücüne istihdam olanağı sunarak bu kişilerin geçici de olsa bir süreliğine gelir elde etmelerini sağlamaktadır. Bu fonlar, gelir sağlama özellikleri dolayısıyla sosyal yardım programları arasında sayılmaktadır.

Latin Amerika ülkelerinde son dönemde kamuda adem-i merkezîyetçiliğe verilen önemin artması sosyal fonların da yerel hükümetler tarafından yürütülmesinde önemli bir etken olmuştur.⁷⁴ Ayrıca sosyal fonlar da yerel yönetimler tarafından idare edilmeye uygun bir yapıya sahiptir. Sosyal fonlar çerçevesinde desteklenen projeler yukarıdan aşağıya doğru değil, aşağıdan yukarı doğru oluşturulmakta, diğer bir ifadeyle fonlardan yararlanacak kesimler tarafından şekillendirilmektedir. Sosyal fonlar yerel halka ve yerel yönetimlere kendi yerel kalkınma önceliklerini belirleme ve uygulama fırsatı vermekte, böylece adem-i merkezîyetçiliği teşvik etmektedir.

Sosyal fonlar her ülkede, ihtiyaçlara göre farklı kurgulanmaktadır. Peru, El Salvador ve Honduras'da eğitim ve sağlıkla ilgili altyapı yatırımlarına duyulan ihtiyaçlar doğrultusunda projeler bu konularda yürütülmekte ve yoksul kişiler bu projelerde istihdam edilmektedir. Şili'de ise altyapı

⁷² Mesa-Lago ve Marquez, 2007.

⁷³ Jack, 2001.

⁷⁴ Serrano, 2005.

yatırımı ihtiyacı daha az olduğu için projeler genellikle gençlerin eğitimi ve mikro kredi verilmesi gibi konulardadır. Meksika, Kolombiya ve Kosta Rika'da sosyal fonların yürütülmesi ve yoksullukla mücadele konusundaki tüm faaliyetlerden sorumlu olan şemsiye programlar bulunmaktadır. Kolombiya'daki Red de Solidaridad kapsamında, konut, koruyucu sağlık, istihdam ve eğitim konularında faaliyetler yürütülmektedir. Meksika'daki SEDESOL kapsamında yoksul nüfusa yönelik sosyal programlar, yerel altyapı ve üretim projeleri yürütülmektedir. Kosta Rika'daki FODESAF programı sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim bakanlıklarının yoksullukla mücadele konusunda yürüttükleri faaliyetleri finanse etmektedir.⁷⁵

Sosyal fonlar kapsamında yürütülen programlar beşeri sermayenin geliştirilmesi ve ihtiyaç duyulan becerilerin sağlanması konusunda başarılı bulunmamaktadır. Sosyal fonların, yoksulların düşük nitelikli işgücüne sahip olma, muhtaç duruma düşme ve tekrar yoksul olma döngüsünden kurtulmalarını sağlayamadığı belirtilmektedir.⁹² Latin Amerika ülkelerinde 1990'ların ikinci yarısında yaşanan ekonomik krizlerin kayıt dışı çalışma ve işsizliğin artmasına ve nüfusun önemli bir bölümünün sosyal korumanın dışında kalmasına neden olması karşısında, gelir desteğinin yanı sıra yoksulların beşeri sermayelerini geliştirmelerini sağlamak üzere yeni sosyal yardım programları geliştirilmiştir. *Şartlı nakit transferi* olarak adlandırılan bu programlar düşük gelirli kesimlerden oluşan hedef kitlenin tespit edilmesi konusunda oldukça katı ölçütlere sahiptir.

Şartlı nakit transferi programları, beşeri sermayenin geliştirilmesi için gerekli görülen tüketim düzeylerine ulaşamamanın yoksulların yaşadıkları önemli bir zorluk olduğu anlayışına dayanmaktadır. Bu programlar; yoksul ailelere beşeri sermayeye yatırım yapmaları şartıyla nakdi yardım vererek, beşeri sermayenin geliştirilmesi ile ilgili hizmetlere olan talebin teşvik edilmesini amaçlamaktadır. Bu programlar kapsamında, genellikle üç konuda şart getirilmektedir. Bunlar; eğitim, sağlık ve beslenmedir. Ailelere az miktarda da olsa parasal destek sağlanması şartlı nakit transferlerinin kısa dönemdeki faydası olarak görülmektedir. Uzun vadede ise daha sağlıklı ve eğitilmiş nesiller yetişmesi sayesinde beşeri sermayenin gelişmesi ve yoksulluk zincirinin (yoksulluğun nesilden nesile aktarılması durumu) kırılması beklenmektedir.⁹³ Meksika 1997 yılında başlattığı PROGRESA programı ile şartlı nakit transferini uygulayan ilk ülke olmuştur. Başlangıçta kırsal kesimdeki yoksul aileler hedef kitlesi olarak belirlenmiştir.

Şartlı nakit transferi uygulaması 2001 yılında *Oportunidades* adıyla kentlerdeki yoksulları da kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Program, küçük çocukların okula devam etmeleri ve aile üyelerinin sağlık merkezlerine düzenli olarak gitmeleri şartlarını taşımaktadır. 8-18 yaşları arasında okula kayıtlı çocuk sahibi olan yoksul ailelere eğitim konusunda nakit transferi, eğitim materyali, tüm yoksul hanelere sağlık konusunda nakit transferi, hamile ve emziren kadınlar ile 4 ay-5 yaş arasında çocuk sahibi olan ailelere ise beslenme desteği verilmektedir. Ayrıca artan talebi karşılayabilmeleri

⁷⁵ Domelen, 2001.

amacıyla eğitim ve sağlık hizmeti sunucularına da nakit transferi yapılmaktadır. Honduras'daki şartlı nakit transferi uygulaması 2000 yılında PRAF II programı ile başlamıştır. PRAF II en yoksul kesimdeki aileleri hedeflemekte ve yoksulluğun nesiller arası aktarılması döngüsünün kırılması amacına yönelik olarak eğitim, sağlık ve beslenme alanlarında çeşitli tedbirleri içermektedir. 6-12 yaşları arasında çocuğa sahip olan yoksul ailelere eğitim, yoksul hamile kadınlara ve 3 yaşından küçük çocuğa sahip olan yoksul ailelere sağlık konusunda nakit transferi yapılmakta, sağlık yardımı alan ailelerdeki annelere beslenme eğitimi verilmektedir. Ayrıca eğitim ve sağlık hizmeti sunucularına da nakit transferi yapılmaktadır.

Nikaragua'daki *La Red de Proteccion Social* adlı şartlı nakit transferi programı 2000 yılının sonunda başlamıştır. Bu program, en yoksul kesimler açısından, çocukların okula devam etmesi ile sağlık ve beslenme ile ilgili hizmetlerin kullanımının artırılmasının desteklenmesine dayanmaktadır. 6-13 yaşları arasında okula kayıtlı çocuk sahibi olan yoksul ailelere eğitim, 0-5 yaş arasında çocuk sahibi olan yoksul ailelere sağlık konusunda nakit transferi ve sağlık eğitimi verilmektedir. Ayrıca eğitim ve sağlık hizmeti sunucularına da nakit transferi yapılmaktadır. Jamaika'daki şartlı nakit transferi uygulaması, sosyal güvenlik ağı reformu çerçevesinde 2001 yılında PATH programı ile başlamıştır. Yoksulluk sınırının altındaki aileler, belli sağlık ve eğitim programlarına katılarak nakit yardımı almaktadırlar. 6-17 yaşları arasında çocuğa sahip olan yoksul ailelere eğitim; 0-5 yaşları arasında çocuğa sahip olan yoksul ailelere, hamile ve emziren kadınlara, 65 yaşın üstündekilere, özürlülere ve 65 yaşın altında olan kimsesizlere sağlık konusunda nakit transferi ve sağlık eğitimi verilmektedir. Kolombiya'da 2002 yılında *Familias en Accion* adıyla şartlı nakit transferi programı uygulanmaya başlanmıştır. Nakit transferleri kırsal ve kentteki en yoksul nüfus kesimini hedeflemekte ve hanelerin eğitim, sağlık ve beslenme ile ilgili harcamaları açısından maddi teşvikleri içermektedir. 7-17 yaşları arasında okula kayıtlı çocuk sahibi olan ailelere eğitim, 0-6 yaşlarında çocuk sahibi olan ailelere beslenme yardımı ve sağlık konusunda eğitim verilmektedir. Brezilya'da 1999 yılında başlatılan PETI programı ilk şartlı nakit transferi uygulamalarından biridir. PETI çocuk işçiliğinin en tehlikeli türleriyle mücadele amacıyla başlatılmış olup, çocuklarını okula göndermeleri konusunda aileleri teşvik ederek çocukların çalıştırılmasına engel olmayı amaçlamaktadır. PETI programının çocuk işçiliğini önemli ölçüde azaltmasının arkasında ders saatlerinin dışında düzenlenen çeşitli aktivitelere katılım şartını içermesinin yer aldığı belirtilmektedir.⁹⁴ 2003 yılında da Bolsa Escola, Bolsa Alimentação, Carta Alimentação ve Auxilio-Gas adlı bir çok programı içeren ve Fome Zero programının bir parçasını oluşturan *Bolsa Familia* adlı kapsamlı bir şartlı nakit transferi uygulamasına başlanmıştır. PETI 7-13 yaşları arasında çocuğa sahip olan tüm ailelere nakit transferi yapılmasını, Bolsa Escola ise 6-15 yaşları arasında çocuğa sahip olan yoksul ailelere nakit transferi yapılmasını öngörmektedir.

Ayrıca Bolsa Escola programında okul sonrası aktivitelere katılma şartı bulunmamaktadır. Yerel yönetimlerin olası su istimallerine yol açmamak amacıyla, nakit transferi yapılacak kişilerin belirlenmesi konusundaki usuller ve programın hangi bölgelerde yürütüleceği hususu merkezi idare

tarafından belirlenmekte, nakit transferler doğrudan doğruya yararlanıcı ailelere yapılmaktadır. Eyalet ya da yerel yönetimler bu işleyiş içerisinde yer almamaktadır. Latin Amerika ülkelerinde yürütülen şartlı nakit transferi programlarının değerlendirme çalışmaları sonucunda bu programların eğitim ve sağlık hizmetlerine olan talebi artırmasıyla beraber eğitim ve sağlık hizmetlerinin miktarının ve kalitesinin artırılması ihtiyacının ortaya çıktığı belirtilmektedir.⁹⁵ Latin Amerika ülkelerinde sosyal yardım alanındaki uygulamalar genellikle sosyal fonlar ve şartlı nakit transferi programlarından oluşmaktadır.

Ancak az sayıda da olsa bu iki tür program dışında çeşitli uygulamalar bulunmaktadır. Arjantin’de yoksul kişilere işgücüne katılma ya da bazı eğitimleri alma şartıyla nakdi yardım verilmektedir. Brezilya’da da 65 yaş üstündeki yoksul kişiler ile kırsal kesimde kayıt dışı çalıştığı için sosyal sigorta programlarının kapsamında olmayan 55 yaşın. Çocuk işçiliğinde bölgelere göre yüzde 4 ila yüzde 38 arasında değişen oranlarda düşüş olduğu belirtilmektedir

4.7. Sosyal Yardımların Gelir ve Yoksulluk Üzerindeki Etkileri

Kıta Avrupa’ında sosyal yardımlar Birleşik Devletler ve İngiltere’ye göre aile gelirleri içinde daha yüksek bir oran tutmaktadır. Ülkeler düzeyinde baktığımızda sosyal yardımların gelir içinde önemli bir rol oynadığı ülkelerde, gelir eşitsizliklerinin daha az olduğu görülmektedir.

Kuzey Avrupa ülkelerinde gelir eşitsizliği Birleşik Devletler’ dekinden çok daha azdır. Birleşik Devletler de yeni katsayısı 35,7 iken, İsveç’te 24,3, Hollanda’da 25,1, Belçika’da 27,2, Fransa’da 27,3 ve Almanya’da 27,7’dir.

Sosyal güvenlik sistemi bakımından Türkiye’ye benzer olarak nitelendirilen İtalya’da ise yine katsayısı 35,6’dır.

İtalya’da Türkiye’de olduğu gibi sosyal güvenlik aile üzerinde tanımlanmakta, aile içindeki dayanışma ağlarının bireyi koruduğu, zor zamanlarda destek sağladığı öngörülmektedir. Sosyal güvenlik sistemi de bu toplumsal yapı üzerinden kurgulanmıştır.

AB ülkelerinde, sosyal transferler yoksulluk riski altındaki nüfusu 9 puan, Polonya’da 13 puan, Fransa’da 14 puan azaltırken Türkiye’de sadece 5 puan azaltmaktadır. OECD tarafından yapılan çalışmalarda sosyal yardımların yoksulluğu azalttığını göstermektedir²⁴. Fransa’da yoksulluğa karşı önemli bir araç olan minimum gelir desteği (RMI) bağımlı nüfus hesaba katıldığında (yararlanıcıların çocukları) 3 milyon kişiyi etkilemektedir.⁷⁶

AB ülkelerinde, sosyal transferler yoksulluk riski altındaki nüfusu 9 puan, Polonya’da 13 puan, Fransa’da 14 puan azaltırken Türkiye’de sadece 5 puan azaltmaktadır. OECD tarafından yapılan çalışmalarda sosyal yardımların yoksulluğu azalttığını göstermektedir²⁴. Fransa’da yoksulluğa karşı

⁷⁶ Caught in trap? The disincentive effect of social Assistance, Bargain O., Doorley K., 2009

önemli bir araç olan minimum gelir desteği (RMI) bağımlı nüfus hesaba katıldığında (yararlanıcıların çocukları) 3 milyon kişiyi etkilemektedir.⁷⁷

Sosyal yardımların yoksulluk sınırında olan nüfus üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır.

Tablo 11 : Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk Riski (2003 yılı transfer öncesi ve sonrası

	Ülke sosyal transferlerden önce yoksulluk Riskindeki nüfus yüzdesi	Sosyal transferlerden sonra Yoksulluk riskindeki nüfus yüzdesi
Ab	25	16
Türkiye	30	25
Fransa	26	12
Polonya	31	17

Kaynak: Guido, A., Income, poverty and social Exclusion in the EU25, 2005

AB ülkelerinde, sosyal transferler yoksulluk riski altındaki nüfusu 9 puan, Polonya’da 13 puan, Fransa’da 14 puan azaltırken Türkiye’de sadece 5 puan azaltmaktadır. OECD tarafından yapılan çalışmalarda sosyal yardımların yoksulluğu azalttığını göstermektedir²⁴. Fransa’da yoksulluğa karşı önemli bir araç olan minimum gelir desteği (RMI) bağımlı nüfus hesaba katıldığında (yararlanıcıların çocukları) 3 milyon kişiyi etkilemektedir.⁷⁸

Türkiye’de sosyal transferlerin tabanın dar olması ve transfer edilen miktarın sınırlı olması nedenleriyle etkinliğinin az olduğunu söylemek mümkün görünmektedir.

Avrupa ülkelerinde sosyal yardım çerçevesinde transfer edilen kaynaklara baktığımızda desteğin bireyin ihtiyaçlarına göre farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Evli ya da yalnız olmak, çocuk sahipliği, çocuğu yalnız büyütmek bu desteğin tutarını belirlemektedir. Barınma için verilen destek (kira yardımı gibi) dışarıda bırakıldığında 2 çocuklu bir çiftte verilen net kullanılabilir gelir (minimum gelir desteği) 233 sterlin (İspanya) ile 607 sterlin (İsveç) arasında değişmektedir.⁷⁹

4.8. Sosyal Yardımlar ve İşgücü Piyasası

Sosyal yardımların işgücü, ekonominin performansı üzerine etkileri, yardımların çalışacak durumda olanların çalışma isteğini azaltıp-azaltmadığı çokça konuşulup tartışılmaktadır. Tartışmaların odağında sosyal yardımların süresi, düzeyi, koşulları, iş arama durumu, sosyal yardımlar ile çalışma

⁷⁷ Caught in trap? The disincentive effect of social Assistance, Bargain O., Doorley K., 2009

⁷⁸ Caught in trap? The disincentive effect of social Assistance, Bargain O., Doorley K., 2009

⁷⁹ Linkage Welfare and work, “The Structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union”, Ditch J.,1999

ile elde edilen gelir arasındaki fark, işsizler için eğitim programları, sosyal sigorta ile sosyal yardım arasındaki farklılıklar yer almaktadır. Sosyal yardımlar üzerine yapılan çalışmaların bir bölümü yardımların işgücünün çalışma isteği ya da işgücü piyasası üzerinde yaptığı olumsuzluklara vurgu yapmakta, düzenlemelerin bu olumsuzluğu hesaba katmasını önermektedir. Haveman'nın yaptığı bir çalışmaya göre gelir koruma

desteklerinin miktarı ve ulaşılabilirliği artıkça gelir yoksulluğu ve ücret dağılımındaki eşitsizlik azalmakta, ama aynı zamanda çalışma isteği de azalmakta ve işsizlik artmaktadır.⁸⁰

Fransa'da minimum gelir desteğinin evli kadınların ve bekar annelerin çalışma isteğini azalttığına dair çalışmalar bulunmaktadır.

Bu noktada iki anlayış karşımıza çıkmaktadır: Bir taraftan refah sisteminin insanlara çalışmadan iyi bir yaşam sunduğu-çalışmayı gereksizleştirdiği varsayılmakta, diğer taraftan refah devleti uygulamaları, büyüklüğü (kamunun sosyal koruma harcamalarının GDP'ye oranı) ile ekonomik performans arasında olumsuz-negatif bir ilişki olmadığı söylenmekte ve bu konuya ilişkin çalışmalar gösterilmektedir.⁸¹

Sosyal yardımların işgücü piyasası üzerindeki etkisi salt sosyal yardımların verilip verilmemesine değil, işgücü piyasasında sunulan olanakların düzeyine (genel ücret, çalışmanın getirdiği yararlar), iş arama ve bulma becerilerine-bu alanda çalışan kurumların etkinliğine, sosyal yardım düzeyine- veriliş süresine, kültürel şekillenişe (çalışmaya kültürün yüklediği anlama) vb. bir dizi değişkene göre farklılık gösterecektir.

Türkiye'ye baktığımızda ise hem yardımlardan yararlanma kriterleri, yardımdan yararlanabilen nüfus hem de yardım miktarı sosyal yardımların istihdama katılımdan vazgeçirici bir rol oynayamayacağını göstermektedir. Buna rağmen sosyal yardımların kayıt dışı istihdamı artırdığı yönünde görüşler ifade edilmektedir.

4.9. Aktif İşgücü Politikaları ve Sosyal Yardımlar

Yoksullukla mücadele etmek için yatırım, teşvik, eğitim politikalarıyla işgücü talebini ve arzını etkilemeye çalışmak ve aradaki uyumu sağlamak önemlidir. Aktif iş gücü politikaları, istihdam artışıyla birlikte yoksulluğun azalacağı varsayımına dayanan, bu çerçevede son dönemde kullanılan en önemli araçtır.

Kendi işini kuracaklara verilen destekler, mesleki eğitimler, ücret destekleri, sosyal güvenliğe ilişkin destekler, kamuda geçici istihdam yaratmak, danışmanlık hizmetleri vb. bu çerçevede tasarlanmaktadır.

⁸⁰ Linking welfare to work, European Foundation, 1999

⁸¹ Linking welfare to work, European Foundation, 1999

Gelişmiş ülkelerde yürütülen çalışmalar sosyal destekler ve yardımlar nedeniyle işgücü piyasası dışında kaldığı düşünülen nüfusu işgücüne dahil etmek üzerine odaklanmaktadır. Bu bağlamda 3 strateji uygulanmaktadır. Bunlardan ilki işgücünü harekete geçirme stratejisidir. Katılımcılar işsizlik ve diğer yardımlardan yararlanırken aynı zamanda aktif işgücü piyasası uygulamaları kendilerine sunulmaktadır.

Katılımcılar bu programlara katılmak ya da elde ettikleri yardımları kaybetmek arasında tercih yapmak zorunda bırakılmaktadır.

İkincisi köprü kurma stratejisidir. Emek piyasasındaki şoklara karşı aktif işgücü politikalarının alanı genişletilmekte, programlara katılım yararları yeniden düzenlenebilmektedir.

Ekonomik kriz dönemlerinde işsizler çalışmaya-çalışma hayatına yakın tutularak işgücünün istihdam edilebilirliği korunmaya çalışılmaktadır (İsveç, Finlandiya). Üçüncüsü ise kısıtlanmış yardımlar-faydalar, erken entegrasyon stratejisidir. İşsizlik ödeneğinin düşük düzeyde ve kısa bir süre için öngörülmesi ve benzeri uygulamalarla işsizlerin ekonomik entegrasyonunu hızlandırma-kısa süre içinde işe dönmelerini sağlama- hedeflenmektedir.⁸²

OECD ülkelerinde mesleki eğitim, kamu destekli geçici işe yerleştirmeler gibi aktif işgücü politikalarının etkilerine dair yapılan çalışmalar birbirleriyle uyumlu sonuçlar vermemektedir. İş gücü arzına odaklı ve desteklenmiş istihdam politikaları Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde teşviklerden yararlanmak için işverenlerin var olan işçinin işine son verip yerine eğitim programına katılanı alması (toplam işsizlik oranında bir değişim yaratmaması), desteğin devamı için programların gereksiz bir biçimde tekrarlanması vb. nedenlerle eleştirilmektedir.

Aktif iş gücü politikaları iş gücü arzı ile işgücü talebini uyumlaştırma, işsizleri geçici bir süre istihdam etme, iş arama becerilerini geliştirme çerçevesinde yürütülmektedir. İstihdama ilişkin politikaların etkin olabilmesi sadece emek üzerinden yapılan müdahalelerle gerçekleştirilemez, aynı zamanda istihdam yaratıcı faaliyetlerin geliştirilmesi gerekir. Bir başka deyişle “istihdamsız büyümenin” yerini istihdamla büyümeye bırakması gerekmektedir. 1996-2006 yılları arasında dünya ekonomisi yıllık yüzde 4,1 oranında büyürken aynı yıllarda işsizlik sadece 0,2 oranında azalmıştır.

İşsizlik ve piyasa üzerine yapılan çalışmalar, geliştirilen politikalar çoğunlukla bireye-bireylerin haklarına ve sorumluluklarına vurgu yapmaktadır. Ekonomide var olan toplam işlerin-iş sayısının aynı zamanda politik ve kurumsal faktörlere bağlı olduğu unutulmaktadır.

Aktif iş gücü politikaları son yıllarda Türkiye’de de uygulanmaktadır. Türkiye İş Kurumu ve AB programları çerçevesinde yürütülen istihdam odaklı beceri geliştirme, sürekli öğrenme yaklaşımları bu çerçevede uygulanmaya çalışılmaktadır. Ancak bu politikaların-programların ne kadar etkili olduğu tartışma konusudur.

Aktif iş gücü politikaları, pasif işgücü politikaları ve sosyal yardımlar birbirine karşıt uygulamalar değil, tamamlayıcı öğeler olarak ele alınmalıdır. Aktif işgücü politikaları beceri-yaşam

⁸² İngiltere, Türkiye

boyu öğrenme gibi istihdamı artırıcı tedbirleri öngörerek işsizlik süresini azaltmayı hedeflerken pasif işgücü uygulamaları işsizlik süresince gelir akışını amaçlamaktadır. Sosyal yardımlar da, yine, gelir açısından önemlidir.

Başarılı aktif iş gücü politikaları, sosyal yardımlara bağımlı nüfusu azaltma açısından da önem taşımaktadır. Ancak buradan aktif işgücü politikaları ile sosyal yardımların her zaman birlikte ele alınması-uygulanması gerektiği sonucu çıkarılmamalıdır. Sosyal yardımlar (yoksulluğun sonuçlarını hafifletecek düzenlemeler) salt istihdama katılabilecek nüfusu değil, istihdam edilmeyen ya/ya da herhangi bir biçimde edilemeyecek durumda olanları hesaba katmak zorundadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. İŞSİZLİK

5.1. İşsizlik Kavramı

İşsizlik, çalışma arzusunda ve gücünde olan; cari ücretten çalışmaya razı olduğu halde iş bulamama durumudur.⁸³

İşsizlik genel anlamıyla insan kaynaklarının kısmen atıl kalması, kalkınma hızında yavaşlama eğilimini ifade etmektedir. Bir başka tanımla, çalışmaya hazır olanlarla halen bir işte çalışanlar arasındaki fark olarak da ifade edilebilir. İşsiz sayılabilmek için Uluslararası Çalışma Örgütüne göre aktif olarak iş aramak gerekmektedir.

İşsizlik, işgücünden üretim amacıyla yararlanılmasından bu yana süregelen ve son yüzyıl boyunca alınan tüm ekonomik ve sosyal politika önlemlerine rağmen gittikçe etkisini artıran, ekonomik sistemi olumsuz yönde etkileyen bireysel ve toplumsal bir gerçektir.⁸⁴

İşsiz, çalışma arzu ve iktidarında olup, piyasadaki cari ücret haddinde çalışmak isteyen fakat uygun bir iş bulamayan kimsedir. İşsiz, çalışır durumda olmayan kişidir.⁸⁵ Bu durumda işsizlik, bir ülkedeki istihdam seviyesi ile işgücü arasındaki negatif fark olarak karşımıza çıkmaktadır. Bir ücretlinin işten çıkması veya çıkartılması, işyerinin çalışma saatlerini azaltması veya geçici olarak kapanması sonucu çalışmanın durması anlamına da gelebilir.⁸⁶

Geniş anlamıyla işsizlik, emeğin hiç ya da tam kapasitesi ile kullanılmaması veya gerektiği şekilde ve yerde kullanılmaması suretiyle boşa harcanmasıdır.⁸⁷ Bu anlamıyla işsizlik, çalışma istek ve yeteneğinde olduğu halde çalışacak bir iş bulamayanlar olarak tanımladığımız somut işsizler yanında, eksik istihdam edilenleri ve gizli işsizleri de kapsamaktadır.⁸⁸ Dar anlamda işsizlik ise genellikle, çalışma yetenek ve arzusunda olunmasına karşılık, cari ücret üzerinden uygun bir iş bulunamaması nedeniyle istihdam dışında kalınması durumu olarak tanımlanmaktadır. İşsizlik, ekonomik açıdan ise, emek arzının talebinden daha yüksek olduğu bir ülkede, emek arzı ile talebi arasındaki fark olarak tanımlanmaktadır.⁸⁹

Yapılan bazı tanımlamalara bakıldığında işsizlik tanımı hakkındaki genel görüşün; iş gücüne ve arzusuna sahip olduğu halde en düşük ücrette dahi çalışamama durumu olduğu ortaya çıkmaktadır.⁹⁰

İşsizlik, Türkiye gündeminde uzun yıllardır yer tutan fakat hızlı nüfus artışı nedeniyle önemini yitirmeyen bir sorun, aslında sosyal olguların en önemlilerinden biridir. Gelişimini tamamlamış veya

⁸³ http://www.ekodialog.com/Konular/issizlik_istihdam.html

⁸⁴ Kumaş, 2001: 10

⁸⁵ Gök, 2004: 34

⁸⁶ Gupta, 1990: 298

⁸⁷ Yıldırım ve Karaman, 2001: 308

⁸⁸ Köklü, 1976: 72

⁸⁹ Özgüven, 1997: 401

⁹⁰ Ünsal, 1999: 11

gelişme yolunda ilerleyen hemen tüm ülkelerde bu sorun, her an raflarda çözüm bekleyen bir sorundur.

İşsizliğin ulusal bazda tanımlanmasında, araştırmalarda kullanılan resmi rakamları belirlemesi bakımından Devlet İstatistik Enstitüsü (DİE)'nin açıklaması esas alınmak-tadır. DİE'ye göre işsizlik; “Çalışma çağındaki nüfus = işgücü + işgücüne dahil olmayanlar, İşgücü = istihdam edilenler + işsizler” biçiminde tanımlanmıştır.⁹¹

5.1.1. İşsizlik Türleri

Bu konuda bugüne kadar yapılan birçok araştırma göstermiştir ki işsizlik türleri yaş, cinsiyet, eğitim durumları ve etnik kökenlere göre tasnif edilebileceği gibi coğrafi dağılım, işsiz kalma zamanı ve mesleklere göre de türler sınıflandırılabilir.⁹²

İşsizliği genel olarak açık işsizlik, gizli işsizlik ve sürekli durgunluk işsizliği şeklinde tasnif edebiliriz.

5.1.1.1. Açık İşsizlik

Açık işsizlik kavramı, çalışma gücü ve arzusu olduğu halde, cari ücret seviyesinde iş arayıp da bulamayanların toplamının oluşturduğu işsiz kitleyi ifade etmektedir.⁹³

Yani bireyin alt koşullarda dahi geçimini sağlayacak yeterli parayı kazanabileceği bir iş bulamamasıdır. Açık işsizlik kavramını; geçerli ücret düzeyinde, çalışma isteği ve gücünde olduğu halde kişinin kendi iradesi dışında işsiz kalması durumu veya bir kentte ya da bölgede yaşayan çalışabilir nüfusun, iş aramalarına karşın çalışamaz durumda bulunması şeklinde de açıklayabiliriz.

5.1.1.2. Gizli İşsizlik

Diğer işsizlik türlerinde iş arayıp bulamama sorunu ortada ve açıkken, gizli işsizlikte görünürde bir iş ve çalışma görülmekte, ancak bu çalışmanın toplam üretime bir katkısı bulunmamaktadır. Eğer ekonomide çalışır görünmesine rağmen, kendilerinin o iş alanından çekilmeleri sonucunda üretimde hiçbir azalma oluşturmayacak kişiler varsa, ekonomide gizli işsizlik var demektir.⁹⁴

Az gelişmiş ülkelerde gizli işsizliğin temel sebebi sermaye yetersizliği olduğundan bu ülkelerde işsizlik sürekli haldedir. Örneğin bir fabrikada bir kişinin yapacağı işi birden fazla kişi yapıyorsa orada gizli işsizlik vardır.⁹⁵

⁹¹ DİE, 1999: 11

⁹² Yıldırım ve Karaman, 2001: 310

⁹³ Zaim, 1997: 170

⁹⁴ Lordoğlu ve Özkaplan, 2003: 401

⁹⁵ Özgüven, 1997: 403

5.1.1.3. Sürekli Durgunluk İşsizliği

Bir ülkede Rakip ülkelerin daha ucuz, daha bol ve daha kârlı üretimi, ticaret koşullarının değişmesi, verimliliğin düşmesine ve ekonomik gerilemeye neden olarak sürekli işsizliği yaratmaktadır.

Ülke ekonomisinin çeşitli nedenlerle yavaşlaması durumunda işletmelerin işçi çıkarması durumu kitlelerin işsiz kalmasına neden olmaktadır. İşte bu durum sürekli durgunluk işsizliğini tanımlamaktadır.⁹⁶

Gelişmiş ülkelerde sürekli durgunluk işsizliğinin en önemli nedenleri, belirli ekonomik dönemlerden sonra, topluma dinamizm kazandıran ekonomik hedefler bakımından amaçsızlık ve nüfus artışının çok yavaş olması sonucu genç nüfus oranının azalmasının neden olduğu cesur girişimcilik eksikliğidir.⁹⁷

5.1.1.4. İş Gücü Yönünden İşsizlik

Bir insan niçin işsiz kalır? Çalışma gücüne sahip olduğu halde insanların bazıları neden çalışmaz? Bu soruları cevaplamak için öncelikle bu işsizliğin isteyerek mi yoksa istemeyerek mi oluştuğuna bakmak gerekir. Bir toplumda öyle insanlar bulunabilir ki bu insanların boş gezmeleri kendi isteklerine bağlı olmadan meydana gelir. Halbuki bazı kimseler de ekonomik ve sosyal bazı nedenlerden dolayı işsiz kalırlar. Bu sebeple işsizlerin bir kısmını iradi işsiz, bir kısmını da gayri iradi işsiz olarak iki gruba ayırabiliriz.

5.1.1.4.1. İradi İşsizlik

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi ancak kendi istediği şekilde bir iş olursa çalışacaklarını söyleyen kişilerin oluşturdukları işsizliktir. Bu işsizliğin sebepleri:

- Genellikle tembel oldukları için işi beğenmezler.
- İş şartlarındaki küçük bir değişikliğe razı olamazlar.
- İstismar edileceklerini düşünerek komplekse kapılırlar. Bu gibi küçük sebeplerden dolayı hemen işi bırakırlar veya istekleri olmadığı sürece işe başlamazlar.
- Aile fertlerinden çalışabilecek düzeyde olup da yalnızca bir kişi çalışıyorsa bu ailede bu gelire razı oluyorsa diğer fertler çalışmak istemezler. Babanın çalıştığı bir durumda eşi ve yetişkin çocuklar çalışmıyorsa eş ve çocukların durumu iradi işsizliğe girer.
- Bazı kimseler (nadir olarak rastlansa bile) istirahat etmeyi maddi refaha tercih ederler ve çalışmak istemezler.

⁹⁶ Kocaoğlu, 1997: 159

⁹⁷ Kocacık, 2004: 16).

Sonuç olarak iradi işsizlik: piyasada geçerli olan ücreti kabul ettiği takdirde, çalışabilecek iş olduğu halde çalışmayan kişilerin meydana getirdiği işsizliktir.

5.1.1.4.2. Gayri İradi İşsizlik

İş bölümü, uzmanlaşma ve otomasyonun önemli olduğu ülkelerde sık sık ortaya çıkan ve iktisadi bakımdan asıl önemli olan işsizlik türüdür. Bu işsizlik diğer işsizlik türünün tam tersi olarak, şartlar ne olursa olsun çalışmak isteyen insanların kendi iradesi dışında iş bulamamalarıdır. Bunun en önemli sebebi iş gücüne olan talebin yetersizliğidir. Bazı ürünlerin satışları düşük seviyede olabilir veya o mal üretilirken otomasyon şartları geçerli olabilir. Bunun sonucu olarak üretici iş gücü talebini azaltır. Bu ise bazı kimselerin işsiz kalmalarına sebep olur.

5.1.1.5. Mevsimlik İşsizlik

Bazı ekonomik faaliyetlerin belirli mevsimlerde yapılabilmesi sebebiyle ortaya çıkan işsizliktir. Tarım alanında işler mevsimlere dağılmıştır. Hasat sonrası birçok kişi tarla işleri bittiği için işsiz kalırlar. Aynı şekilde turizm işletmelerinde çalışan kişiler de mevsim bitince işsiz kalırlar. Yazlık tesislerde çalışanlar kışın, kış sporları yapılan yerlerde çalışan kimseler de yazın işsiz kalırlar.⁹⁸

Gelişmiş ve sanayi üretiminde ileri olan ülkelerde mevsimsel işsizlik, genellikle mal talebindeki değişimlerden ileri gelmektedir. Bu durum sanai üretimin yapısı ile ilgilidir. Ekonomisi tarıma dayalı az gelişmiş ülkelerde ise mevsimsel işsizlik, gelişmiş ülkelerin aksine malın talebi ile değil arzı ile ilgili olup, üretimdeki mevsimsel değişimlerden kaynaklanmaktadır. Çünkü bu durum tarımsal üretimin yapısı ile ilgilidir.⁹⁹

Bu tür dalgalanmalar insan iradesi dışında meydana geldiği ve sık sık tekrarlandığı için mevsimlik işsizlik büyük bir sorun teşkil eder.

5.1.1.6. Dönemsel İşsizlik

Konjonktürel işsizlik adı da verilen bu gayri iradi işsizlik türü ekonomik hayatın hep aynı faaliyet seviyesini devam ettiremeyip dönüp gelen dalgalanmalar oluşturulmasından dolayı ortaya çıkmaktadır.

Konjonktür dalgalanmalarının düştüğü safhalarda, yani iktisadi faaliyetlerin azaldığı devrelerde insanların büyük bölümü işsiz kalabilir. Dalgalanmaların yükseldiği devrelerde ise işsizlik azalıp tamamen ortadan kalkar. İşte az çok belli aralıklarla ortaya çıkan ve devri bir nitelik taşıyan işsizliklerin sebepleri üzerindeki teorik araştırmalara “konjonktür teorileri” denir.

⁹⁸ Ünsal, 1999:54

⁹⁹ Zaim, 1997: 179

Bu işsizliğin sebebi efektif talep olup talep yetersizliğinin ortaya çıktığı devrelerde işsizlik artmakta, toplam talep seviyesinin yükseldiği dönemlerde ise işsizlik azalmaktadır.(1974 petrol krizi gibi)¹⁰⁰

Depresyon dönemlerinde, yani iktisadi faaliyetlerin azaldığı dönemlerde büyük kitleler işsiz kalabilir ve işsizlik uzun süre devam edebilir. İktisadi faaliyetlerin genişleyip, konjonktürün yükseldiği dönemlerde de işsizlik tamamen ortadan kalkabilir. Ama bu, konjonktürün yükseldiği dönemlerde işsizlik olmayacağı anlamına gelmez. Çünkü, fazla üretim gelirleri artırır, gelirler arttıkça tasarruflar artar; tüketim azalır ve talep yetersizliği ortaya çıkar. Bu durumda, yatırımlar kısılır ve bir süre sonra işsizlik başlar.¹⁰¹

5.1.1.7. Yapısal İşsizlik

Bir ülkenin ekonomik yapısında meydana gelen değişmelerin sebep olduğu işsizliklere yapısal “strukturel işsizlik” denir. İlkel metotlarla tarım yapılan bir yerde fabrikasyona veya makineleşmeye geçildiğinde insan gücüne olan ihtiyaç azalır. Bu sebeple işsizlik doğar.¹⁰²

Bunun yanında sanayi üretimin çeşitli kollarında da bu işsizlik görülür.Fabrikasyona gidilmesinden doğan işsizlik gayri iradi işsizlik grubuna girer.

5.1.1.8. Gizli İşsizlik

Bazı insanlar çalışıyor gibi görünürler fakat faaliyetlere olumlu bir katkıları olmaz.¹⁰³ Genellikle iktisaden geri kalmış veya az gelişmiş ülkelerde çok rastlanan gizli işsizliği marjinal verimliliği sıfır ya da sıfırın altında olan işçilerin durumu olarak tanımlayabiliriz. Bu kişiler fiilen çalışıyor görünmelerine hatta faydalı şeylerin üretimine katkıları olmasına rağmen bu kişiler iş alanından çekildiklerinde üretimde hiçbir azalma olmaz.Bu tür işsizliğin tespit edilmesi açısından sağlıklı istatistik yapılması genellikle zordur.Çünkü işçiler fiilen çalışıyor görünmektedirler.

Bir endüstride işçinin almakta olduğu ücret, işçinin verimliliğinden yüksek ise, gizli işsizlik söz konusu olacaktır. Çünkü ücreti belirleyen de emeğin verimliliğidir. O halde, verimlilik ücretten düşük olduğunda, girişimci için bir zarar ortaya çıkacaktır. Bu durumda, işletmede gizli işsizlik bulunmaktadır.¹⁰⁴

Bu tür işsizliğin sebebi üretim araçlarının yani sermayenin ve organizasyonun yetersizliğidir.Kasabaya veya şehre gidip iyi ücretle iş bulabilecek bir insanın ailesine veya köyüne

¹⁰⁰ Eyüpoğlu, 2003:15

¹⁰¹ Türkbil, 1993: 389-390

¹⁰² Oktay, 2002: 191

¹⁰³ Koray, 2000:142-143

¹⁰⁴ Dirimtekin, 1981: 223

bağılılığından dolayı, kendisine ihtiyaç olmadığı halde köyünde çalışması gizli işsizliktir.Ülkemizde tarımda çalışanların çoğu gizli işsizlik durumundadır.

5.1.1.9. Geçici İşsizlik

İktisadi açıdan gelişmiş veya gelişmemiş bütün ülkelerde emek piyasasının iyi işlememesinden dolayı doğan “arızı işsizlik”tir. Bazı işçiler boş gezerken bazı yerlerin işçi araması gibi durumlar olabilir.Her iki tarafın da piyasa şartları hakkında tam bilgiye sahip olmamaları “emek Piyasası”nın işleyişindeki sürtünmelerin oluşundan meydana geldiği için bu işsizliğe friksiyon el işsizlik de denir.

İş ve işçi bulma kurumları piyasayı iyi organize edebilirse bu konu kolay çözülür.Fakat işsizliği sıfırlamak genellikle mümkün değildir.İşsiz sayısı çalışabilecek kişilerin %2’sine düştüğü zaman o ülkede tam istihdamdan bahsedilebilir.”Tam istihdam” üretim faktörlerinin en verimli olarak kullanılması demektir.Ülkelerde sahip olunan kaynak ve sermayenin eksik kullanılması potansiyel üretim gücünün kaybedilmesi demektir.Bunun en önemli sebebi şüphesiz talep yetersizliği dır.Hem üretim faktörlerinin ve kaynaklarının tam kullanılması hem de iş gücünün yeterli kullanılması gerçekleşirse o zaman tam çalışma ya yakın bir seviyeye ulaşılmış olur.¹⁰⁵

5.2. Türkiye’de İşsizlik

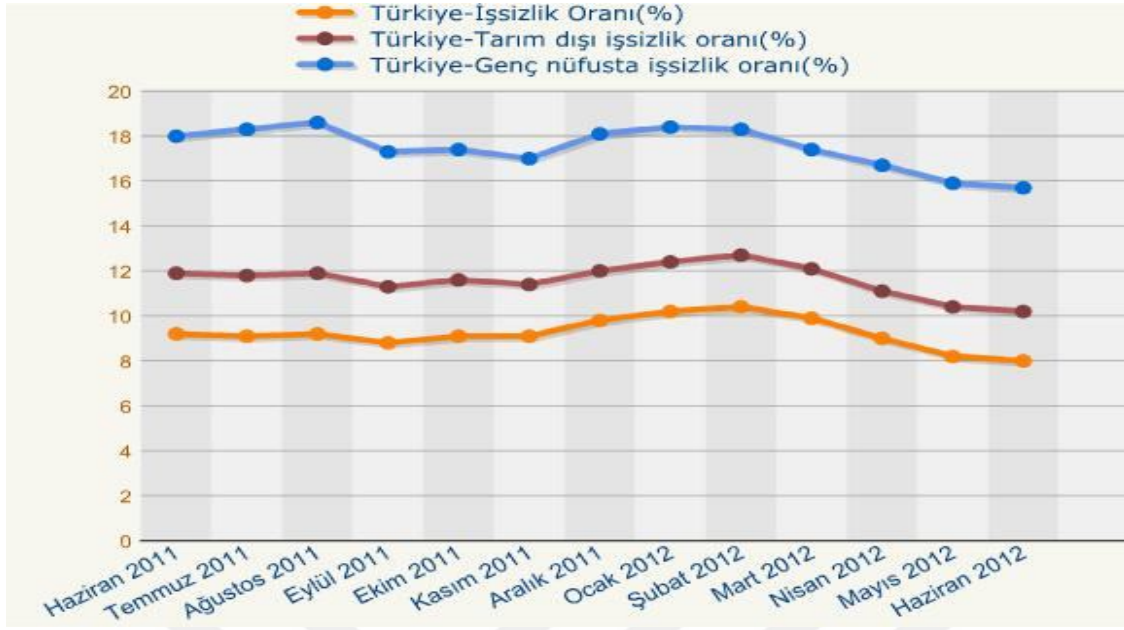
İşsizlik, Türkiye gündeminde uzun yıllardır yer tutan fakat hızlı nüfus artışı nedeniyle önemini yitirmeyen bir sorun, aslında sosyal olguların en önemlilerinden biridir. Gelişimini tamamlamış veya gelişme yolunda ilerleyen hemen tüm ülkelerde bu sorun, her an raflarda çözüm bekleyen bir sorundur.

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), bir kişiyi işsiz olarak tanımlayabilmek için, o kişinin çalışma yeteneğine sahip olması, çalışmak istemesi ve aktif olarak iş araması koşullarının birlikte bulunmasını öngörmektedir. TÜİK tarafından gerçekleştirilen hane halkı işgücü anket sonuçlarına göre, 2009 yılı Ekim ayı itibariyle Türkiye’de 3,3 milyon işsiz vardı. Bu kişilerin işgücüne oranı ise yüzde 13,0 idi. Ancak bu rakam, ülkemizdeki gerçek işsiz sayısını vermemektedir. TÜİK’in, “iş aramayıp çalışmaya hazır” olarak nitelendirdiği insan sayısı 1,9 milyondur. Mevsimlik işçiler de buna eklendiğinde yaklaşık 2 milyonluk bir işsiz kitlesi, TÜİK’in verilerine işsiz olarak gözükmemektedir. Bu veriler de dikkate alındığında, Türkiye’de işsiz sayısının 6 milyona yakın, işsizlik oranının da yüzde 20 civarında olduğu söylenebilir.

Türkiye İstatistik Kurumu verilerine göre ülkemizdeki işsizliğin son 1 yıldaki durumu aşağıda grafik şeklinde verilmiştir.

¹⁰⁵ <http://www.ikademi.com/gizli-issizlik/1490-issizlik-ve-baslica-cesitleri.html>

Şekil 1 : Türkiye’de işsizlik oranı

Kaynak: TÜİK(2012)Büyüme veri tabanı¹⁰⁶

Tablo 12 : Türkiye’de işsizlik oranı

DÖNEMİ	Türkiye-İşsizlik Oranı (%)	Türkiye-Tarım Dışı İşsizlik Oranı(%)	Türkiye-Genç nüfustaki İşsizlik Oranı(%)
2012 Haziran	8.0	10.2	15.7
2012 Mayıs	8.2	10.4	15.9
2012 Nisan	9.0	11.1	16.7
2012 Mart	9.9	12	17.4
2012 Şubat	10.4	12.7	18.3
2011 Ocak	10.2	12.4	18.4
2011 Aralık	9.8	12.0	18.1
2011 Kasım	9.1	11.4	17.0
2011 Ekim	9.1	11.6	17.4
2011 Eylül	8.8	11.3	17.3
2011 Ağustos	9.2	11.9	18.6
2011 Temmuz	9.1	11.8	18.3
2011 Haziran	9.2	11.9	18.0

Kaynak: TÜİK(2012)Büyüme veri tabanı¹⁰⁷

Tabloya göre Türkiye’de işsizlik oranları Haziran 2011’den Haziran 2012’ye kadar bir düşüş göstermiştir. Bu durumu ülkede yapılan sosyal politikaların toplum üzerindeki etkisi olarak açıklayabiliriz. Ülkede yürütülen işsizlik oranını düşürmeye yönelik çalışmalar tam olarak başarıya ulaştırıldığında aslında ülkedeki en büyük sorunun ve bunun neden olduğu sonuçların da ortadan

¹⁰⁶ <http://www.tuik.gov.tr>

¹⁰⁷ <http://www.tuik.gov.tr>

kalktığını göreceğiz. Çünkü işsizlik bir sorundur ve bu sorunun doğurduğu sonuçlar hemen her alanda kendini gösterebilmektedir.

5.3. İşsizlik Neden Bir Sorundur?

İşsizlik bir sorundur çünkü; toplumun -özellikle alt tabakasında hem de orta tabakasında- meydana gelen ve sonuçları hiç de hafife indirgenemeyecek ciddiyette olan sorunların temelinin, sosyolojik boyutlarda incelendiğinde çoğunlukla işsizlik tabanında saptandığı görülmüştür. İşsizliğin insan yaşamında oluşturduğu en büyük sıkıntılardan biri, en alt düzeydeki yaşamsal hakların - beslenme, barınma gibi- kişi ve kişiler tarafından yeterince elde edilememesi; toplumun sosyal statüsünde en alt düzeyde olmanın oluşturduğu psikoloji ve bundan ileri gelen kendini toplumda var etme çabasıdır. Bu çaba ve yetersizlik duygusu kişide değişik reaksiyonlar gösterebilmekte ve çoğunlukla kişi kendine, ailesine veya toplumda yer alan herhangi bir varlığa zarar vererek bu durumunu örtmeye çalışmaktadır. Bu durumun, işsizlik sorunu yaşayan her bireyde meydana gelmediğini fakat birçoğunda bu şekilde etkisini gösterdiği yapılan araştırmalarda da mevcuttur. Dr. Ercüment AKSOY ve arkadaşlarının hazırladığı “Aile İçi Şiddet” adlı makalede bu konuda şöyle bir madde bulunmaktadır: “Çevresel stres faktörlerinin aile içi şiddette rol oynadığı ileri sürülmektedir. Bunlar; ekonomik stres, iş stresi, işsizlik, sosyal izolasyondur.”

İşsizlik bir sorundur çünkü; toplumda her birey eğitim ve sağlık gibi konularda zaten eşit konumda değilken bu sorunu yaşayan ailelerde düşük eğitim düzeyinin ve sağlıksız yaşam koşullarının en üst seviyede olduğu görülmektedir.

İşsizlik bir sorundur çünkü; işsizliğin arttığı toplumlarda gelişme düzeyi kağıt üzerinde yükselme gösterse de iç dinamiğe bakıldığında bir çelişki göze çarpmaktadır.

5.4. İşsizliği Etkileyen Faktörler Nelerdir?

İşsizlik, toplumun çeşitli düzeylerinde karşımıza çıkan bir sorundur. Bu sorunun tek bir etken, neden etrafında toplanması pek mümkün değildir. Bununla birlikte eğitim düzeyi, cinsiyet, yaş vb. değişkenler işsizliğe etki eden durumlardır.

Örneğin; Yüksel Kavak, “Eğitim, İstihdam ve İşsizlik İlişkileri” adlı makalesinde kadınların ailevi sorumlulukları nedeniyle işsizlik faktöründen erkeklere oranla daha fazla etkilendiği yazmaktadır. Ayrıca Kavak, toplumsal statüleri gereği kadınların eğitim düzeylerinin düşük olması nedeniyle işgücü piyasalarında da erkeklerden daha düşük bir statüye sahip olduklarını yazar. “Çeşitli ülke deneyimleri, düşük düzeyde eğitim görmüş olanların yüksek düzeyde eğitim görmüş olanlardan daha yüksek oranda işsiz kaldıklarını göstermektedir. Özellikle, ilk ve ortaöğretim mezunlarının yükseköğretim mezunlarından daha fazla işsiz oldukları gözlenmektedir.” diyen Kavak, Türkiye’de kentsel işsizliğin 15-24 yaş grubunda en üst düzeyde olduğunu savunur.

Ayrıca yüksek teknolojik makinelerin üretime katılmasıyla birlikte otomasyona geçiş hızlanmış ve insani iş gücü ihtiyacı azalmıştır. Bu da işsizliği etkileyen faktörler arasındadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerinden yapılan derlemeye göre, Türkiye'deki işsizlik nedenleri arasında geçen yıl "geçici bir işte çalışırken, işin bitmesi" yüzde 29,9 ile ilk sırada yer alırken, bunu yüzde 18,2 ile "kendi isteğiyle işten ayrılma" takip etmektedir. "Kendi isteğiyle işten ayrılma" da geçen yıl yüzde 18,2 ile ikinci sırada yer aldı. Bu nedenin işsizlik sebepleri içindeki payı 2009 yılında yüzde 14,4 seviyesindeydi.¹⁰⁸

İşsizliğin nedeni, ülkelerin sosyo-ekonomik yapılarıdır. Bu nedenle ülkeler arasındaki sosyo-ekonomik farklılıklara bağlı olarak işsizlikle savaşmada farklı yöntemler geliştirmişlerdir. Gelişmiş ülkelerde görülen işsizliğin ana nedeni, toplam istemin (talebin) mevcut iş gücü arzının tamamını çalışır durumda tutacak kadar olmamasıdır. Ekonomik organizasyon bu talebi yaratamamaktadır. Burada görülen işsizlik türü açık işsizliktir. Gelişmekte olan ülkelerde ise işsizliğin ana nedeni, toplam talep yetersizliğine değil, ekonominin yapısına bağlıdır. Bu ülkelerde işsizlik kendisini gizli işsizlik şeklinde gösterir.

Yani nüfusun büyük bölümü üretim sürecine dahil olmasına rağmen, yaratılan hasıla, üretim potansiyelinden çok daha düşük kalmaktadır.

Genel anlamda bakıldığında işsizliğin en büyük nedeni ülkelerdeki işveren firmaların talep ettiği işçi sayısının çalışmayan fakat çalışacak iş gücüne sahip olduğu için iş arayan kitlelerin sayısından az olmasıdır. Yani arz ve talep birbirini karşılamamaktadır.

¹⁰⁸ <http://www.haber7.com/ekonomi/haber>

ALTINCI BÖLÜM

6. SOSYAL YARDIMLAR , YOKSULLUK VE İŞSİZLİK

6.1. Türkiye’de Sosyal Güvenlik ve Yoksulluk

Türkiye’de sosyal güvenlik sistemi kentli çalışanları temel alan bir yaklaşımla oluşturulmuştur. Devlet memurları ve çoğunlukla kamu iktisadi teşebbüslerinde olmak üzere büyük işletmelerde çalışan işçiler sosyal güvenlik sistemi içinde yer almıştır. Bu durum uzun yıllar toplumun önemli bir kesiminin özellikle kırsal istihdamın sistem dışında kalmasını beraberinde getirmiştir. 90’lı yıllarda sosyal güvenlikle değişim-dönüşüm gerçekleştirilmesi gerekliliği dillendirilmeye başlanmış ve 2000’li yılların başında köklü dönüşümler yaşanmıştır.

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin gelişim süreci üçlü bir yapı oluşumunu beraberinde getirmiştir: Memurları kapsayan emekli sandığı, işçileri kapsamına alan Sosyal Sigortalar Kurumu ve esnaf ve küçük sanatkârı kapsayan Bağ-Kur. Son dönemde, 2001 yılında, gerçekleşen en önemli değişim bu 3 kurumun Sosyal Güvenlik Kurumu adı altında tek çatıda birleştirilmesi ve bunun sonucunda SSK, Emekli Sandığı ve Bağ-Kur’un sağladıkları olanakların eşitlenmesidir. Sosyal güvenlik alanında gerçekleşen bir diğer düzenleme genel sağlık sigortası(GSS) uygulamasıdır. GSS ile tüm nüfus sağlık güvencesi kapsamına alınmıştır. Çalışanlar ve onlara bağımlılar eskisi gibi sosyal sigorta sistemi ile kapsamdayken daha önce kapsamda olmayan iki kesim; çalışma ilişkisinde bulunmayanlar, kendileri zorunlu prim ödeyerek ve elde ettikleri gelir belirlenmiş bir sınırın altında olanlar devletin primlerini ödemesiyle sağlık sigortası kapsamına alınmıştır. Düzenlemeye göre, aile içindeki gelirin kişi başına düşen aylık tutarı, brüt asgari ücretin üçte birinden az olanların primleri, devlet tarafından ödenecektir. Buna göre 2009 yılı ikinci yarısında geliri 230 TL’nin altında olanların primleri devlet tarafından karşılanacaktır¹⁰⁹

Sistemle, primini kendileri ödemek durumunda olanlar eğer primlerini ödemezlerse ödeyene kadar daraltılmış bir hizmet alabilecekler. Sağlık hizmetlerinden yararlananların belirli oranlarda katkı payı ödemesi de yasada yer almaktadır. GSS, alınacak hizmetlerin kapsamına ilişkin çekinceler, katkı payı uygulaması ve düşük gelir düzeyindeki kişilere destek primi ödeme zorunluluğu getirmesi nedeniyle eleştirilmektedir.

Türkiye’de sosyal güvenlik sisteminin uzun yıllar aile üzerinden tanımlandığı görülmektedir. İlk kurumsallaşma yıllarında aktif işgücünün çok küçük bir bölümünü kapsamaması bunun en önemli göstergelerindendir.

Sosyal güvenlik sistemi formal işlerde çalışan kayıt içine alınmış bireyleri temel almakta, şu ve ya bu nedenle çalışmayan bireyleri ise ya çalışana bağımlı nüfus içinde değerlendirip hizmet vermekte

¹⁰⁹ Asgari ücret 690,82 TL

ya da sistem dışında tutmaktadır. Dışarıda tutulanlara ilişkin sistemin dayanaklarından biri bireylerin yaşlılık bakımının, hastalıkta sağlık hizmetlerinin aile tarafından karşılanacağı öngörüsüdür.

Güçlü aile bağları, dayanışma ağları, kırsal nüfusun belirleyici olması, tarımda istihdamın yüksek düzeyde gerçekleşmesi sistemin işlemlerini sağlayabiliyordu. Ekonomik ve sosyal yapılanmanın değişmesiyle birlikte (kentsel nüfusun büyük ölçüde artması, kırsal istihdamdaki azalış, hizmet sektörünün gelişmesi, kayıt dışı çalışmanın yaygınlaşması, kırdan kente hazırlığı yapılmayan-zorunlu göç, ekonominin istihdam yaratma kapasitesindeki sorunlar, vb) salt çalışanları hedef alan sistemin sosyal güvenlik (sağlık hakkından yararlanmak, iyi bir yaşlılık geçirmek, vb) sorunlarını çözmediğini çözmeyeceğini ortaya çıkarmıştır ¹¹⁰Bugün sosyal güvenliğin önemli bir ayağını oluşturan sosyal sigorta sisteminin çok ciddi sorunları bulunmaktadır: Aktüerya dengesi, yetersiz primsiz ödemeler, primlerin toplanamaması, vb. Burada bu sorunlara sadece yoksulluk bağlamında bakılacaktır. Yoksullukla mücadele edebilmek için sosyal güvenlik tabanı genişletilmelidir. Bunun için hem bağımlı nüfus, hem de kayıt dışı çalışma azaltılmalıdır.

Türkiye’de işgücüne katılım oranlarına baktığımızda 1970’de %69, 1990 da %56, 2007 de ise %48’e gerilediği görülmektedir. AB 25 ülkelerinden yetişkin nüfusun %80’i çalışırken Türkiye’de %54’ü çalışmaktadır. ¹¹¹ Veriler Türkiye’de hem işsizliğin hem de bağımlı nüfusun yüksek oranda olduğunu göstermektedir. Bu nedenle bireyin çalışıyor olması gelirin birden fazla kişi tarafından kullanılması nedeniyle yoksulluğu tamamen bertaraf etmemektedir. Sorunun çözümü için işgücüne katılımı çok düşük seviyede gerçekleşen kadınların katılımını artıracak önlemler alınmalıdır. Burada kadınların işgücüne katılımına ilişkin birkaç noktanın altını çizmek yararlı olacaktır. Türkiye’de kadınların işgücüne katılımı yıllar itibarıyla azalmaktadır. Tarımda yaşanan dönüşüm, makineleşme kırsal alanda kadının işgücüne katılımını azaltmakta, bu da genel oranı aşağı çekmektedir. 1988’de kırdan %50,7 olan kadınların işgücüne katılım oranı 2006’da %33’e gerilemiştir. Diğer bir faktör göçle birlikte kırdan kente gelen kadınların kentte işgücüne katılımının sınırlı olmasıdır. Kentsel bölgelerde – kadınların işgücüne katılımına baktığımızda, kentleşmenin çok gerisinde kalan, yavaş bir yükselmenin gerçekleştiği görülmektedir. 1988 yılında kentte kadınların iş gücüne katılımı %17.7 iken 2006’da %19.9 olarak gerçekleşmiştir. Bu durum sorunun salt ekonomik dönüşümle açıklanamayacağını kadın işgücüne katılımının ve istihdamının artırılması için ek önlemler alınması gerektiğini göstermektedir. ¹¹²

Sosyal hizmet uygulamaları (yaşlı-engelli-çocuk bakımının sadece ailede değil ona destek verecek ya da kadına çalışmak için zaman bırakacak şekilde ihtisaslaşmış kurumlarda verilmesi, kreş ve gündüz bakım evleri, vb.) kadınların istihdama katılımını sağlayıcı tedbirler olarak düşünülmelidir.

¹¹⁰ yeşil kart ve uygulaması bu çözümsüzlükle birlikte düşünülebilir.

¹¹¹ Dansuk E., Özmen M., Erdoğan G., Göç ve Kentsel Yoksulluk Sempozyumu, 2009

¹¹² Female Labor Participation in Turkey: Trend, Determinants and Policy Framework, DPT, world Bank, 2009.

Yoksullukla kayıt dışı çalışma arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. OECD'ye göre dünyada 1,8 milyar kişi kayıt dışında çalışırken 1,2 milyar kişi kayıt altındadır. Kayıt dışı çalışanların 700 milyonu günlük 1,25 doların altında bir parayla yaşamlarını sürdürmektedir. Bir başka deyişle mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır.⁴⁵ Türkiye'de de kayıt dışı istihdam önemli bir sorundur. İstihdamın yaklaşık %40'ı kayıt dışında çalışmaktadır. Sosyal güvenliğin yoksulluğa karşı etkin bir araç olarak kullanılabilmesi için kayıt dışı istihdam azaltılmalı, sosyal güvenlik tabanı genişletilmelidir. Kendi hesabına çalışanlar, yevmiyeli çalışanlar ve ücretsiz aile işçileri kayıt dışı çalışanların önemli bir bölümünü oluşturmaktadır.

TÜİK 2008 Nisan verilerine göre kayıt dışı istihdamın %25'i kendi hesabına, %20'si yevmiyeli, %7'si ücretsiz aile işçisi, %43'ü ise ücretli çalışmaktadır.

Sosyal güvenlik tabanının genişletilmesi sistemi finansal açıdan rahatlatacağı gibi yoksulluğa karşı koruma da sağlayacaktır. Türkiye'de hali hazırda uygulanan kıdem tazminatı da yoksulluğa karşı önemli bir mekanizmadır. Kıdem tazminatı maliyet yönü-istihdam üzerindeki olası olumsuz etkileri vb nedenlerle çokça tartışılmaktadır. Ancak işsizlik sigortasının çok etkin kullanılmadığı- yararlanma süresinin sınırlılığı, transfer edilen tutarın düşüklüğü- göz önünde bulundurulduğunda kıdem tazminatının işsizlik süresince yoksulluğa karşı önemli bir destek mekanizması olduğu görülecektir.

Sağlık hizmetlerinden, işsiz kalındığında kısa bir süreliğine de olsa işsizlik ödeneğinden yararlanmak, yaşlılıkta düzenli bir gelire sahip olmak sosyal güvenlik sisteminin içinde olmanın getirileridir. Bu getiriler yoksulluğun etkilerini hafifletse de, ücretlerin düşük olması, emeklilik maaşının “iyi yaşam” sağlayacak düzeyde olmaması, işsizlik sigortasının süresi biterken hala iş bulamamış olmak vb. nedenlerle, “yoksul” olmama durumunu doğrudan beraberinde getirmemektedir. Bu noktada sosyal yardımların kullanımı gündeme gelmelidir.

6.2. Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Yoksulluk

Türkiye’de yoksulluk ve kurumsallaşmış sosyal yardım mekanizmaları geç sayılabilecek bir dönemde gündeme gelmiştir. İşgücünün büyük oranda kırdan olması, kırdan kente göçün kırla bağı sürdürecekt biçimde gerçekleşmesi ve bunun sağladığı destek mekanizmaları, kentte barınılabilecek, hemşehrilerin yaşadığı gecekondu bölgelerinin olması bunlar arasında sayılabilir. Bu olanakların azalması ya da ortadan kalkmasıyla ¹¹³ yoksulluk daha görünür bir hal almaya başlamıştır. Böylelikle nöbetleşe yoksulluktan kalıcılaşan yoksulluğa da geçilmiştir.

Türkiye’de yoksulluk hesaplamaları gıda harcamalarını içeren açlık sınırı ile gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı üzerinden değerlendirilmektedir. TÜİK’e göre nüfusun % 0,54’ü ,

¹¹³ Ailelerin bütün olarak göçmesi, kırla bağı tamamen koparılmak zorunda kalması, kırsal kaynakların azalması, gecekondulaşmanın arsa rantlarının yükselmesi nedeniyle imkânsızlaşması gibi..

374 000 kişi, gıda harcamalarını içeren açlık sınırının, % 17,11'i, 11 933 000 kişi, ise gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Yoksulluğa bakarken kent ile kırsal arasındaki farka bakmak da yararlı olacaktır.

Tablo 13 :Türkiye'de Kentleşme (Kentlerde yaşayan nüfusun toplama oranı)

Yıllar	%
1985	59
2000	70
1985	59
2000	70

Kaynak: www.deu.edu.tr/userweb/iibf_kongre, Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme, Sağlam S., Türkiyat Araştırmaları, Sayı 5, 2006

Kırsal ile yoksulluk arasındaki ilişkide iki nokta karşımıza çıkmaktadır. Türkiye’nin yoksullukla mücadele tarihine baktığımızda kırsalın çözülmesinin geciktirilerek yoksulluğun denetim altına alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Destek alımları, vergi politikaları, ucuz zirai krediler bunun için kullanılan mekanizmalardır.50 Son yıllarda hızla gerçekleşen kentleşmenin arkasında (Tablo 13) bu mekanizmaların terk edilmesinin tetiklediği ekonomik nedenlerle kente göç ve güvenlik nedeniyle veya zorla yerinden edilmeler nedeniyle göçün yer aldığı söylenebilir.

Kent yoksulluğunun nedenleri arasında tarımın ticarileşmesine paralel olarak kentlere gerçekleşen hızlı göçün ve kentlerin istihdam sağlama kapasitelerinin yetersizliği belirtilmektedir

(İlk sanayileşen ülkelerde kırsal çözülmenin sanayileşmeyle birlikte yaşanmasının günümüzde mümkün olmaması nedeniyle şehirlere yığılan işsizler ordusu)¹¹⁴

Göç, kentlerin emilim (absorption) kapasitesinin yetersiz olduğu durumlarda ağırlaşan yoksulluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Kırsal yoksulluğa ilişkin bir diğer nokta Türkiye’nin en yoksullarının küçük köylü, az topraklı köylü, tarım işçisi olması gerçeğidir.¹¹⁵

verilerine göre kırsal yoksulluk(%34,62) kentsel yoksulluğun (%9,38) yaklaşık dört katı olmasına rağmen görünür değildir, konuşulmamaktadır ve AB destekli kırsal kalkınma projeleri dışında sözü edilmemektedir (“tehlike” olarak görülmemektedir). Kırsal geçinme-hayatta kalma

¹¹⁴ Buğra A., 2008.

¹¹⁵ TÜİK 2008

stratejilerinin şehirlere göre daha uygun olması, göreceli yoksulluğun kırsal ve kentsel mekanlarda farklı anlamlara gelmesi de bu şekilde bir algıya yol açmaktadır.

Türkiye’de sosyal yardımlar genel yardımlar ve primsiz ödemeler olarak sınıflandırılabilir.

6.3. Sosyal Yardım Kimlere Yapılmalıdır?

Tüm dünyada ve ülkemizde etkisini göstermeye başlayan küresel ekonomik krizin etkileri de göz önünde bulundurulduğunda sosyal hizmetler ve sosyal yardımlar konusunun toplum ve devlet bakımından önemi tartışmasız bir gerçek olarak ortaya çıkmaktadır.

Her ne nedenle olursa olsun işsizliğin yaşanması devletin sosyal yardımlar politikalarını zorunlu kılmaktadır. Sağlık durumu, eğitim durumu, yaşı veya çalışacak uygun alan yetersizliği işsizliği doğuran sebeplerdir. İnsani yaşam koşulları düşünüldüğünde işsiz bir bireyin kendine ve ailesine bu koşulları sağlayamayacağı ortadadır. Örneğin; çalıştığı fabrikanın kapanması üzerine işsiz kalan bir babanın aile içinde gıda, giyecek, barınma ve çocukların eğitimi gibi ihtiyaçları karşılaması mümkün değil fakat mecburidir. Fiziksel koşulsuzluğundan kaynaklı iş alanı bulamayan bir bireyin yaşam koşullarını en azından alt tabanda dahi tutması zordur. Bu durumlarda devletin sosyal yardımlar politikası devreye girmektedir. Devletin ilgili kurumları bu kişileri tespit ederek ihtiyaçları dahilinde yardım koşullarını sağlamaktadır. Bu tabi ki çalışabilecek durumda olan bireylerin sürekli olarak yardımlardan yararlanacağı anlamına gelmiyor. Yapılan tespitler eğer sağlıklıysa sosyal yardımın istismarı da söz konusu olmayacaktır.

Kısacası sosyal yardımlar kriterlere göre muhtaç vatandaşlara yapılmaktadır. Bu muhtaçlık durumu devletin kurumlarınca çeşitli belgeler üzerinden ispatlanır. Örneğin; işsizlik maaşı alabilmesi için kişinin önceden çalışma durumu ve ne kadar zamandır işsiz olduğu, işsizliğin bireyin ve yanındakilerin yaşam koşullarını nasıl etkileyeceği gibi durumlarının araştırılması ve kriterlere uygun olması gerekmektedir.

Kendi ve aynı hanede oturan aile üyelerinin geçimini yeterince ya da zamanında kendi maddi imkânlarıyla karşılamayan kişiler maddi yardım alma hakkına sahiptirler.

6.4. Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve İşsizlik İlişkisi

Çalışmamızın bundan önceki bölümlerinde genel bir bakış açısıyla işsizlik kavramına, bu kavramı doğuran nedenlere ve sosyal yardımların nitelikleri ile hangi durumlarda uygulandıklarına dikkat çektik. Birçok çeşitli kaynaktan aldığımız verilere göre sosyal yardım olgusunun ülkedeki muhtaç tabanda ihtiyaç karşılığında oluştuğu ve bu muhtaç kesimin tabanda da olsa refah bir yaşam düzeyine kavuşturulmaya çalışıldığı bir olgu olduğu saptanabilmektedir.

Türkiye’deki işsizlik sorunu düşünüldüğünde sosyal yardımların önemi daha da göze çarpmaktadır. Sosyal yardımlar -sadece işsiz kalan vatandaşlar üzerinden değil yaşlı, özürlü, düşkün kesimlerde de yaygınlaştığı gerçeğini unutmayarak - toplumun alt tabanında kalan ve temel yaşam

ihtiyaçlarını karşılayamayacak durumda olan vatandaşlarımıza uygun koşullar sağlayarak onların yaşamlarını devam etmelerini sağlamaktadır.

Bazı görüş bildirilerine göre Türkiye’de belli bir süredir işsizlik var fakat bunun nedeni bazı kesimlerde iş bulamamak değil iş beğenmemek. Bu görüşü genele yaymak doğru olmasa da devletin yürüttüğü sosyal yardımlar politikasının gerçekten de bazı kesimlerde tembellik yarattı da söylenebilir. Devletin yapmış olduğu yardımlara bakıldığında insanlarda oluşması mümkün olan bir düşünce var: “ Ben işsiz kalsam da nasılsa devlet bana yardım eder. Kmrm verir, gıda ihtiyaımı karşılar, işsizlik sigortamı yapar.” Bu düşünce tabi ki oldukça zararlıdır. lke genelinde bu tarz fikirlerin yayılması yapılan sosyal yardımların adaletsiz olmasına yol açar. Bu olgunun istismar edilmesi devletin yürüttüğü sosyal politikanın nn tı kayabilir.

İşsizlik üzerinden yapılan sosyal yardımların istismar edilmesi ile ilgili birçok örnek sıralayabiliriz. Örneğin; X firmasında çalışan bir vatandaşın işine işvereni tarafından son veriliyor. İşten ıkarılan vatandaşa devlet tarafından işsizlik maaşı bağlanıyor. Nasılsa işsizlik maaşı bağlandı diye düşünen vatandaş A firmasında iş bulabilme imkanı varken rahat olan durumu seçiyor ve çalışmama kararı alıyor. İşte bu durumda devletin ilgili kurumları devreye girerek “ Sizin işsizlik maaşına ihtiyaınız yok. Çünkü siz mesleğinizle ilgili A firmasında iş bulabilirsiniz. O firma işçi arıyor.” demeli. Böylece yapılan müdahale ile iş bulabilme imkanı elinde olan ama yapılacak yardımı kaybetmemek için bu imkanı kullanmayan vatandaşa haksız sosyal yardım yapma durumu ortadan kalkacaktır.

Sosyal yardımlar kapsamında yapılan işsizlik maaşı yardımını kötüye kullanıldığını şöyle bir örnekle de açabiliriz: İşten ıkarılan bir vatandaşa devlet, işsizlik maaşı bağlıyor. Fakat bu kişi işsizlik sürecinde tekrar bir iş buluyor ve bu işte sigortasız çalışmayı istiyor. Sigortasız olarak çalıştığı için geliri ispatlanamayan vatandaş bu sayede hem çalışmasının karşılığında belli bir maaşı hem de devletin sosyal yardım kapsamında bağladığı işsizlik maaşını alarak iki maaşla geçiniyor. Bu istismarların çoğalması ve artık göze batacak duruma gelmesi sonucunda devletin de güveni sarsılacak ve gerçekten yardıma muhtaç olan vatandaşlarımıza yaklaşırken akıllarda bir soru işareti olacak.

Sosyal yardımların kötüye kullanıldığı işsizlik durumları sadece kişiler arası fırsat haksızlığına yol açmaz. Bu durum, çeşitli sektörlerde iş gücünün azalmasına da sebep olur. şöyle ki işten çıkan veya çıkarılan vatandaşların başka bir firmada iş gücü olabilme durumunu reddetmesi, iş beğenmemesi insan gücüne ihtiyaç duyan sektörlerin işçi bulma konusunda sıkıntı yaşamasına neden olacak ve bunun sonucunda da üretim sektörü sekteye uğrayacaktır. Üretim ekonomisi üzerindeki etkilerini düşünecek olursak bu durum belki bireysel bir durum gibi görünse de genele yayılabilecek bir sorun haline de gelebilir.

Sosyal yardımlar insan ile alakalı olduğu için şunu diyebiliriz ki; yapılan sosyal yardımlar aslında insana verilen değeri de ortaya koymaktadır. Bu yüzden de yapılan sosyal yardımlarda ırk, cinsiyet ve statü farkı gözetmemek en uygunudur. Yapılan yardımların sadece bireylerin ihtiyaçları

doğrultusunda olması, kişisel farklılıklara bakılmadan yaygınlaştırılması devletin topluma bakış açısını da belirleyeceğinden bu durum sosyal yardımlar politikasında önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye’de sosyal harcamalar (sosyal yardım ve hizmet) 2002 yılında GSYİH’nin %0,5’ini oluştururken 2011 yılında bu oran (SGK tarafından yapılan ve tazminat niteliği taşıyan ödemeler de dahil olmak üzere) %1,42’ye yükselmiştir.

2010 yılında yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal yardımların sadece maddi boyutta olmadığını aksine bireylere kalıcı gelir sağlama yollarının da sağlandığını görmekteyiz. Bu durumu “ kişiye balık vermek yerine balık tutmayı öğretmek” olarak açıklamak sanırım doğru olacaktır. Şöyle ki; 1 Nisan 2010 tarihli Ekonomi Koordinasyon Kurulu kararı ile kabul edilen ‘Sosyal Yardım Sisteminin İstihdam ile Bağlantısının Kurulması ve Etkinleştirilmesi Eylem Planı’nın ikinci maddesinde yer alan eylem çerçevesinde 28.04.2010 tarihinde Sosyal Yardımlar-İstihdam Bağlantısı İşbirliği Protokolü imzalanmıştır. Eylem Planı ve Protokol çerçevesinde yardım başvurusu yapan kişiler SOYBİS ve Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Bilgi Sistemi üzerinden anında İŞKUR veritabanına kaydedilmektedir.

30.06.2012 tarihi itibarıyla Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarına başvuran ve sistem üzerinden İŞKUR’a yönlendirilen kişilerden İŞKUR hedef kitlesine giren 15-64 yaş aralığında 825.769 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerden 312.804’üne randevu daveti yapılmış,

21.873’ü ile bireysel görüşme yapılmıştır. 53.623 kişi iş başvurusuna yönlendirilmiştir. 10.274 kişi işe yerleştirilmiş, 34.817 kişi işgücü yetiştirme kurslarına başvurmuştur. Kursa başvuranlardan 9.478’i kursa katılmıştır.

Sosyal yardımların istihdam çalışmaları sayesinde yukarıda bahsettiğimiz yardımı kötüye kullanma durumu da tam olarak değilse de büyük ölçüde ortadan kalkmış oluyor. Türkiye’deki büyüme, nüfus artışı ve teknolojinin hızlı gelişimi göz önünde bulundurulduğunda işsizliğin çeşitli nedenlerle de olsa yerinde saymayacağı bir gerçektir. Bu durumda sosyal yardımlar politikası hiçbir zaman işlerliğini kaybetmeyecektir. Fakat istihdam projeleri sayesinde bireye ömrü boyunca yardım yapmak yerine sorununu kökten çözebilecek bir alternatif sunulmakta ve bu alternatif sayesinde sosyal yardımların daha adil bir biçimde yapılma durumu ortaya çıkmaktadır. Bu alternatif çözüm de bireyi istihdam etmek yani bireyi iş sahibi yapmaktır. Bu proje kapsamında bireylere gerekli eğitimler verilerek herhangi bir iş kolunda o kişiyi meslek sahibi yapmak o bireyin daha uzun soluklu bir şekilde yaşam koşullarını ayakta tutmasına yardımcı olacaktır.

YEDİNCİ BÖLÜM

7. TÜRKİYEDE YOKSULLUK VE İŞSİZLİK İLE SOSYAL YARDIMLARIN İLİŞKİSİ

7.1. Türkiye’de Yoksulluk ve İşsizlik ile Sosyal Yardımların İlişkisi

Yoksulluk ve işsizlik birbirleriyle yakından ilişkili iki kavram olarak görülmektedir. Bu yüzden de Yoksullukla mücadele politikalarının büyük bir bölümü yoksullara istihdam olanakları sağlamaya yöneliktir.

İşsizliği azaltmak için uygulanan programlar genel olarak, doğrudan iş yaratma programları, yoksul işgücünün bilgi ve becerisinin geliştirilmesi, İstihdam destekleri ve kendi hesabına çalışmanın özendirilmesi şeklinde gruplandırılabilir. Doğrudan iş yaratma programlarıyla, daha çok kadın ve gençlerin iş deneyimi kazanmasına yönelik olarak iş imkânları oluşturulması öngörülmektedir.¹¹⁶

Yoksul işgücünün bilgi ve becerisinin geliştirilmesi de imkânsızlıklar nedeniyle gerekli eğitimi alamayan ve bundan dolayı da nitelikli işlerde çalışmak için gerekli alt yapıyı oluşturamayan kişilere yönelik, onların bilgi ve becerilerini artırmak için üretilen PROGRAMLARI kapsamaktadır. Bunlardan farklı olarak istihdam destekleri, işsiz grupları istihdam edecek işverenlerin devlet tarafından desteklenmesi ve onlara farklı imkânların sağlanması olarak açıklanabilir.¹¹⁷ İşsizliği azaltmaya yönelik diğer bir uygulama da işsizlerin kendi işlerini kurmaları için onlara destek sağlamaktır. Bu destek mali yardım ya da eğitim şeklinde uygulanabilir. Girişimcilik konusunda eğitim verilebileceği gibi, ilk uygulaması 1976 yılında Bangladeş’te görülen ‘mikro krediler’ de verilebilir. Bu krediler, yoksul kesime kâr amacı gütmeyen verilen, küçük miktarlardaki kredilerdir. Geri ödemeleri de kar amaçlı verilen kredilerden çok daha uygun şartlarda gerçekleşen bu krediler, geri ödemeler yapıldıkça artırılmış ve böylece yoksul kesimin iş kurması ve işini genişletip refah seviyesini artırması sağlanmıştır.¹¹⁸

Avrupa Birliği ülkeleri ve Amerika Birleşik Devletleri’nde yoksulluğu azaltmaya yönelik programlara genel olarak bakıldığında da iki farklı yaklaşım göze çarpmaktadır. ABD’de yoksulluk, devletin sorumluluk alanı dışında tutulur ve yoksullukla mücadele daha çok hayırsever bireyler ve kuruluşlar bazında yürütülür. Hayırseverlik faaliyetleri karşılığında büyük vergi indirimleri kazanan bireyler ve onların bağış yaptığı kuruluşlar ana aktörlerdir.¹¹⁹

AB ülkelerinde ise yoksulluğun azaltılması konusu, sosyal dışlanmayla mücadele ve sosyal içerme kavramlarıyla birlikte ele alınmaktadır. Bu kapsamda, gerek gelir düzeyi toplum ortalamasının altında olduğu için gerekse dini kökeni, toplumsal cinsiyeti, eğitim durumu, fiziksel ya da zihinsel engellerinden dolayı toplumdan dışlanan bireylerin durumlarını kurumsal düzenlemelerle çözmeye

¹¹⁶ Biçerli, 2003: 460

¹¹⁷ Biçerli, 2003:461

¹¹⁸ Gündüz, 2006:44

¹¹⁹ Buğra, 2005:8

yönelik politikalar uygulanmaktadır. Devletler, yoksullukla mücadele alanında ana aktörlerdir ve uygulanan programlar siyasi iradenin ürünüdür.¹²⁰

7.2. Türkiye’de Yoksulluk ve İşsizlik ile Mücadele ve Kurumsallaşma

Yoksullara ve ihtiyacı olanlara yardım, tarihi geçmişi çok eskilere dayanan kültürümüzün her zaman bir parçası olmuştur. Gerek Selçuklular gerekse Osmanlılar’ın bu amaçla kurdukları vakıflar, medreseler, hastaneler ve daha birçok kurum göz önüne alındığında yoksullara yardımın tarihsel yeri daha iyi görülecektir. Aynı şekilde cumhuriyetin ilanından sonra da yoksulluğu azaltmaya yönelik adımlara atılmaya devam edilmiştir. Cumhuriyet döneminin bu amaca yönelik ilk kurumu da 1935 yılında kurulan “Çocuk Esirgeme Kurum”dur.¹²¹ Yardıma muhtaç çocuklarla ilgilenen bu kurumdan başka devlet politikası bağlamında yoksullara yönelik atılan diğer önemli bir adım da 1976’da yürürlüğe giren 2022 sayılı yasadır. Bu yasayla yoksul ve kimsesi olmayan vatandaşlara yardım yapılması hedeflenmiştir.

7.3. Türkiye’de İşsizlikle Mücadele Politikaları

Ekonomik gelişme, aynı zamanda tüm aktif işgücünün de istihdam edilmesini gerektirir. İşsizlik de üretimin temelinde yer alan en önemli kaynağın israf edilmesi, bir toplumun en değerli varlığı olan insan gücünün yeteri ve gereğince değerlendirilememesi ile eş anlam taşımaktadır. Toplumda işsiz olanlar, milli gelire katkıda bulunmamalarına rağmen, milli gelirin bölüşümünden pay almaktadırlar. Diğer bir ifade ile, işsizler istihdam olunan nüfus üzerinde bir yükür. Bir başka yönden işsizlik, kurulu sosyal güvenlik ve endüstri ilişkileri sistemlerini de sarsmaktadır. İşgücünün kendi arasında rekabete yol açarak, çalışma koşullarının ağırlaşmasına neden olmaktadır.¹²²

Bu olumsuzluklar, sorunun salt bireysel ve toplumsal yönlerini değil, aynı zamanda işsizlikle mücadele politikalarının da önemini vurgulamaktadır.

İşsizlikle mücadele, ekonomik büyüme ve teknolojik gelişme gibi değişkenlerin istihdam sürecini etkilediği makro düzey ve yaş, cinsiyet, eğitim ve nitelik gibi özelliklerin etkilerini gösterdikleri mikro düzey olmak üzere iki boyutta düşünülebilir.

Makro düzeydeki işsizlik politikalarının başarısı, istikrarlı ve nispeten yüksek bir ekonomik büyümenin sağlanmasına bağlıdır. Ekonomik istikrar sağlanmazsa, istikrarlı yüksek büyüme hızının ve ihracata yönelik sanayileşmenin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır. İşsizlikle mücadelede mikro düzeyde politikaların başarısı ise, Türkiye’de işsizliğin güçlü-avantajlı ve zayıf-dezavantajlı yönlerinin iyi analiz edilmesine bağlıdır.¹²³

¹²⁰ Buğra, 2005:9

¹²¹ Tekeli, 2000:21

¹²² Altan, 2004:124-125

¹²³ Gürsel ve Ulusoy, 1999: 136-137

İşsizlik sorunu karşısında benimsenen yaklaşım ve politikalar ülkeden ülkeye değişim göstermektedir. Bu yaklaşımlar arasında bir uçta işsizlik sorununun çözümünü ekonomik gelişmeye bırakan liberal yaklaşımlar yer alırken, diğer uçta ise bu sorunu toplumsal bir sorun olarak kabul eden ve istihdam politikalarına öncelikli bir yer veren yaklaşımlar bulunmaktadır. Ülkelere, dönemlere ve siyasal iktidarlara göre de toplumlar bu iki uç arasında bir yerde bulunmaktadırlar. Türkiye’de işsizliği önlemeye yönelik tedbirlerin alınması planlı dönemle başlamış olmasına rağmen, şu ana kadar işsizlik sorunuyla mücadelede başarıya ulaşmış etkin bir istihdam politikasının varlığından söz edilemez. Türkiye’de şimdiye kadar hazırlanan kalkınma planlarının tümüne bakıldığında, genelde işsizlik ve istihdam sorununa gereken önemin verilmediği söylenebilir. Planlarda sorunların genel çerçevesi çizilip, ortaya konmakla birlikte; bu sorunların çözümüne ilişkin politikaların çok genel ifadelerle yer aldığı, somut proje ve programların, çok istisnai birkaç program dışında, ele alınmadığı görülmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri ile karşılaştırıldığında, ülkemizde başarılı sayılabilecek aktif istihdam politikalarına rastlanmamakla birlikte, bu alanda etkisizde olsa bazı programların uygulandığı söylenebilir. Aktif istihdam politikalarının temel amacı, işsizlere yalnızca gelir desteği sağlamak yerine, onların çalışma hayatına dönüşlerini kolaylaştırmaktır. Aktif istihdam politikaları genelde işsizlikten en fazla etkilenen gruplara ve bölgelere yöneliktir. Öncelikli hedef kitlesi ise, uzun dönemli, genç, kadın, göçmen ve özürlü işsizler gibi emek piyasasında iş bulma şansları oldukça zayıf olan gruplardır. Bu politikalar arasında, emeğin vasıf seviyesini yükseltici eğitim programları, bilgilendirme ve işe yerleştirme hizmetleri, özellikle okuldaki çalışma hayatına geçiş sürecinde büyük zorluklarla karşılaşan genç işsizlere iş deneyimi kazandıracak programlar, istihdam yaratma programları, işsizliğin yoğun olarak yaşandığı bölgelerde işyerlerinin mali bakımdan desteklenmesi ve girişimciliğin özendirilmesi gibi önlemler yer almaktadır. Bu çalışmalar, ağırlıklı olarak ülkemizde doğrudan emek piyasası ile ilgili olan Türkiye İş Kurumu (İş-Kur) tarafından yürütülmektedir. İş-Kur tarafından uygulanan aktif emek piyasası programlarının başında mesleki eğitim gelmektedir. Bu konudaki çalışmalar 1988 yılında işgücü eğitimi konusunda yürürlüğe giren yönetmelikle başlamış ve İş-Kur bu alanda etkin bir rol oynamıştır. İstihdam garantili ve kendi işini kuracaklara yönelik kurslar düzenlenerek özellikle vasıfsız işsizlere vasıf kazandırılması hedef alınmıştır. İş-Kur, bu kurslarla vasıfsız işgücüne mesleki eğitim aracılığı ile beceri kazandırarak onları istihdam garantili kurslarla istihdam etmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan açılan kurs alanları ve kursiyerlerin özellikleri illere veya bölgelere göre değişiklikler göstermektedir. İşgücü yetiştirme kurslarının dışında, iş ve meslek danışmanlığı ve ısmarlama eğitim programları da İş-Kur tarafından uygulanan aktif emek piyasası programları arasında yer almaktadır.

Türkiye’de işsizlikle mücadele temelde üç ana etmene dayanmaktadır. Bunlar, var olan nüfus artışının gerektirdiği yüksek bir büyüme hızının gerçekleştirilmesi, gerçek büyüme hızlarına uygun bir

nüfus artışına gidilmesi veya her ikisinin birlikte gerçekleştirilmesidir. Ancak, planlı dönemde bu üç ana etmene dayalı dengeler kurulamamıştır.¹²⁴

Tarımda çalışan nüfusun tarım dışı sektörlere kaydırılması politikası benimsenmiş, ama tarım dışı alanlarda istenilen düzeyde istihdam artışı yaratılamamıştır. Sanayileşmeyi, yapısal ve köklü çözümleri içermeyen, işsizlik sorununun çözümünü bireylerin girişimciliğine, girişimcilik ruhunun geliştirilmesine, özel istihdam projelerinin uygulanmasına ya da yurt dışına işgücü ihracına bırakan politikalarla çözüm getirilmiştir.¹²⁵

İşsizlikle ilgili politikaların diğer bir özelliği, enflasyona karşı izlenecek politikalarla rekabet halinde olmasıdır. Bu durumda, işsizlik ile enflasyon arasında bir tercih yapılması söz konusu olmaktadır. Türkiye, ekonomisini planlamaya başladığı 1963 yılından itibaren bir sanayileşme politikası izlemiş ve bu süreç içinde enflasyon göze alınarak istihdam yaratma politikası tercih edilmiştir. Ancak, bu dönemde izlenen istihdamı artırıcı politikalar, yapısal uyumsuzluklar nedeniyle işsizliğe çözüm getiremediği gibi, iç göçlerin yanında dış göçlere kadar varan istihdam sorunlarını gündeme getirmiştir. 1980'den sonra izlenen yüksek faiz politikasının yatırımlarda azalmaya neden olması hedeflenen istihdama ulaşmasını engelleyen faktör olmuştur. Bunun da sebebi, kaynakların üretken yatırımlardan çok üretken olmayan mali piyasalara yönelmesidir.¹²⁶

Kısaca, Türkiye'de o dönemde, hem işsizlik hem de enflasyonun bir arada görüldüğü stagflasyonist ortamın yaşanmış olduğu söylenebilir. Türkiye'de işgücü talebinde daraltıcı bir etki yapabilecek kurumsal yapının zayıf olmasından çok, işgücü talebini artırmak için işgücü piyasasının esnekleştirilmesinin ne kadar önemli olduğu üzerine odaklanılmıştır. Oysa Türkiye'de ekonominin temel sorunu, işgücü piyasasının esnekleştirilmesi değil, işgücü piyasasının dönüşümüdür. İşgücü piyasasının kurumsal özellikleri ve ücret belirleme mekanizması yönünden gösterdiği uyum, Türkiye'de işsizliğin, işgücü piyasası düzenlemelerinden ve katılıklarından kaynaklandığı iddiasını kuşkulu kılmaktadır.¹²⁷

Dolayısıyla, Türkiye'de, sadece işgücü piyasasını esnekleştirmek yoluyla işsizliğe çözüm bulunamayacağını söylemek mümkündür.

7.4. Sosyal Yardım Alanında Karşılaşılan Sorunlar ve Öneriler

Sosyal yardım sisteminin değişen ihtiyaçlara cevap verebilmesi ve sisteme aktarılan kaynağın etkin olarak kullanılabilmesi için; sistemde bazı değişikliklere ve yeni uygulamalara ihtiyaç duyulmaktadır. Sistemin en önemli eksikliği sosyal yardım programlarıyla istihdam arasındaki bağlantının mevcut olmayışıdır. Çalışabilecek durumda olup çalışmayan ve muhtaç durumda oluğu için sosyal yardım alanlar açısından bu bağlantının kurulması gerekmektedir. Sosyal yardım

¹²⁴ Ekin, 1994: 18

¹²⁵ Ersel, 1999: 79

¹²⁶ Ceylan, 1999: 98-99

¹²⁷ Özşuca, 2003: 3

programlarının hedef kitleleri belirlenirken, yoksulluğa karşı dezavantajlı konumda bulunan kesimlere öncelik tanınmalıdır. Özellikle ülkenin kalkınmasında beşeri sermayenin önemi dikkate alınarak; çocuklu ailelere özel önem verilmesi, gerekiyorsa bu ailelerin düzenli sosyal yardım programlarından, bu programların istihdam bağlantısı kurularak, yararlandırılmaları gerekmektedir. Bu kapsamda, sistemin yeniden yapılandırılması, yeni bir sistem kurulması şeklinde değil, mevcut sistemin iyileştirilerek güçlendirilmesi şeklinde olmalıdır.¹²⁸

Türkiye’de sosyal yardımın kurumsallaşması için atılan adımlar oldukça fazla olsa da bu yardımların hedeflerine ulaşması konusunda daha çok proje üretilmeli ve uygulamaya konmalıdır. Gerçekten yardıma muhtaç insanlara ulaşılması ve mükerrer yardımların engellenmesi önem arz eden iki konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, devlet kaynaklarının yoksulları sonsuza dek desteklemeye yetmeyeceği akıldan çıkarılmamalı ve yoksulluğun giderilmesi için kalıcı çözüm önerileri ortaya konmalıdır. Devlet politikaları bu bağlamda oluşturulmalı ve uygulanmalıdır. Gerek yoksullukla mücadele için politikaların oluşturulması gerekse var olan kurumların daha etkin faaliyet göstermesi için bu kurumlarda uzmanlaşmış kadroların bulundurulması çok büyük bir gerekliliktir.

Yoksullara hizmet ulaştıracak kurumların örgütsel kapasitelerinin artırılması da yine uzmanlaşmaya bağlıdır. Kalifiye elemanlar istihdam edilip, alanlarında kendilerini geliştirmeleri ve dünyadaki yoksullukla mücadele örneklerini görmeleri için imkânlar oluşturulmalıdır. Kimin yoksul ve yardıma muhtaç olduğuna karar verilmesi konusunda standartlaşmaya gidilmesi de en önemli ihtiyaçlardan biridir. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü’nün TÜBİTAK’la işbirliği içinde çalışmalarına başladıkları “Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi” bu konuda umut vaat etmekle birlikte yoksulların belirlenmesi için kullanılan ölçütlerin bölgelere ve sosyal yapıya uygunluk gösterip göstermediğinin test edilmesi konusunda son derece titiz davranılması gerekmektedir. Bu projeyle, yararlanıcıların belirlenmesine karar vermek amacıyla bir puanlama formülü oluşturulacak ve belli bir puan şartını sağlayanlar yardım alabileceklerdir.¹²⁹ Formül oluşturulurken yine uzmanların görüşüne başvurulmalı ve her bölgenin kendine has özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. Pilot bölgelerde yapılacak olan saha çalışmalarının sonuçları da iyi değerlendirilmeli ve gereken değişiklikler saptanmalıdır.

Mükerrer yardımları engellemek ve hak etmeyenlerin yardımlardan faydalanmalarını önlemek için de Vakıflar hem birbirleriyle hem de Genel Müdürlükle bağlantı halinde olmalıdır. Bunun için de teknolojik altyapı geliştirilmelidir. Genel Müdürlük tarafından uygulamaya konan “Ücretsiz İnternet Telefonu Projesi” bu bağlamda yararlı bir proje olarak gösterilebilir. Bu yolla Vakıfların Genel Müdürlükle internet üzerinden, bedava telefon görüşmesi yapması sağlanmış ve 1,2 milyon TL katma değer elde edilmiştir.¹³⁰

¹²⁸ MAHMUTOĞLU Hacı, Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi, 2009

¹²⁹ SYDGM, 2003-2009:4

¹³⁰ SYDGM, 2003-2009:7

Bu proje vakıflar ve Genel Müdürlük arasında hızlı iletişim sağlayarak hızlı bilgi alış verişini mümkün kılmıştır. Fakat mükerrer yardımların önüne geçilmesi için Sivil Toplum Kuruluşları ve belediyelerle de iletişim içinde olunması şarttır. Çeşitli kollardan yapılan birçok yardım, yoksulların durumlarını iyileştirmek için çaba harcamaktan vazgeçmelerine ve kalıcı çözümler yerine bu yardımlara bağlı şekilde hayatlarını devam ettirme eğiliminde olmalarına neden olabilir ve yapılan yardımların ihtiyaç duymayan kişiler elinde toplanıp asıl ihtiyaç sahiplerinin faydalanamamasına neden olabilir. Asıl ihtiyaç sahiplerine ulaşılamaması önemli bir problemdir. Diğer bir önemli problem de sosyal yardım amacıyla ayrılan kamu gelirlerinin amaç dışı kullanılmasıdır. Kişisel ilişkilerin devreye girmesi ya da yardım için başvuran kişilerin tüm verilerine aynı anda ulaşılamamasından kaynaklanan bir takım sorunlar, gelirlerin verimli kullanılamamasına yol açabilmektedir.

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün girişimiyle Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi uygulanmaya başlanmıştır. Bu projenin amacı, bütün sosyal yardımları bir çatı altında toplama, başvuruların elektronik ortamda yapılmasını sağlama, sosyal yardım bilgilerini bir yerde toplayıp ilgili kurum ve kuruluşların ortak kullanımına sunma ve vatandaşlara sosyal yardımla ilgili bilgileri tek bir kanaldan ulaştırma olarak belirtilmektedir (SYDGM, 2003-2009:1). Bu projenin hayata geçirilmiş ürünü olarak Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) gösterilmektedir. Bu sistemle başvuru yapan vatandaşların kimlik numaralarıyla ilgili tüm devlet kurumlarının bilgi aktarımı sağladığı ortak bir veri tabanına ulaşılmakta ve böylece bireylerin kişisel bilgileriyle muhtaçlık durumları saptanmaktadır.¹³¹ Bu tip bir proje hem başvuru yapan vatandaşları muhtaçlıklarını kanıtlamak için yapacakları masraflardan ve zaman kaybından kurtarmak hem de yanlış beyanların önüne geçilmesi açısından önemlidir. Fakat veri tabanlarının güncel olup olmadığına özen gösterilmeli ve veri eksikliğinden kaynaklanabilecek mağduriyetler olabildiğince ortadan kaldırılmaya çalışılmalıdır. Ayrıca yukarıda da belirtildiği gibi sivil toplum kuruluşları ve belediyelerin de bu veri tabanına dâhil edilmesi mükerrer yardımların önlenmesi konusunda çok büyük bir gelişme olacaktır.

Son olarak, sosyal yardım alanında, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü'nün kurulmasıyla başlatılan kurumsallaşma çalışmaları daha da geliştirilerek devam ettirilmelidir. Ancak bu şekilde yukarıda bahsedilen engellerin ve keyfi uygulamaların önüne geçilerek amaçlanan yardımlar ihtiyaç sahiplerine ulaştırılabilir. Geliştirilen projeler bir başlangıç olarak görülmeli ve daha etkin kullanımları için çaba harcanmalıdır. Sivil toplum kuruluşları ve dünyanın çeşitli yerlerindeki benzer kurumlarla ilişkiler geliştirilerek bilgi ve deneyim paylaşımı içinde olunmalıdır.

¹³¹ SYDGM, 2003-2009:3

8. SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye’de 1990’lı yıllardan itibaren baş gösteren sosyal güvenlik sisteminin sorunlarına bakıldığında sorunların hem yapısal hem de finansal odaklı olduğu anlaşılmaktadır. Yani yapısal sorunlar finansal sorunları tetiklemiş, bundan dolayı hem yapısal hem de finansal bozukluklar iç içe geçerek bir sorunlar yumağına dönüşmüştür. Bu kapsamda SSK, Bağ -kur ve Emekli Sandığı’nın finansman açıkları vergiler ya da hazine borçlanması yoluyla finanse edilmiş; böylece kamu kesimi borçlanma gereği yükselmiş bu durum ise daha yüksek faizlerle borçlanması sonucunu beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla artan faiz yüküne paralel olarak, gelir dağılımı yoksul kesim aleyhine değişmiştir.

Ayrıca, bütçe içinde hızla artan faiz yükü, gelir dağılımında en altta bulunan kesime yapılması gereken transferlerin yapılmasını engeller duruma gelmiştir. Yani sosyal devlet anlayışının gereği olarak gelir dağılımını iyileştirme amacı taşıyan sosyal güvenlik sistemi gelir dağılımını daha da bozar hale gelmiştir. Şüphesiz sosyal güvenlik alanında bu tür sorunların ortaya çıkmasında Türkiye’de 1980’lerde bas gösteren özellikle de 1990 sonrası sosyal güvenlik sisteminde ortaya çıkan popülist politika eksenli sigortacılık ilkeleriyle bağdaşmayan ölçsüz hizmet borçlanmaları, erken emeklilik uygulamaları, idari ve mali özerklik anlayışının uygulamada tam anlamda yerine getirilemeyişi sıklıkla çıkarılan af yasaları, karşılığı bulunmayan ödemeler, norm ve standart farklılıkları ve fonların verimli işletilememesi gibi uygulamaların payı büyüktür. Bu tür uygulamaların oluşmasında nepotik ve klientelist (Al Gülüm Ver Gülüm) bir anlayışın izlerini bulmak mümkündür. Sistemin bu hale gelmesi sosyal devlet anlayışı açısından değerlendirildiğinde Türkiye’de sosyal devletin sosyal güvenliği adına anayasal bir suç işlendiği kanısına varılabilir. Bu reform süreci 2008’de yürürlüğe giren yeni sosyal güvenlik yasasıyla devam ettirilmektedir.

İlk başta sosyal güvenlik kuruluşlarının tek bir çatıda toplanarak standart birliğinin sağlanması konusunda atılan adım son derece önemlidir. Aynı zamanda vatandaşların yaşam kalitesinin yükseltilmesi ve sağlığın güvence altına alınması kapsamında ilke olarak benimsenen, sigortalı kesimin devlet hastanelerinden yararlanması, serbest eczane uygulamasına geçilmesi, hastanelerin tek elden yürütülmesinin yasalaşması da genel sağlık sigortasına yönelik ilk adımı oluşturmuştur. Bu kapsamda vatandaşların üniversite hastaneleri dahil olmak üzere tüm hastanelerde sevk almadan tedavi görebilme imkanlarının getirilmesi bazı sakıncalar dışında olumlu olarak görülebilir. Ayrıca emeklilik yaşının artırılması, prim ödeme gün sayısının 9000 güne çıkarılması geçmiş dönemlerde prim ödeme gün sayısının bazı durumlarda 3600 güne kadar indirildiği göz önüne alınacak olursa çok büyük bir rakam gibi anlaşılabilir.

Fakat geçmişte yapılan hatalar bir bakıma bu uygulamayı zorunlu kılabilmiştir. Yasa çerçevesinde yapılan emeklilik yasındaki artışlar su anda genç bir ülke olmamıza rağmen 27 yıl içerisinde yaşlı nüfusu artan bir ülke olacağımız düşüncesi göz önünde bulundurulursa olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Çünkü yapılan projeksiyonlara göre 1995-2000 döneminde 69 yaş

olan doğu'da ortalama yaşam beklentisinin 2045-2050 döneminde 79 yıla çıkması beklenmektedir. Bu demografik eğilimle tutarlı olarak, emeklilik yaşının uzun vadede kademeli bir geçişle yükseltilmesi sistemi nüfusun yaşlanmasından kaynaklanacak olumsuz etkilerden koruyacaktır.

Ayrıca yeni sistemin getirdiği Genel Sağlık Sigortası uygulamasıyla Yeşil Kart sistemi ortadan kaldırılmış, haksız yere sağlık yardımı alanların bir nebze önüne geçilmiştir. Yeni sisteme göre Genel Sağlık Sigortasından sağlık yardımı alabilmek için kişinin yaşam düzeyinin sağlık yardımı eşik değerinin altında olmasının gerekli olması sosyal yardımların doğru kişilere ulaşmasını sağlayacaktır. Genel sağlık Sigortasının uygulanmaya başlanması sosyal devlet anlayışı açısından son derece önemlidir. Sosyal güvenlik alanında getirilen bu yenilikler genel itibarıyla sistemin sürdürülebilirliği açısından olumlu sinyaller vermesine rağmen tam anlamıyla çözüm olamayacağı, kayıt dışı istihdamın önlenmesi için gerekli tedbirler alınmalı, İşsizlik Sigortası Fonunda biriken paraların yeni istihdam alanları oluşturmak için kullanılması, Reformun hayata geçirildiği 2006 yılından buyana 3 tane af çıkartılması Devletin hala popülist yaklaşımdan uzaklaşmadığının en büyük kanıtı olarak gözükmekte çözüm için Sosyal Güvenlik Kurumunun tamamen özerk bir yapıya kavuşturulması, Primli Sisteme geçişler için teşviklerin artırılması, Gereksiz sağlık harcamalarının kontrol altına alınması, Maaş Bağlamalarda alt sınır aylığı uygulamasının kaldırılması, Özel emeklilik sistemine geçişlerin desteklenmesi, Primlerin kaynaktan kesilmesinin sağlanması gibi önlemler alınarak reformun desteklenmesi ve sosyal güvenliğin sürdürülebilir bir duruma getirilmesi sağlanmalıdır.

Yoksulluk ile mücadelede ülkemizde kullanılan yöntem, Türk devletinin bu konuda büyük bir görevi kendi üzerine aldığını göstermektedir. Dünyanın birçok yerinde ise sivil toplum örgütleri ve hayırsever vatandaşların, bu konuda devletten daha ön planda olduğu bir uygulama şekli görülmektedir. Devletin bu öncü rolü, kurumsallaşmayı ve kalıcı politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır. Ancak, devlet kaynaklarının da sınırlı olduğu göz önünde bulundurulduğunda aynı ve nakdi yardımlardan çok yoksulluğun tamamıyla ortadan kaldırılmasına yönelik politikaların geliştirilmesi önem kazanmaktadır. İstihdamı artırıcı proje destekleri, beceri kazandırmaya yönelik eğitim programları destekleri ve yine her seviyedeki eğitimi destekleyici yardımlara önem verilmesi yoksullukla mücadele açısından daha verimli olacaktır. Geliştirilen projeler ve teknolojinin verimli kullanılması sayesinde keyfi uygulamalar ve Fon kaynaklarının amacı dışında kullanımı engellenerek daha çok ihtiyaç sahibine ulaşılabilir olacaktır. Hak eden tayininde standartlaşma ve konuyla ilgili uzmanların istihdam edilmesi de yine kaynakların verimli kullanılmasını sağlayacaktır.¹³²

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, sosyal yardım programları ile çalışma arasında bir bağ kurulmuş, diğer bir ifade ile istihdam yanlı sosyal yardım programları geliştirilmiştir.

Bir taraftan sosyal yardımlar işgücünün niteliğini ve işgücü arzını artırma aracı olarak kullanılırken, diğer taraftan işgücü arzındaki artışı karşılayabilmesi amacıyla işgücü talebinin de artması için çeşitli teşviklerin kullanıldığı görülmektedir. Son dönemde özellikle gelişmiş ülkelerde

¹³² Yardımlaşma ve dayanışma dergisi 1.2.sayı

sosyal yardımlarla ilgili reform çalışmaları, bu bağın nasıl kuvvetlendirileceği sorusuna odaklanmaktadır.

Türkiye'deki sosyal yardım sisteminde de sosyal yardımlar ile istihdam arasında bir bağ kurulmasına ihtiyaç duyulduğu görülmektedir. Bu yüzden aşağıda belirtilen durumlar dikkate alınarak bu yönde politikalar yapmamız gerekmektedir.

Sosyal yardım alan ve çalışabilir durumda olan faydalanicıların işgücü piyasasına dönmelerini sağlamak amacıyla zorlayıcı ve teşvik edici bir takım tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bunları şu şekilde sıralayabiliriz:

Sosyal yardım alan ve çalışabilecek durumdaki kişilere İŞKUR gibi çeşitli kurumlar vasıtasıyla kişisel destek hizmetleri vermek gerekmektedir. Ülkemizde işsiz ve yoksul sayısı düşünüldüğünde İŞKUR' un bu projesi gerçekleştirebilmesi için yapısının ivedilikle iyileştirilmesi gerekmektedir. Ayrıca İŞKUR ile Sosyal yardım kuruluşları arasında bir otomasyon sisteminin oluşturulması da çok faydalı olacaktır.

Sosyal yardım alan ve çalışabilecek kişiler mesleki eğitime alınarak meslek edinmeleri sağlanabilir ve ben hiçbir iş bilmiyorum mazereti ortadan kaldırılmış olur. Bu bağlamda İŞKUR çeşitli kurslar düzenleyerek herhangi bir mesleği olmayan kişilere meslek kazandırmak için çeşitli projeler yürütmektedir. İşte bu projelere sosyal yardım alan ve işsiz kişiler üzerinde de yapılması çok faydalı olacaktır.

İşe yeni başlayan kişilere vergi muafiyeti ve çeşitli avantajlar sunulursa çalışmayan ve sadece yardım alarak geçinen kesim daha fazla iş hayatına itibar edecektir. Ayrıca işe yerleştirilen kişinin almış olduğu ücret ve özlük hakları sosyal yardım kuruluşlarından aldığı paradan daha fazla olmalı ki yardım alan işsizlerimiz iş hayatına teveccüh etsin.

Bilindiği gibi ekonomideki fiilî işsizlik oranı, doğal işsizlik oranı üzerinde bir artış gösterirse, bu GSYH'de ilave bir azalışa neden olur. İşsizlik bir kısır döngü meydana getirir; ulusal üretim üzerindeki olumsuz etkisiyle daha az işgücü istihdam edilmesine ve işsizlik oranının artmasına yol açar. Özellikle eğitilmiş ve kabiliyetli işgücünün mümkün olan en yüksek tatmini sağlayacak üretimde kullanılamaması ve kaynakların etkin kullanılamayarak israfı nedeniyle toplumsal maliyet artar. Çünkü işsizlikle beraber daha az mal ve hizmet üretilir ve tüketilir. Mesela küresel krizle beraber 2008'de 10.436 dolar olan kişi başına düşen milli gelir, 2009'da %19 azalarak 8.456 dolar olarak gerçekleşti. Bu, hayat standartlarında bir kötüleşmeye, bağımlılık oranlarının artmasına ve fakirliğin toplumsal bir olgu haline dönüşmesine yol açarak derin izler bıraktı.

İşsizlik yardımları ve diğer sosyal yardım harcamalarından kaynaklanan yük, gerçekleştirilemeyen üretim potansiyeli ve düşük vergi gelirleri, işsizliğin diğer sonuçlarıdır. Ayrıca yüksek işsizlik oranları ile reel gelirden meydana gelen azalma, göreceli yoksulluğun ve gelir dağılımında eşitsizliğin artmasına yol açar. Çünkü işsizlikten en fazla etkilenen grup, temel üretim faktörü emek olan en alt gelir gruplarıdır. İşsizlik yoksulluğun, suçun, politik istikrarsızlığın, psikolojik problemlerin artmasına ve

sağlık standartlarının düşmesine neden olur. Son yıllarda gerek bireysel gerekse toplumsal düzeyde gözlenen şiddet eğilimi, esasen bu sorunun toplum üzerinde yarattığı baskıyı açıkça ortaya koyuyor.

İşsizlikle beraber ortaya çıkan mali kaynak yetersizlikleri ve toplumsal sorumluluklar, işsizleri becerilerine veya yeteneklerine uymayan işlerde çalışmaya zorlar. Bu da işsizliğin daha da derinleşmesine neden olur. Bununla beraber işsizlik, işçilerin işlerinde kendilerini daha güvensiz hissetmelerine ve kendilerinin başkaları tarafından ikame edileceği korkusu ve endişesi taşımalarına, işçi sendikalarının ve üyelerinin dayanışmasının zayıflamasına ve işçilerin daha düşük ücret ile daha fazla çalışmalarına yol açar. Uzun süre işsiz kalanların işe dönmesi ya da iş piyasasına katılımı çeşitli nedenlerden dolayı zaman alacağı gibi, kimi zaman ilave harcamalar yapılmasını da gerektirir.

Yüksek ve sürekli işsizlik toplumda moral bozukluğuna ve umutsuzluğa neden olur. Bu durum, devletin uzun dönemde iyileştirme yapacağı izlenimi yoksa daha da derinleşir; kronik huzursuzluğa, siyasi ve ekonomik istikrarsızlığa ve dolayısıyla ulusal güvenliğin tehdit edilmesine kadar varır. İşsizlik bir yandan toplumda gerginliğin ve huzursuzluğun artmasına, diğer yandan milliyetçilik duygusu ile göçle gelenlere karşı bir antipatinin yükselmesine neden olur. Yüksek ve uzun süreli işsizlik, ülkenin saygınlığını hem vatandaşlar hem de uluslararası toplum nezdinde azaltır.

İşsizlik ile beraber ortaya çıkan yoksulluk ve açlık iç göçü tetikler. Kentlerde işsizlik dolayısıyla aile yapısında hızlı değişimler yaşanır. Türkiye’de kentsel işsizlik oranının kırsal işsizliğin üzerinde çıkması bu sorunu çarpıcı bir şekilde ortaya koyuyor. (Nitekim TÜİK Hane halkı İşgücü Araştırması’na göre, “2010 Ocak” döneminde kentlerde işsizlik %16,5 iken kırdaki %10,3 idi.) Bu da en düşük gelir grubunda yer alan kırsal kesimde yaşayanların, en yüksek gelir dilimindeki kentli insanların tüketim ve yaşam kalıplarını taklit etmelerine neden oluyor.

Farklı yaşam kalıplarını taklit eden ve ekonomik olarak aileyi olumsuz etkileyen davranışlar, işsizliğin yol açtığı yoksulluk sonucu ortaya çıkan boşanmalar ve geç evlenme, aile kurumu üzerinde olumsuz etkiler yapıyor. Şöyle ki, istatistikler 15-24 yaş grubuna giren her dört gençten en az birinin işsiz olduğunu gösteriyor. Bu da ailede ve toplumda yozlaşmaya ve çalkantılara neden oluyor. İşsizliğin aile üzerindeki bir başka olumsuz etkisi de çocukların, gelir yetersizliği nedeniyle yetersiz beslenmelerine ve sağlık hizmetlerinden yeterince yararlanamamalarına ilaveten, aile içi şiddet ve huzursuzluğun artmasına ve çocukların psikolojilerinin bozulmasına neden olması.

Özellikle eğitimi tamamlayıp iş hayatına girmek isteyen bireylerin karşılaştıkları işsizlik riski, toplumsal bir travmaya dönüşme eğiliminde. İşsizliğin yol açtığı sosyal sorunlar çoğu zaman ekonomik sorunlardan daha da ağır oluyor. İşsizliğin toplumda yarattığı bu derin etkileri önlemenin en etkili yolu, işsizliği azaltmaktır. Kısa vadede işsiz kalanların işsizlik sigortası ve sosyal yardımlar ile sosyal korunması sağlanmalı; uzun vadede bu koruma, işsizliği azaltan ve yoksulluğu ortadan kaldıran, hane halkı kompozisyonuna duyarlı bir asgari gelir desteğini kapsamalıdır. Aksi takdirde toplumda ciddi sosyal çalkantılar ve bunalımlar ortaya çıkabilir.¹³³

¹³³ Anlayış - Mayıs 2010

9. KAYNAKÇA

- Adema, 2006; Neubourg ve ark., 2005; **World Bank**, 2007. Aktaran: ŞENER Ülker, “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- Adema, 2006; Berkel, 2006. Aktaran: ŞENER Ülker, “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- Adema, 2006, sy. 15. Aktaran: ŞENER Ülker, “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- AKBULAK, S. , AKBULAK Y., **Sosyal Güvenlik Kurumlarının Kaynak Sorunları Ve Çözüm Önerileri, Ekonomik ve Mali Araştırma Yarışması**, Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları,2003, Yayın No:17
- AKTÜRK, F., (1999). “**Türkiye’de İşgücü Piyasası, İstihdam ve İşsizlik**”, *Çalışma ve Sosyal Güvenlik Dergisi*. Nisan-Haziran, Sayı: 3, Yıl: 2, Ankara, ss: 185-194
- ALTAN, Ö. Z., (2004). **Sosyal Politika Dersleri**. Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1592, İ.İ.B.F. Yayınları, No: 185, Eskişehir, 332 s.
- ANSAL H. ve diğerleri, (2000). **Türkiye Emek Piyasasının Yapısı ve İşsizlik**. Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, Kasım, İstanbul, 239 s.
- ARICI, Kadir(1999) **Sosyal Güvenlik Dersleri**, Sargın Ofset, Ankara, 1999, s.3
- Aust ve Arriba**, 2004, sy. 5. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- AYDIN, Ufuk(1999) **Sosyal güvenlik Sorunlarının Çözümünde Özel Sigortalar**, T.C. *Anadolu Üniversitesi Yayın No:1117, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları*, No:156, Eskişehir. s.5
- BEDÜK, Aykut Okan(2006) **Avrupa Birliği Sürecinde Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Reorganizasyon Çalışmaları**, Selçuk Üniversitesi, *Karaman İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı:11, Yıl:9, Aralık-s.34
- BİLGİN, M.H., (2003). “**Türkiye’de İşsizliğin Yapısal Analizi**”. *Öneri Dergisi*, Cilt: 5, Yıl: 9, Sayı: 19, Ocak, İstanbul, ss: 137-143.
- BOYBEK Semiha, “**Sosyal Yardım Uygulamaları ve Çocuk İşçiliği Arasındaki İlişki:Keçiören Örneği**”2012
- Buğra A., Adar S., 2007, **Türkiye’de Kamu Sosyal Harcamalarının Karşılaştırmalı Bir Analizi**, Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- CEYLAN A. B., (1999). **İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikasının Temel Prensipleri**. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İstihdam ve Danışmanlık Hizmetleri Eğitim Programı, Mart, Ankara,106 s.

- Caught in trap? The disincentive effect of social Assistance, Bargain O., Doorley K., 2009**
Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- ÇOLAK, Mahmur(2006) **Çoklu Sosyal Güvenlik Sisteminden Tekli Sosyal Güvenlik Sistemine Geçiş**, Belediye Dünyası, Cilt:7, Sayı:5, Mayıs, s.29
- DİE, (1999). **Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları**. T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Nisan, 101 s.
- DİE, (2004). **Türkiye Ekonomisi İstatistik ve Yorumlar**. Ocak-Mart, Ankara, 254 s.
- DEMİRCİ, İlhan **Sosyal Güvenlikte Yeni Dönem Ve İşveren Yükümlülükleri Semineri**, 14 Aralık-2006, T_SK, 25 Şubat 2007, Yayın No: 280, s.53
- DİLİK, Sait(1992) **Sosyal Güvenlik**, Ankara Üniv. Basımevi, Ankara, s.5
- DİRİMTEKİN, H., (1981). **Makro İktisat**. Bizim Kitabevi, Eskişehir, 285 s.
- DUYULMUŞ Cem Utku, “**Türkiye’de Sosyal Güvenlik Reformu: Avrupa’nın Farklı Kullanımları shaping the national welfare reform Ulusal Refah Reformu Şekillendirme**” 2012, **Yoksullukla_Mucadelede_Sosyal_Guvenlik.pdf**,<http://www.tepav.org.tr/upload/files/1271313906r3055>.
- Domelen, 2001. Aktaran: ŞENER Ülker, “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- EKİN, N., (1994). **İşsizlik Sigortası**. Kamu-İş Yayınları, Ankara, 122 s.
- EKİN, N., (2000). **Türkiye’de Yapay İstihdam ve İstihdam Politikaları**. İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 2000-33, Mega Ajans, Eylül, İstanbul, 462 s.
- EKİN, Nusret, Yusuf, Tekin(1999) **Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Arayışlar: Özelleştirme ve Yeniden Yapılanma**, İstanbul Ticaret Odası, Yayın No: 1999-69, Kasım - İstanbul, s.38
- ERDUT, Z., (1991). “**Avrupa Topluluğu’nda İstihdam, İşsizlik ve İstihdam Politikası**”. *Kamu-İş İş Hukuku ve İktisat Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, Temmuz, Ankara.
- ERSEL, B., (1999). **Türkiye’de İşsizlik ve İşsizlik Sigortası**. Dilek Ofset Matbaacılık, İstanbul, 150s.
- EYÜBOĞLU, D., (2003). **2001 Krizi Sonrasında İşsizlik ve Çözüm Yolları**. Milli Prodüktivite Yayınları No: 674, Mert Matbaası, Ankara, 109 s.
- Dansuk E., Özmen M., Erdoğan G., **Göç ve Kentsel Yoksulluk Sempozyumu**, 2009 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- Female Labor Participation in Turkey: Trend, Determinants and Policy Framework, DPT, world Bank**, 2009. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- GÖK, M., (2004). **İşgücü Piyasası ve Kobiler**. Roma Yayınları No: 12, 1. Baskı, Eylül, Ankara, 418s.

- GÖKÇE, Deniz(2005-2006) , **Avrupa'ya Katılım Ortamında Türkiye'de Sektörel Reform Gereksinimi- Düünden Bugüne Sosyal Güvenlik**, *Tarım Ve Rekabet Sorunumuz*, Voyvoda Caddesi Toplantıları.10
- GÖKÇEOĞLU BALCI, Şebnem(2006) **Güvenceli Asgari Gelir Hakkı ve Sosyal Güvenlik Reformu**, *iktisat Dergisi*, Sosyal Politika-1, Sayı: 478 Ekim-, s.55
- GÜNEŞ İsmail (2009) **Sosyal Güvenlik**, Kamu Maliyesi Web Sitesi
- GÜNDOĞAN, N., (2001). **Genç İşsizliği**. T.C.Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1320, İ.İ.B.F. Yayınları No: 173, Eskişehir, 160 s.
- GUPTA, J. P., (1990). **Population Growth and The Problem of Unemployment**, New Delhi, 320pg.
- GÜRSEL, S. ve ULUSOY V., (1999). **Türkiye'de İşsizlik ve İstihdam**, Yapı Kredi Yayınları, Cogito/Ekonomi-87, 1. Baskı, Ağustos, İstanbul, 158 s.
- GÜVERCİN Cemal Hüseyin, **Sosyal Güvenlik Kavramı ve Türkiye'de Sosyal Güvenliğin Tarihçesi**, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası Cilt 57, Sayı 2, 2004
- GÜZEL A.OKUR, A.R.(2002),**Sosyal Güvenlik Hukuku**, Betaş,8.B,İstanbul
- Hölsch ve Kraus**, 2003.; **Neubourg ve ark.**, 2005. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- Hölsch ve Kraus**, 2003, sy. 5. ; **Adema**, 2006. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010
- KAPAR, R.(2005),**Şili Sosyal Güvenlik Sisteminde Sağlık Ve Emeklilik Sigortalarında Yaşanan Değişimler**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi C.2, S.1
- KILIÇ, C., (2003). **“Türkiye'de İşsizlik ve Avrupa İstihdam Stratejisi”**, *İşveren Dergisi*, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Cilt: 42, Sayı: 1, Ekim, 32-33 ss.
- KOCACIK, F., (2000). **Çalışma Sosyolojisi**. Dilek Ofset Matbaacılık, Sivas, 270s.
- KOCACIK, F., (2004). **Türkiye'de Çalışma Hayatından Kesitler: İşsizlik-Sendikal Örgütlenme-Kadın Emegi-İşportacılık**. Cumhuriyet Üniversitesi Yayınları No: 94, Cumhuriyet Üniversitesi Matbaası, Mayıs, Sivas, 112 s.
- KOCALOĞLU, M., (1997). **Sosyal Politika**, TUMİS Yayınları, Ankara, 245 s.
- KORAY, M., (2000). **Sosyal Politika**. Ezgi Kitabevi Yayınları, Bursa, 314 s.
- KÖKLÜ, A., (1976). **Makro İktisat**. Sevinç Matbaası, Ankara, 256 s.
- KÖSTEKLİ, Ş. İ.,(1999). **Dünyada ve Türkiye'de İşsizlik**. Türk-İş Eğitim Yayınları No: 24, Ankara.
- KUMAŞ, H., (2001). **“İşsizliğin Psiko-Sosyal Boyutu ve Çalışma Yaşamına İlişkin Değerler Üzerindeki Etkileri”**. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt: 3, Sayı: 4, Ekim-Kasım-Aralık. İzmir, 200 s.

KURT, Resul(2006), **is Hukuku ve Sosyal Sigorta Mevzuatında Usul Ve Esaslar, Uygulamalar, Sorunlar, Çözümler, Yargı Kararları**, İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası Yayın s.1

Lindert, K., **Survey of Social Assistance in OECD Countries**, World Bank, 2002 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

Linking welfare to work The structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union, Ditch J., 1999 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

Linkage Welfare and work, “The Structure and Dynamics of Social Assistance in the European Union”, Ditch J.,1999 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

Linking welfare to work, European Foundation, 1999 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

LORDOĞLU K. ve ÖZKAPLAN N., (2003). **Çalışma İktisadı**. Der Yayınları No: 358, İstanbul, 461s.

MAHMUTOĞLU Hacı, **Türkiye’deki Sosyal Yardım Sisteminin Değerlendirilmesi**, 2009

Neubourg ve ark., 2005, sy. 3. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

Mesa-Lago ve Marquez, 2007. Aktaran: ŞENER Ülker, “**Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010 Jack, 2001. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

OECD Employment Outlook, 2009 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

OKTAY, E., (2002). **Makro İktisat Teorisi ve Politikası**. Maltepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Yayınları No: 2, 3. Baskı, Ege Reklam Basım Sanatları Ltd. Şti., Eylül, İstanbul, 312 s.

ÖZBEK, N. (2006), **Cumhuriyet Türkiye’sinde Sosyal Güvenlik Ve Sosyal Politikalar**, Emeklilik Gözetim Merkezi Tarih Vakfı, Altan Basım, İstanbul, Haziran)

ÖZDEMİR, Süleyman (2004) **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, _İstanbul Ticaret Odası, s.140

ÖZGÜVEN, A., (1997). **İktisat Bilimine Giriş**, Filiz Kitabevi, Göz.geç.gen. 7. Baskı, İstanbul, 534 s.

ÖZSUCA, S. , **Küreselleşme Ve Sosyal Güvenlik Krizi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:58-2, Nisan-Haziran-2003

ÖZSUCA, Ş. T., (2003). **Esneklik ve Güvenlik İkileminde Türkiye Emek Piyasası**. İmaj Yayınevi, Ağustos, Ankara, 235 s.

SALLAN GÜL, Songül (2004) **Sosyal Devlet Bitti, Yasasın Piyasa, Yeni Liberalizm ve Muhafazakârlık Kısılcığında Refah Devleti**, Etik Yayınları, Şubat, İstanbul, s.151

SIDE, M. Sadık(2005), **Sosyal Güvenlik Ve Sorunları**, Seker is Yayınları, No:112, Ankara, s.96

SORRENTINO, C., (2000). “**International Unemployment Rates: How Comparable Are They?**”, **Monthly Labor Review**, Vol.123, No. 6, June, pp: 3-20.

Social Assistance in Central Europe and the Baltic States, World Bank, 2007. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü 2010 Yılı Faaliyet Raporu, Nisan 2011

SAYAN Serdar, **1999 Reformları Ve Alternatifleri**, Sayı:1,2005,s.43

Serrano, 2005. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

ŞAHİN Tijen,“**Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi**”, 2012

ŞENER Ülker, **Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları**, TEPAV Politika Notu, Şubat, 2010

ŞENTOP, Mustafa.(2006,). **Anayasa Ve Sosyal Devlet**, s.19

The Social Expenditure Database: An Interpretive Guide, 1980-2003, OECD, 2007; OECD Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

TUNALI, İ. ve diğerleri, (2004). “**Türkiye’de İşgücü Piyasası ve İstihdam Araştırması**”, **Türkiye İş Kurumu, İstihdam Durum Raporu**, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 162 s.

Tuncay, 1986, sy. 24 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

TÜRKBAL, A., (1993). **İktisada Giriş**. Dicle Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Yayınları, No: 9, Diyarbakır, 517 s.

TÜSİAD, (2004). **Türkiye’de İşgücü Piyasasının Kurumsal Yapısı ve İşsizlik**. Yayın No: TÜSİAD-T/2004-11/381, Aralık, İstanbul, 240 s.

Uebelmesser, 2004,; Palier, 2004 Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

UGUR, S. , **Sosyal Güvenlik Sistemlerinde Özel Emeklilik programlarının Yeri ve Gelişimi**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu, Yayın No:244, Haziran 2004

ULUATAM, Ö., (1998). **Makro İktisat**, Savaş Yayınları, Gen. 9. Baskı, Eylül, Ankara, 439 s.

UNAY, C., (1996). **Makro Ekonomi**. Ekin Kitabevi, 6. Baskı, Bursa, 268 s.

Usami, 2004, ss 125–45. Aktaran: ŞENER Ülker, “Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları”, TEPAV Politika Notu-Şubat 2010

ÜNSAL, M.E., (1999). **Makro İktisat**. Kutan Ofset Matbaacılık, Göz.Geç. 2. Baskı, Ekim, Ankara, 365 s.

Yardımlaşma ve Dayanışma Dergisi 1. 2.sayı, 2012

YILDIRIM K. ve KARAMAN D., (2001). **Makro Ekonomi**. Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Vakfı, 2. Basım, Yayın No: 145, Eskişehir, 581 s.

YILMAZ, Binhan Elif, **Murat, Türk Sosyal Güvenlik Sisteminde Yaşanan Sorunlar Ve Bir Alan Araştırması**, Türkiye Sigorta Ve Reasürans Şirketleri Birliği, *Bilim Kurulu Onaylı Eserler*, s.57

ZAİM, S., (1997). **Çalışma Ekonomisi**. Filiz Kitabevi, Gen. 10. Baskı, İstanbul, 576 s.

KİTAPÇI İsmail, **Sosyal Devlet Işığında Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin Sorunları ve Reform Arayışları**, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Isparta, 2007

İNTERNET KAYNAKLARI

DİE, (2002). Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, (<http://lmisnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/lmwebtur.lmwebform>), Erişim: 18.01.2013.

DİE, (2003). Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, (<http://lmisnt.pub.die.gov.tr/die/plsql/lmwebtur.lmwebform>), Erişim: 18.01.2013.

DİE, (2004). Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, “İşteki durum ve ekonomik faaliyete göre istihdam edilenler, IV.Dönem”, (www.die.gov.tr), Erişim: 17.03.2013.

DPT, (2005). “Temel Ekonomik Göstergeler”, 9.Bölüm, “İstihdam ve Ücretler”, (dpt.gov.tr), Erişim: 21.03.2013.

<http://www.haber7.com/ekonomi/haber>, Erişim: 21.03.2013.

<http://www.tuik.gov.tr>, Erişim: 21.03.2013.

<http://www.muhasabenet.net>, Erişim: 21.03.2013.

<http://www.sgk.gov.tr> , Erişim: 17.04.2013.

<http://sgknet.sgk.intra>, Erişim: 17.04.2013.

<http://www.issosyalgüvenlik.com.t>, Erişim: 17.04.2013.

<http://www.tepav.org.tr/tr>, Erişim: 13.05.2013.

<http://www.sosyalyardimlar.gov.tr>, Erişim: 13.05.2013.

<http://www.ekodialog.com>, Erişim: 12.03.2013.

<http://www.ikademi.com>, Erişim: 19.03.2013.

<http://www.tccb.gov.tr>, Erişim: 17.06.2013.

<http://www.iskur.gov.tr>, Erişim: 17.03.2013.

<http://www.muhasabenet.net>, Erişim: 17.03.2013.